

Rozhovor

Jiří Bártek: Přemýšlejme, jak lákat české vědce zpět **4**

Academia

Vira Tovazhnianska: S pomocí se nesmí otálet **12**

Studenti

Leona Marková: Pokora a respekt. V karate i v životě **26**

Varia

Juan Zamora: S Agathou Christie je nám hezky **38**

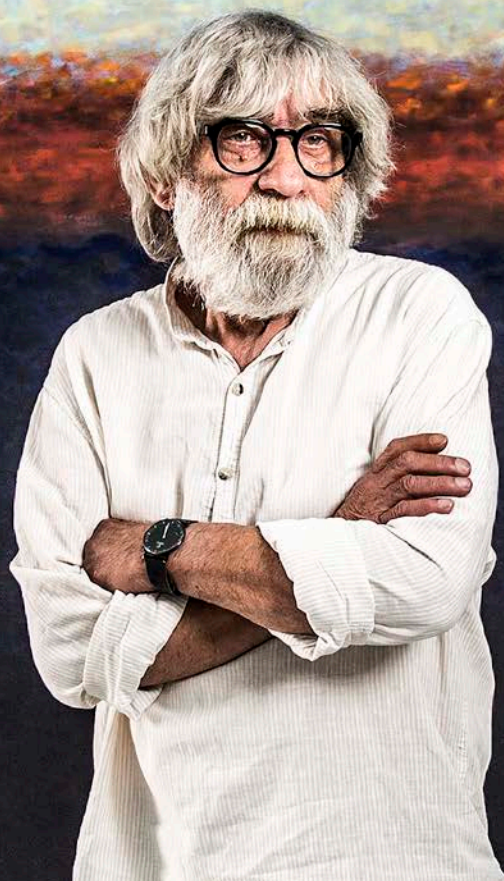
Knihy

Nová megakniha Richarda Biegela: Město v bouři **50**

Jaroslav J. Alt

Poutníkem nejen v krajině

→ 40



UK Point

Informace a služby na jednom místě



Celetná 13, Praha 1
info@cuni.cz | (+420) 224 491 850
ukpoint.cuni.cz

**Informační centrum UK • Centrum Carolina • Staff Welcome Centre
Klub Alumni • akce pro české i zahraniční studenty
benefitní program pro zaměstnance UK**



FOTO Vladimír Šigut

Vážené a milé čtenářky, vážení a milí čtenáři,

doba není věru snadná. Jen co jsme se vzpamatovali z nejvážnější pandemie posledních desetiletí, čelíme následkům ruské agrese na Ukrajině. Přicházejí lidé, jimž musíme pomáhat (píšeme o tom i v příběhu docentky Tovazhnianské z Charkova, jež zakotvila na 2. LF UK v pražském Motole), stoupá inflace i ceny energií. Není to lehké období, a to rovněž pro Univerzitu Karlovu i pro tisíce jejích zaměstnanců a desítky tisíc studentů na fakultách či univerzitních součástech.

Přes to všechno cítíme potřebu nadále sdělovat inspirující (a pravdivé!) příběhy osobností, které odvádějí důležitou práci; zlepšují svět kolem nás. Děláme poctivé PR a chceme svoji činnost nadále zkvalitňovat. Neustrnout. I proto jsme u příležitosti jubilejního šedesátého vydání magazínu *Forum* oslovili experty s otázkou, co by na „našem“ vlajkovém titulu zlepšili, co by uvítali. Ptali jsme se nejen lidí na naší *alma mater*, ale i mimo ni a v zahraničí, abychom si nehověli „v našem rybníčku“. Stále je co měnit! Na rektorátu UK i na fakultách.

Bereme všechny podněty vážně, a proto chystáme do roku 2023 i plno novinek. Zavedli jsme a rozvíjíme studentské minigranty *UKa!* pro tvůrčí promo věci, rozjízdí se expozice a soutěže popularizačního centra Didaktikon v Kampusu Hybernská (nejen pro školy, ale rovněž pro pedagogy), přibývá dílů podcastu *Stop-time* s rektorkou a vedením UK, usilujeme o větší mediální dopady a výraznější

obraz univerzity včetně její třetí role, změní se koncepce Plesu UK (jenž navíc podpoří i talentované studenty ze znevýhodněných rodin), vydáme kalendář UK 2023 vzdávající hold univerzitní „žile“ – čilým studentským spolkům. Pochopitelně se budeme věnovat udržitelnosti, nejen podporou akcí a debat, ale i tím, jak se Univerzita Karlova může v těchto ohledech změnit a zlepšit.

A co vám nabídne *Forum*? Redakce spouští svůj newsletter a připravuje odlehčenější tiskoviny, v nichž snad nebude chybět ani satirický komiks, který rozčeří akademickou hladinku... Nicméně nelze zapomínat na vážné věci: i proto v tomto vydání píšeme o budoucnosti vědy na Univerzitě Karlově anebo o záchraně lidských životů.

Přeji vám inspirativní čtení.

Martin Vlach
prorektor pro vnější vztahy UK



Aktuální články i archiv
tištěných vydání najdete
na ukforum.cz



12

Obsah

Forum 4/2022, sešit č. 60
Časopis Univerzity Karlovy

Vydává

Univerzita Karlova

Redakce

Ovocný trh 5, 116 36 Praha 1,
Odbor vnějších vztahů

Redakci řídí

Martin Rychlík

Odpovědný redaktor

Jiří Novák

Telefon

224 491 248

E-mail

forum@cuni.cz

Grafická úprava

Filip Blažek, Eliška Kudrnovská,
Designiq

Foto na titulní straně

Vladimír Šigut

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Redakce si vyhrazuje právo na úpravu
autorských příspěvků a jejich krácení.

Forum je rozšiřováno zdarma na
akademické půdě. Vychází čtvrtletně.

Za obsah článku plně zodpovídá jeho autor.

Stanoviska obsažená v textu nemusejí
vyjadřovat názor redakce.

Vaše ohlasy, připomínky a tipy na další
náměty pro Forum uvítáme na adrese
forum@cuni.cz.

Toto číslo vyšlo v listopadu 2022.

Registrace MK ČR 72 79

Tištěná verze: ISSN 1211-1724

Rozhovor

JIŘÍ BÁRTEK – Přemýšlejme,
jak lákat české vědce zpět / 4

Anketa

Slavíme. Ale co zlepšit? / 10

Academia

VIRA TOVAZHNIANSKA – S pomocí
se nesmí otálet / 12

TOMÁŠ SAMEK – Je to šance
pro všechny / 14

PETR SMEJKAL – Doktore,
vy už nejste vtipnej! / 16

Patří esport na akademickou půdu? / 20

Studenti

ELIŠKA JANDOVÁ – S pipetou se cítím líp / 22

Smysl života? Jeho zachraňování / 24

LEONA MARKOVÁ – Pokora a respekt.
V karate i v životě / 26



16

Scientia

PETRA NEVEČEŘALOVÁ – Velryby?
Jsou stejné jako my / 28

MARTIN RUSEK – Kam koukají žáci při
chemii / 32

LADISLAV KRIŠTOUFEK – Dobrou vědu
nedělá jen impakt faktor / 34

ZDENĚK FIALA – Nanomateriály,
úžasné i nebezpečné / 36

Varia

JUAN ZAMORA – S Agathou
je nám hezky / 38

JAROSLAV J. ALT – Poutníkem
nejen v krajině / 40

Genius loci

Moderna s pelikáním vejcem / 44

Historie

ALENA FOGLOVÁ – I talár musí
být pohodlný / 46



46

Knihy

RICHARD BIEGEL – Praha
v oku bouře / 50

ŠÁRKA VELHARTICKÁ – Rektor,
vědec... a fundraiser / 54

Alumni

LUKÁŠ ERCOLI – Jít na nadhoz,
nebo do hlediště? / 56

LINDA ŠTUCBARTOVÁ – Z kariérních
žebříků jsou prolézačky / 58

Kronika / 60

Postscriptum

Ti, kteří vozí vedení / 64

50





Přemýšlejme, jak lákat české vědce zpět

„Nové technologie přinášejí obrovské možnosti, ale i rizika. Lákají produkovat obrovská kvanta dat, až se někdy vytrácí ta biologická podstata – proč? Odjakživa mě fascinují základní mechanismy, pochopit, jak to v buňce funguje. A na to občas stačí i úplně jednoduché experimenty,“ říká buněčný biolog Jiří Bártek, nejcitovanější český vědec a čerstvý držitel prestižního titulu *doctor honoris causa* Univerzity Karlovy.

TEXT Pavla Hubálková FOTĚ Vladimír Šigut, Tomas Bertelsen (Kræftens Bekæmpelses)

V říjnu jste za své průkopnické objevy v oblasti buněčné biologie a nádorových onemocnění a za dlouhodobou pomoc české vědě obdržel čestnou hodnost a titul Dr.h.c. Univerzity Karlovy v oboru lékařských věd. Co to pro vás znamená?

Je to pocta, které si moc vážím. Zároveň je to velká vzpruha a milá pozornost, protože jsem se zase podíval domů a setkal se s přáteli i s mnoha novými tvářemi, čehož si zvláště po covidové pandemii velmi cením. A je to pro mě i závazek a naděje do dalších let, že Česko a speciálně Univerzita Karlova na mě myslí a že se mnou stále počítají.

I ve vašem proslovu jste zmínil, že je to stimul pro další spolupráci. Máte nějaké konkrétní plány?

Ačkoliv působím již téměř třicet let v zahraničí, jsem s českými institucemi stále ve spojení – spolupracujeme na projektech, jezdím sem přednášet, a naopak do mých laboratoří v cizině jezdí čeští studenti a studentky. Například s Olomoucí teď máme řadu plánů směrem do praxe, do léčby nádorů. S Univerzitou Karlovou je to především spolupráce na základním výzkum rakoviny, ale například i na procesu stárnutí.

Výčet vašich výzkumných témat i objevů je ohromný a ohromující. Kdybyste měl vybrat jediný projekt, který je pro vás něčím významným, který by to byl a proč?

To je skutečně těžké, ale to, co považuji za významné nejen já, ale podle ohlasů i vědecká komunita, je něco, čemu říkáme *replikační stres*. Podařilo se nám objevit, co žene vývoj nádoru – asi před patnácti lety jsme o tom publikovali dvě práce v *Nature*. Rakovina je mnohokroková záležitost, my jsme popsali, že ta první změna – zpravidla aktivace nějakého onkogenu způsobená například přítomností toxických látek v prostředí, kouřením, ozářeníním či metabolickou změnou – vyvolá chaos v procesu replikace genomové DNA, *replikační stres*, který buňka detekuje a reaguje na tento stav „nebezpečí nádorové přeměny“.

Buňka se snaží problém vyřešit, ale pokud je změn v DNA příliš, raději spáchá sebevraždu, než by ohrozila celý organismus. Problém nastává, když tyto kontrolní mechanismy přestanou fungovat, to pak dochází k nekontrolovatelnému rakovinnému dělení, což produkuje další stres, chromozomální zlomy a mutace DNA. Replikační stres umíme měřit a jelikož je specifický jen pro nádorové buňky, otvírá to zcela novou oblast výzkumu a zároveň

ukazuje na možnost, jak nádory léčit. Dnes už na toto téma existují stovky navazujících prací, což nám dělá obrovskou radost, neboť jsme vlastně nastrovali nový výzkumný směr.

I v proslovu jste zmiňoval, že vás těší, že jste si za ta léta vypěstoval konkurenci.

Ano, to je pravda. Podařilo se nám objevit a rozvést několik výzkumných směrů, které dříve neexistovaly. Mé skupiny jsou vždy velmi mezinárodní – byly doby, kde jsem měl v jedné skupině lidi ze třinácti různých zemí! Takže dnes jsou mí studenti skutečně po celém světě, což je samozřejmě ta *konkurence* – soutěžíme o stejné granty, ale zároveň je to báječné a nesmírně mě těší, že je tak zajištěna kontinuita výzkumu na těchto tématech.

Jak moc se během vaší kariéry změnil celý obor nádorové biologie?

Změnilo se toho opravdu hodně. V oblasti technologií a nových metod je to úplná revoluce, o níž se nám ani nesnilo. To přináší nové možnosti výzkumu, ale zároveň to má vliv na to, jak se věda dělá. Člověk už nemůže být odborníkem na všechno a je potřeba velkých mezioborových týmů. Což je někdy až legrační, když vidíte publikace, kde jsou třeba

stovky autorů... Dávnou minulostí jsou doby, kdy klíčové objevy, které byly třeba i oceněny Nobelovou cenou, udělal člověk sám anebo v jen velmi malé skupince.

Technologie ale přinášejí i rizika – lákají produkovat obrovská množství dat, ze kterých se vytrácí ta biologická podstata – proč? Na vědě mě od počátku nejvíce fascinují ty základní biologické mechanismy, snažit se pochopit, jak to v buňce funguje. A na to občas stačí i úplně jednoduché experimenty. Tento způsob přemýšlení se snažím učit i své studenty.

A velkou změnou jsou například i pravidla GDPR (*nařízení o ochraně osobních údajů*), která obrovským způsobem komplikují klinické výzkumy. V Dánsku je situace opravdu kritická; hrozí, že se zde takové výzkumné projekty velmi omezí nebo i přestanou dělat, protože těch překážek je příliš. To může brzdit vývoj nových léků, ale zároveň to snižuje i naši vědeckou konkurenceschopnost, poněvadž v mimoevropských zemích takto přísná pravidla nemají.

Jak coby nejcitovanější český vědec vnímáte scientometrii? Považujete ji za důležitou?

Určitě je to věc užitečná, ale má svoje limity. Kdyby bylo něco lepšího, tak se bude asi používat něco jiného, ale zatím se lepší „metr“ na vědeckou produktivitu ↪



tu neobjevil. Je třeba mít na paměti, že scientometrie se dá do určité míry manipulovat a lze si uměle zvyšovat citovanost. Toho už někteří využívají a místo článků o vlastních objevech píšou přehledové články. A to roztáčí začarovaný kruh, protože publikace mívají povolen jen omezený počet citací, takže místo originálních prací – a skutečných objevitelů – jste nuceni citovat přehledy.

Na některých výzkumech spolupracujete i se svojí manželkou Jiřinou a ve vědě pracují i vaše děti. Jak pak vypadají vaše společná rodinná setkání?

V posledních letech se vše točí především kolem vnuků, takže se zase tolik neliší od setkání jiných rodin. Ale do určité míry se naše vědecká vášeň projevuje. Syn je neurochirurgem, pracuje v nemocnici na Karolinska Institutetu a na řadě projektů přímo spolupracujeme. Je to perfektní spojení výzkumu v laboratoři a klinické praxe. Dcera se profiluje spíše do environmentálních témat; aktuálně řeší otázku rezistence bakterií na antibiotika, což je obrovský problém. I s ní vědu diskutujeme – rád se přiučím o tom, na čem zrovna pracuje a na oplátku snad mohu poradit, co se týká strategie projektů anebo například žádostí o granty.

A za spolupráci s manželkou jsem velmi rád: na začátku jsem pracoval tolik, že kdybychom nepochodovali spolu, tak bychom se skoro neviděli... Je výhodou, že oba známe prostředí vědy, máme společný cíl a víme, že když člověk chce něčeho dosáhnout, že to s sebou nese i určité oběti. Navíc manželka pochází z rodiny vědců, takže tušila, do čeho jde (*usmívá se*).

Mluví se o vás dlouhodobě i jako o možném adeptovi na Nobelovu cenu, snad jako jediném českého původu. Připouštíte si někdy tuto možnost?

Tím se vůbec nezabývám. Stát se může cokoliv, ale ta šance je nesmírně malá. Jedna z laboratoří, již

Co by nejcitovanější český vědec poradil mladým vědkyním a vědcům?

- „Technologie nejsou všechno. Někteří vědci a vědkyně jsou dnes okouzleni technologiemi, hromadí obrovská kvanta dat, která se pak snaží publikovat, a zapomínají na ty základní biologické otázky – proč? Na ty lze často nalézt odpovědi i mnohem jednoduššími experimenty.“
- „Nezůstávejte jen doma za pecí, vyražte na zkušenou do světa. Pokud nevycestujete, máte jen mlhavou představu o tom, co věda je a jak funguje.“
- „Skvělou přípravou pro vědu jsou kolektivní sporty, neboť věda je týmová. Obklopujte se špičkovými vědci.“

Možná bych více spal. Dříve se moc nevědělo, že nedostatek spánku může být velmi nebezpečný a pro zdraví škodlivý. A já často pracoval celý den, celou noc, celý další den, a vůbec jsem spal hrozně málo.

paralelně vedu, je právě na Karolinsce ve Stockholmu, kde sídlí i Nobelův výbor pro fyziologii a medicínu, který každý rok vybírá z několika set nominací. Členové výboru tím tráví řadu měsíců, je to velmi nevděčná práce. Občas mě osloví, abych se zapojil jako externí člen a zpracoval posudek na nějakou z nominací, a i to zabere hodně času.

Kdybyste byl dnes znovu mladým začínajícím vědcem, co byste si – sám sobě a se svými letitými zkušenostmi – poradil? Zvolil byste si znovu tentýž obor?

Možná bych více spal. Dříve se moc nevědělo, že nedostatek spánku může být velmi nebezpečný a pro zdraví škodlivý. A já často pracoval celý den, celou noc, celý další den, a vůbec jsem spal hrozně málo.

Ale obor bych pravděpodobně zvolil zase stejný, protože mě pořád fascinuje. Možná bych dnes zvažoval i téma klimatických změn, poněvadž je to naprosto existenční otázka. V řešení jsme nesmírně pozadu, všichni o tom mluví, ale pořád se toho neděje dost.

Ve vašem proslovu jste také zmínil, že vás velmi motivovaly životopisy slavných lékařů a vědců. Máte nějaké oblíbené, o kom by si dnešní mladí vědci a vědkyně měli přečíst?

Těch příkladů by bylo hodně a občas se k nim vracím. Jsou to příběhy Pasteura, Kocha, Fleminga nebo Bantinga, který objevil inzulin, a mnoha dalších. Třeba příběh lékaře, biologa, chemika a endokrinologa rakousko-maďarského původu Hanse Selyeho, jenž studoval i v Praze a v knize *From Dream to Discovery* (česky vyšlo pod názvem *K záhadám vědy* v nakladatelství Orbis, 1975) popisuje, jak pracoval – jak objevil stres, co jej motivovalo, jak posuzoval adepty do své laboratoře a další cenné postřehy a úvahy o tom, jak se dělá věda.

A nechystá se už nějaká kniha i o vás?

To snad nehrozí. Ale už o nás vyšla kapitola v knize *Užiteční příchodí* o významných cizincích v Dánsku, kde jsme byli jako vědecká rodina příkladem v medicíně a biologii.

Do vaší laboratoře se sjíždějí studenti a studentky z celého světa. Jsou ti čeští něčím jiní?

Rozdíly, třeba jazyková bariéra, byly dříve. Dnes již téměř nejsou a je to více o konkrétních lidech. Ale

Prof. MUDr. Jiří Bártek, CSc., dr.h.c. mult., je světově uznávaným odborníkem v oblasti buněčné biologie a výzkumu nádorových onemocnění. Jeho vědecká témata se týkají především regulace buněčného cyklu, mechanismu rozpoznání a odpovědi na poškození genomu a mechanismu vzniku a progresu nádoru včetně objevu některých molekulárně funkčních rysů nádorových buněk, jichž je možné využít jako cílů pro nové směry léčby či jako potenciálních biomarkerů v onkologii. Momentálně je nejcitovanějším vědcem českého původu. Jeho vědeckou produktivitu dokládá H-index 126, kolem osmdesáti tisíc citací a více než pět stovek publikací v mezinárodních časopisech – včetně prestižních titulů *Nature*, *Cell* nebo *Science*. Absolvoval Fakultu všeobecného lékařství na Univerzitě Palackého v Olomouci, titul CSc. poté obdržel na Univerzitě Karlově. Vedle svého třicetiletého působení na výzkumném institutu Danish Cancer Society v Kodani vede výzkumný tým i na Karolinska Institutet ve Švédsku, pracuje v pražském Ústavu molekulární genetiky Akademie věd ČR a do roku 2021 vedl laboratoř v Ústavu molekulární a translační medicíny Lékařské fakulty UP v Olomouci. V říjnu obdržel čestný doktorát Univerzity Karlovy.



Profesor Jiří Bártek v Karolinu mluvil „bez papíru“, bez podkladů. „Já jsem si proslovy nikdy nepsal. Připravím si body, o kterých bych chtěl mluvit, ale pak reaguji na aktuální atmosféru a reakce publika,“ vysvětluje vědec. V týž den jako Bártek, 10. října, obdržel v Karolinu čestný titul Dr.h.c. rovněž imunolog Jacques J. M. van Dongen z Leidenu.

je pravda, že jako Češi stále máme velmi kvalitní vzdělání a oproti některým západním národům vynikáme pracovitostí, disciplinovaností a jsme skromnější. Některé jiné národy bývají zhýčkanější a mají pocit, že jim „patří svět“. Na začátku jsem se několikrát spálil, když jsem uvěřil v jejich kvalitu a záhy zjistil, že to bylo jen velké sebevědomí.

Nasbíral jste již plno zahraničních zkušeností. Čím by se věda v Česku měla inspirovat?

V České republice, ale i v některých jiných zemích, je stále přebujelá administrativa, čímž si komplikujeme život. Například vykazování grantů: v Dánsku, když dostanu grant, tak se mě už nikdo neptá, jak jsem peníze utratil, a když projekt vede k výsledkům, nikomu nevdá, že jsem se odchýlil od původních plánů. V Česku však musím vysvětlovat, proč jsem místo třiceti myši použil dvacet... Toto puntičkářství je, myslím, velmi na škodu.

A také bychom měli více myslet na to, jak nalákat české vědce, kteří získají zkušenosti v zahraničí, zpět do vlasti – aby byly v české vědě atraktivní podmínky a kvalita života srovnatelné s těmi v zahraničí. Tím bychom mohli velmi získat.

Doporučujete ještě něco?

Obecně bychom měli více přemýšlet o všemožných pravidlech, zda mají nějaký smysl. Třeba podmínky získání Ph.D. Například v Dánsku, aby student obhájil, nemusí mít ani jednu publikaci, pokud má zajímavé výsledky a kvalitní disertaci. V Česku, ale třeba i v Holandsku a Finsku musejí studenti splnit mnoho formálních podmínek a mít několik prvoautorských publikací, což pak vede často k tomu, že se produkují povrchní, narychlo „upečené“ články, jen aby byly splněny formální požadavky. Ale obecně jsme na tom v Česku dobře.

Slavíme. Ale co zlepšit?

Držíte v rukou šedesáté české vydání magazínu *Forum*. První publikace tohoto jména vyšla na Univerzitě Karlově již 6. dubna 1995. Redakcí prošla za tu dobu řada novinářů. Expertům na PR a osobnostem jsme nyní položili stejnou otázku: „*Forum* slaví své ‚šedesátiny‘. Co byste magazínu UK popřáli a co by měla redakce zlepšit?“

TEXT Martin Rychlík, redakce FOTO archiv UK



„Gratuluji k šedesátému číslu (a samozřejmě i deseti verzím v angličtině)! *Forum* je vynikající časopis. Pestrůst čtivých článků podaných vizuálně silným a zajímavým způsobem ukazuje rozmanitost aktivit Univerzity Karlovy. Do budoucna navrhuji zvážit více využívat online verze na interaktivní platformě, jako je ISSUU. Tím můžete přidat dynamické obrázky i vkládat krátké videoklipy. A pokud by byl hlavní text v bezpatkovém písmu, byl by přístupnější pro čtenáře se zrakovým postižením. Přeji vše nejlepší do dalších vydání.“

Sally-Anne Fisher

zástupkyně ředitele pro PR,
Trinity College Dublin

„Magazínu *Forum* přeji, aby si zachoval takovou kvalitu a atraktivnost, jakou se mu daří držet. Jsem dalek toho radit, co zlepšit, co dělat lépe. Naopak chci ocenit přinejmenším tři aspekty jeho fungování. Předně se dle mého daří oslovovat jak akademickou obec naší *alma mater*, stejně jako přinášet zajímavý obsah pro čtenáře mimo ni. Navíc se zde projevuje to, jaké bohatství oborů a osobností univerzita má! A to je druhý aspekt – schopnost ilustrovat různorodost a pestrost univerzity. A v neposlední řadě oceňuji důraz na taková témata, vědecké výstupy či působení akademiků, jež ovlivňují svět kolem nás. Právě v tomto přirozeném propojení s praxí a veřejným prostorem je síla jak magazínu *Forum*, tak samotné Univerzity Karlovy. Do dalších desítek čísel přeji hodně invence a kreativity!“

Prof. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D.

náměstek ředitele Národního muzea,
emeritní děkan FF UK a podcaster

„Milé *Forum*, za prvé Ti gratuluju k té partě, která Tě tvoří. Přeju Ti, abys i nadále mělo její všestrannou péči, aby Tě stále zásobovala nápady a věnovala jim tu práci, kterou čtenář nevidí a která vede od nápadu k článku. Té partě naopak přeju, aby k ní neustále přicházela inspirace ze všech fakult a oborů, aby pro nás stále vytvářela „vychytaný“ mix ze života UK – napříč generacemi, obory, gendery, tématy... Oceňuji rozsah a hloubku článků – koho téma zaujme, opravdu si ho může vychutnat. A to i vizuálně. Děkuji Ti, milé *Forum*, že ses nebálo podstoupit poslední dobou i pár faceliftů – přispěly k lepší čitelnosti. Ať se i nadále daří!“

Ing. Barbora Černíková

oddělení PR a vnější komunikace
Lékařská fakulta v Plzni UK

„UK *Forum* patří ke špičce popularizátorů vědy v Čechách a v minulém období to byl jediný komunikační kanál univerzity, který měl velmi dobrou úroveň a nedělal ostudu jako její web a sociální sítě. Vážím si také odvahy redakce zveřejňovat i disidentní stanoviska ke konkrétním krokům vedení UK. Přál bych redakci, aby jim pokud možno nikdo nezasahoval do práce. A k tomu trochu více kritičnosti k výběru zpořádaných (a tedy na odvíj vystavovaných a propagovaných osob spojených s Univerzitou Karlovou). Chápu, že český rybníček je malý, ale občas se člověk podívá nad tím, kdo je považován za vynikající vědkyni či vědce.“

Prof. MUDr. Jan Trka, Ph.D.

vědec, držitel *Donatio Universitatis Carolinae*
2. lékařská fakulta UK

„Magazínu *Forum* (a tedy i celé Univerzitě Karlově) přeji do příštích čísel mnoho senzačních objevů na poli vědy, řady úspěšných studentů, akademiků i absolventů a zejména poutavých příběhů, které budou plnit stránky dalších elektronických i papírových vydání. Samozřejmě i zástupy nadšených čtenářů a fanoušků. Věřím, že redakce plní svou práci na výbornou, a tak mi nezbývá, než je požádat o snahu zlepšovat již tak skvělý obsah a o vytrvalost při cestě za popularizací studia, vědy i smysluplné práce, kterou lidé z Karlovy vykonávají.“

Matěj Bouček

oddělení public relations
Evangelická teologická fakulta UK

„Šedesátka – to je krásné číslo, to už má UK *Forum* něco za sebou! Univerzita Karlova (na rozdíl od některých ostatních oblastí) není v PR zrovna štikou v českém či evropském rybníku. Když ale prolustuju či projedu *Forum*, tak se nemáme za co stydět. Za sebe a za celou Fakultu tělesné výchovy a sportu UK přejeme, aby se i nadále dařilo uchovat nasazenou laťku a široký i zajímavý obsah. Ať do další šedesátky celé redakci nechybí trpělivost, odvaha, nadhled a energie probíjet se hustým pralesem různých nástrah.“

Dr. Mgr. Aleš Vlk

proděkan pro vnější vztahy a rozvoj
Fakulta tělesné výchovy a sportu UK

„*Forum* je v mnoha ohledech příkladem dobré praxe. Je elitní platformou komunikace vědy, kde se vzácně daří přinášet srozumitelné, ale zároveň oborově fundované texty, jež odhalují hloubku odborných specializací, vědeckých kariér i lidských osudů. Oslovuje komunitu, vědce, studenty, absolventy, a to vše ve vizuálně i editorysky nevtíravém tónu. Spojuje oborovou pestrost, úctu k dílu i dychtivou zvědavost po novinkách. A podepírá náležitě sebevědomí instituce stavěné na mimořádných lidech. K přání všeho dobrého do dalších let dodávám, že si redakce *Fora* zaslouží respekt akademické obce. *Forum* není jen zachycením nynějšího dění, ale i trvalým otiskem, k němuž se po desetiletí bude možné vracet.“

Mgr. Petr Bilík, Ph.D.

emeritní prorektor pro vnější vztahy
Univerzita Palackého v Olomouci

„Šedesátka časopisu *Forum* můžeme přirovnat k životu člověka. Roky růstu, zralosti a dospělosti anebo jinými slovy, období hledání a nalézání vlastní nenapodobitelnosti. Jedinečnost přinesla bohatou úrodu: z hlediska obsahu i výrazu. Není pochyb, že *Forum* se svými zajímavými příspěvky oslovuje čtenáře mimo akademickou sféru. Magazín se vyznačuje vysokou profesionalitou i aktuálností. Radost ze čtení podtrhuje i grafické zpracování. Co zlepšit? Nic mě nenapadá; *Forum* se mi v současné podobě líbí, ale budoucnost možná přinese nové výzvy a impulzy. Přejeme časopisu a jeho týmu autorů mnoho dalších let, dobrá témata a především mnoho spokojených čtenářů!“

Ing. Jana Černáková

výkonná redaktorka časopisu *Náš čas*
Univerzita Konstantína Filozofa v Nitre

„Zajímavé, inspirativní, poučné. Takové je pro mě *Forum*. Přeji kolegům, aby měli i nadále chuť objevovat v univerzitním světě pozoruhodné příběhy, které stojí za to číst.“

Mgr. Ivana Pustějovská

vedoucí redakce médií
Univerzita Palackého v Olomouci

f o r u m

Takto vypadalo původní logo zpravodaje Univerzity Karlovy s názvem *Forum* v roce 1995, šéfredaktorkou byla tehdy PhDr. Michaela Zindelová.



Profesor Josef Zámečník, přednosta Ústavu patologie a molekulární medicíny 2. LF UK, novou posilu, doktorku Viru Tovazhnianskou, chválí.

S pomocí se nesmí otálet

Docentku Viru Tovazhnianskou vyhnaly z ukrajinského Charkova ruské bomby. S dcerkou a rodinou zamířila na západ, nejprve do Polska. A nyní už je vědeckou pracovnící 2. lékařské fakulty UK v Motole. „Jsem šťastná, že jsme tady,“ říká dnes.

TEXT Tereza Kůstková FOTO Vladimír Šigut

Když 24. února ve čtyři ráno slyšela dopadat první bomby, vydala se Vira Tovazhnianská (Tovažňanská), docentka patologie z Charkova, spolu s manželem, dvouletou dcerkou a tchyní okamžitě pryč. Manžel je doprovodil do Lvova; tam se ale museli rozloučit. Opustit Ukrajinu nemohl. Vira s částí rodiny pokračovala dál. Původně do Polska, nakonec dojeli do Prahy. Od dubna učí na 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy medicíny patologie.

Byl pro ni začátek války překvapením? „Týdny jsme vnímali narůstající napětí. Už od událostí na Krymu a Donbase mělo mnoho rodin – my také – připravená pohotovostní zavazadla pro případ,

že bychom museli rychle prchat,“ líčí doktorka Tovazhnianská. Do Lvova na západě Ukrajiny cestovali z Charkova dva dny, posledních 22 kilometrů na polské hranice jim ovšem trvalo dvakrát tak dlouho. „Lidé v koloně byli nesmírně solidární, všichni si navzájem pomáhali,“ vzpomíná. Přes Krakov nakonec 7. března doputovali až do Prahy.

Přijela s nimi i kočka Soňa: „Adoptovala jsem ji z ulice před devíti lety. Je součástí rodiny, nemohla jsem ji nechat ve městě, kde začala válka...“ Česko však nebylo tou první volbou. „Původně jsme mířili do Polska, ale pak mě kontaktovali přátelé z Prahy, že pro nás našli byt, a tak jsme přijeli sem. Mnoho věcí

v mém životě se děje trochu náhodou, a tahle náhoda dopadla moc dobře. Jsem šťastná, že jsme tady,“ vypráví milá vědkyně a matka.

Zaměstnání? Do dvou týdnů

Vira se tu hned pustila do hledání práce, rozeslala desítky životopisů... Zaměstnání na 2. LF UK našla během dvou týdnů. Čím to? Velikou zásluhu na tom má profesor Josef Zámečník, přednosta Ústavu patologie a molekulární medicíny: „Dostalo se ke mně víc životopisů ukrajinských lékařek. Chtěl jsem pomoci, narážel jsem ale na jazykovou bariéru i problémy s uznáváním lékařského vzdělání. Pak přišlo CV, kdy to najednou

začalo dávat smysl – docentka patologie s perfektní angličtinou a pedagogickými zkušenostmi se zahraničními studenty,“ popisuje. Ještě nikdy se nestalo, že by musel někoho takhle rychle zaměstnat.

„Složitě bylo, že paní doktorka nemohla být zaměstnaná v nemocnici, jen na fakultě. V nemocnici bychom jí mohli nabídnout jen nekvalifikovanou práci a nabízet zkušeným atestovaným ukrajinským lékařům pozice pomocných sanitářů mi přišlo nedůstojné... Na univerzitě existoval program podpory. Takže jsem aktivoval naše personální, tajemnici, děkana a snažili jsme se vymyslet, jak bychom to mohli udělat. Že se to podařilo během pár dní, považuji za neuvěřitelné. Ale říkali jsme si, že pomoc, která má mít smysl, musí být rychlá. Nešlo říct: stavte se na podzim, něco vymyslíme,“ vzpomíná Zámečník na rychlou pomoc personalistů na fakultě i rektorátu. Tovazhnianská tak díky úsilí všech mohla brzy nastoupit na 2. lékařskou fakultu jako plnohodnotný pracovník na akademickou pozici.

Výuka pro zahraniční mediky

Ukrajinská docentka tak dostala šanci ihned učit zahraniční mediky ve 3. ročníku. Využít mohla též vlastní připravené přednášky z Charkova, neboť výuka patologie v anglických programech v Česku i na Ukrajině vychází ze stejné učebnice. V češtině zatím nepřednáší. „Po příjezdu jsem absolvovala dvoutýdenní intenzivní kurz češtiny, třikrát týdně mám soukromé hodiny, snažím se mluvit česky s kolegy v práci, se sousedy... Doufám, že během pár měsíců budu hovořit plynně,“ věří Vira Tovazhnianská, která se však česky domluví už teď.

Nyní především učí a v rámci fakultního úvazku se může dokonce připojit i k vědeckým projektům. „Rádi bychom využili i její zkušenosti diagnostické, to je ale mimořádně složitý proces. Ačkoli je Vira docentka a má atestaci z patologie, jelikož je ze země mimo Evropskou unii, nic z toho u nás neplatí,“ konstatuje profesor. Uznávání kvalifikací lékařů se vzděláním ve státech za hranicemi EU je totiž velice komplikované. Nostrifikace diplomu trvá až tři měsíce! Lékař pak může absolvovat takzvanou stáž za nabytím poznatků a zkušeností a během té doby se připravit na *aprobační zkoušku*, jejíž úspěšné absolvování se pohybuje jen okolo deseti procent. Teprve poté smí začít pracovat jako samostatný specialista.

Výhra pro obě strany

„Pokud se Vira rozhodne s námi zůstat, budeme moc rádi. Ono to vypadá, že jsme jí pomohli, ale ve skutečnosti pomáhá ona nám. Je to výhra pro obě strany. Já jsem získal do týmu velmi zkušenou pedagožku, kterou bych si chtěl udržet. Jen bych byl do budoucna rád, aby mohla praktikovat i klinickou medicínu. Patologů je obecně málo, potřebuji každou sílu. Atestovaný patolog je vzácná věc. A teď tady se mnou jedna patoložka sedí a já jí nemohu nabídnout diagnostickou práci,“ shrnuje složitou situaci přednosta patologického ústavu 2. LF UK.

S příchodem mnoha lékařů z Ukrajiny se na ministerstvu zdravotnictví diskutuje o úpravě podmínek. Doktorů

je v některých specializacích nedostatek, rychlejší zapojení ukrajinských kolegů do praxe by leckde uvítali. Změna zákona je však zatím v nedohlednu. Tovazhnianská, atestovaná patoložka a autorka odborných publikací a jednoho patentu, tak kromě zkoušky z češtiny – jejíž znalost je logickým požadavkem (a kterou nedávno úspěšně absolvovala) – nejspíš bude muset znovu dělat zkoušky z pediatrie, interny anebo chirurgie.

„Moje rodina tu může žít“

A proč si vlastně zvolila patologii? „Na Ukrajině rozhoduje o specializaci stát, pokud studia medicíny platí. Studenti dostanou půl roku před státnicemi nabídky. Patologie se mi zdála nejzajímavější, i jako dobrá příprava pro chirurgii, kterou jsem chtěla dělat. Začala jsem pracovat v nemocnici i na univerzitě a bylo to tak fascinující, že jsem se rozhodla věnovat patologii po zbytek života,“ líčí. Jen si donedávna myslela, že kariéru vybuduje v Charkově.

Chystá se zůstat v České republice? Vira Tovazhnianská má jasno: „Ano, zatím ano. Jsem tady, chci pracovat, dělat, co jsem vystudovala, v čem mám kvalifikaci a co mě baví. Učím se jazyk. Věřím, že moje rodina tu může žít. Manžel nemohl opustit Ukrajinu, ale doufáme, že až válka skončí, přijede za námi a jako IT specialista si bude schopen najít práci i tady. Nevím ale, jak dlouho bude válka trvat. Takže teď plánuju maximálně na pár dní, týden dopředu.“

Vira Tovazhnianská, M.D., Ph.D., se jako patoložka specializuje na urologické nádory. Před válkou pracovala v charkovské Oblastní urologické a nefrologické nemocnici a vyučovala na Lékařské akademii postgraduálního vzdělávání. Od letošního 1. dubna působí jako akademická a vědecká pracovníce Ústavu patologie a molekulární medicíny 2. LF UK a FN Motol.



Je to šance pro všechny

Pomáháme Ukrajincům, poskytujeme jim bezpečná útočiště. Učíme je česky. Ale také od nich něco dostáváme: „Je to obousměrná silnice. Současně se učíme komunikovat s lidmi z jiného kulturního prostředí, obě komunity se obohacují,“ tvrdí Tomáš Samek, lingvistický antropolog z Pedagogické fakulty UK.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Vladimír Šigut

Představte si, že je vám osm let a sedíte ve třídě plné neznámých dětí, kterým jen s bídou rozumíte pár slov... Jak se asi cítíte? Co by vám pomohlo se zorientovat a cítit se v cizí zemi víc jako doma? Takové otázky si kladou pedagogové a psychologové, ale rovněž lingvistický a kulturní antropolog Tomáš Samek. S odborným zájmem sleduje postupně začleňování ukrajinských dětí do českých škol, respektive Ukrajinců do naší společnosti.

Kromě toho, že na Pedagogické fakultě UK připravuje budoucí učitele na výuku občanské výchovy či základů společenských věd, zkoumá totiž i vztahy mezi řečovým chováním a společenskou soudržností. Jak nás komunikační jednání spojuje anebo rozděluje. Když jsou ukrajínští a čeští žáci pospolu, přináší to mnoho benefitů. „Je to obousměrná silnice – někomu pomáháme, ale současně se i něco ohromně cenného dozíváme. Obě komunity se vzájemně obohacují, učí se soužití s kulturně odlišnými lidmi, což zrovna našemu národu jen prospěje. Děti tak mohou být, vznešeně řečeno, ambasadory naší budoucnosti,“ vysvětluje Samek.



Hodit do vody a krýt záda

Aby proces sbližování a sžívání se probíhal co nejrychleji, měly by jít adaptační a integrační fáze ruku v ruce. Nevytvářejte tedy izolované ukrajinské skupinky, ale rozprostřít malé cizince po českých třídách, ideálně po jednom, maximálně dvou.

„V lingvistické antropologii je dávno známo, že člověk běžně mluví tolika jazyky, kolik jich potřebuje. Musíme tudíž ukrajinské žáky od samého začátku vystavovat situacím, kdy jim zkrátka nic jiného nezbude než mluvit česky. Nutnost vytváří

Mgr. Tomáš Samek, M.A., Ph.D., je kulturní a lingvistický antropolog a publicista. Od roku 2017 je členem Rady České televize. Působí na katedře občanské výchovy a filozofie Pedagogické fakulty UK, kde také vede oddělení společenských věd. Vystudoval FF UK, později University of Virginia v USA a École normale supérieure v Paříži. Po pracovní stáži v Bundestagu řídil v pražské parlamentní knihovně projekt Eurovoc, jehož cílem bylo sladit sémantické nástroje vyhledávání informací používané v databázích EU. Zabývá se komunikací v českém veřejném prostoru.



komunikační kompetenci,“ nastiňuje vysokoškolský pedagog.

Děti bývají nesmírně učenlivé, čeština a ukrajina jsou si blízké, ale přesto: není vůbec jednoduché ocitnout se v kolektivu štetějícím neznámou „hatmatilkou“. Každý se při otevírání novým podnětům potřebuje cítit bezpečně. A to je další zásada, jež by se měla při začleňování ukrajinských dětí dodržovat: Každé by mělo mít svého *průvodce*. Nikoliv učitele, ale spolužáka, který tu bude pro něj, poradí, vysvětlí – klidně i rukama anebo nohama. Syn autorky tohoto článku takto získal v září nového nejlepšího kamaráda: Antona z Kyjeva. Už nyní ví, že tu žije s maminkou a babičkou a že má rád atletiku: „Vždycky se spolu nějak domluvíme,“ poukázal malý Vojta Jiříčka na potřeby související s uprchlickou vlnou.

Domluví se i bez řeči

„V lingvistické antropologii je jako *jazyk* chápána jakákoliv sociální interakce schopná předávat význam. Neboli lidé se dokáží domluvit i jinak – tělesným postojem, gesty, ale také mlčením. Na základní rudimentální úrovni mohou tyto komunikační prvky fungovat už dřív, než jedinec ovládá vlastní komunikační kód (jazyk),“ upozorňuje Samek. A dokládá to na situaci, dobře známé každému rodiči, který občas nechá své potomky sledovat videa na YouTube: „Všimněte si, jak dlouho se dokáží dívat na kreslenou pohádku v cizí řeči! Pro ně je srozumitelná, protože ji umějí „číst“ a vnímat její emoce. Proč na podobné úrovni nevystavovat ukrajinské děti této komunikační škole už od prvního dne pobytu? Ony to pochopí.“

Ale jak to provést? Třeba vysvětlit třídě, do níž právě nastoupil nový žák neovládající její řeč, že vzájemné sdílení informací probíhá už jen tím, že jsou všichni spolu. A pobídnout je, ať se spolu snaží

nějak domluvit. „Nejprve bych jim poradil zkusit se dorozumět úplně bez řeči. Klidně i čeští žáci mezi sebou. Za prvé se pak dokáží mnohem lépe vcítit do dítěte, které česky neumí. Za druhé přijdou na to, kolik toho beze slov dokáží sdělit. Třeba: mám strach, je mi zima... Bude je to ohromně bavit,“ domnívá se antropolog Tomáš Samek.

Na podobná „divadýlka“ jistě není v běžné hodině čas, ale na úplný začátek je to prima seznamovačka. Postupně pak mohou děti přidávat základní slovíčka, představit se navzájem. „Všichni máme ruce, nohy, hlavu, prsty. Mohou si vzájemně pojmenovávat části těla – nejlépe si totiž pamatujeme to, co se nás bezprostředně týká. Následně zjistí, že i s pomocí velmi omezeného slovníku dokáží vlastně vyjádřit velmi mnoho,“ upozorňuje pedagog. Malí Ukrajinci tak mohou získat brzy – alespoň drobný – základ v českém jazykovém kódu.

Jako benefit pak i zdejší kluci či holky ztratí zábrany pro svoji případnou pozdější komunikaci s cizinci, aniž by museli vycestovat do zahraničí. Otrkají se už ve škole. „Získávají nesmírně cenné univerzální zážitky, rostou i lidsky. Přítomnost ukrajinských dětí tak nabízí obrovskou příležitost pro celou naši společnost, kterou je zapotřebí využít,“ míní Tomáš Samek.

V lingvistické antropologii je dávno známo, že člověk běžně mluví tolika jazyky, kolik jich potřebuje.



MUDr. Petr Smejkal vystudoval 1. lékařskou fakultu UK. Postgraduálně studoval na Columbia University a má řadu dalších zahraničních zkušeností. Je atestovaným internistou a klinickým infektologem a certifikovaným nemocničním epidemiologem. Od roku 2021 působí jako infektolog a epidemiolog institutu IKEM a na částečný úvazek je internistou na Mount Desert Island Hospital v Bar Harbor, v americkém Maine. V době covidové pandemie přispěl k jejímu řešení jako člen rady poradních orgánů, ale též intenzivní komunikací směrem k veřejnosti.

Doktore, vy už **nejste** vtipnej!

„Jsme talentovaný a vzdělaný národ, ale trochu nám chybí sebevědomí, neumíme se prodat a ani se sami sobě zasmát. Bereme se příliš vážně, i když mladší generace tím už tolik netrpí,“ míní internista, infektolog a epidemiolog Petr Smejkal, který se pravidelně jezdí „nabíjet“ do USA. Málem z něho byl diplomat a jednou plánuje návrat ke stand-up komediím.

TEXT Pavla Hubálková FOTO Hynek Glos, Vladimír Šigut

Právě jste se vrátil ze Spojených států, kde na částečný úvazek působíte v Mount Desert Island Hospital v Bar Harbor, ve státě Maine. Co vás k tomuto střídavému česko-americkému působení vlastně vede?

Amerika je pro mě obrovský zdroj energie, inspirace i profesních zkušeností. Samozřejmě tam mají řadu problémů, není to jen růžové, ale stále je to země, kde dost věcí jednoduše „jde“ a ten pozitivní *mindset* je báječný. Jezdím se tam „nabíjet“! I když máte jakýkoli nápad, chuť něco měnit nebo dělat jinak, tak vás podpoří. Často slyším, že Američané jsou jako děti, naivní, přímí... Ale co je špatného na dětech? Nikdo vás nesoudí, nezáleží, zda jste z Prahy, Madagaskaru, Indie, muž, nebo žena, záleží jen na tom, co umíte. V Česku uslyšíte: „Na to už jste starej, tady se to dělá takhle, sedněte si a poslouchejte“. Na to, jak se máme dobře, jsme často negativní, nabručení a hledáme důvody, proč něco nejde spíš než naopak. Proč?

Řekněte, v čem jsou Spojené státy jiné po odborné stránce?

Dělá se tam skutečně *science-based medicine* – medi-

cína založená na důkazech, pracují podle standardizovaných postupů. Celkový systém zdravotnictví je samozřejmě jiný, spousta věcí se dělá zbytečně, mnoho lidí nemá pojištění, chybí jim prevence a celé to americké zdravotnictví je drahé, stojí dvakrát více než v západní Evropě. Ale mně se třeba líbí, že se ke specialistům dostávají jen skutečně nezbytné případy; daleko více problémů, než jsme u nás zvyklí, s pacientem vyřeší praktický lékař, který je profesionál ve svém oboru a zná celou rodinu.

Každých deset let si tam musíte obnovit atestaci. A každému mladému lékaři bych doporučil americký systém postgraduálního vzdělávání, v němž v Česku tolik pokulháváme. V Americe z vás za tři roky intenzivní rezidentské práce udělají skutečně dobrého internistu, u nás na to často nestačí ani dvakrát tolik. Rezidenti jsou v ČR často opomíjeni, o platech ani nemluví.

V Česku působíte jako hlavní epidemiolog pražského IKEM. Co je náplní vaší práce?

V rámci České infektologické společnosti jsem zastáncem amerického konceptu, kde v nemocnicích nejsou specializovaná infekční oddělení, ale každá

větší nemocnice má takzvaně *konziliárního infektologa*. To znamená, že pacienti jsou v případě infekcí izolováni na pokojích přímo interních nebo chirurgických oddělení, kam charakterem problémů patří, a nejsou překládáni na zvláštní infekční oddělení. Nicméně infektolog konziliář je důležitou součástí týmu, který o něj pečuje. Tím je zajištěna kvalitnější péče. V IKEM tento model podpořili a mám radost, že se tímto přístupem začínají inspirovat i v dalších nemocnicích.

A co děláte v Americe? Jak to zvládáte kombinovat?

Tam působím jako *hospitalist*, tedy internista s rozšířenými kompetencemi v intenzivní péči, ale jelikož mám i americkou atestaci z nemocniční hygieny a epidemiologie (*Infection Control*), tak jsem léta dělal i to a sledoval nemocniční nákazy: katetrové sepsy, infekce chirurgických ran... Měl jsem skvělé kolegy v týmu, dalo se to často zvládnout i distančně. Prakticky si na práci v USA беру zde v IKEM neplacené volno anebo dovolenou. Je to i s ohledem na rodinu náročné a upřímně nevím, jak dlouho to ještě vydržím, ale zatím mi to za to stále stojí. V Americe zkrátka fungují věci, které v Česku ještě stále nejsou běžné, a zajímavé je to i po finanční stránce, co si budeme povídat.

Dokážete odhadnout, jak by dnes vypadal váš život, kdybyste v devadesátých letech neodešel studovat do USA?

To je dost těžká otázka. Nevím, jestli bych vůbec zůstal u medicíny, neboť situace českého zdravotnictví byla v té době dosti tristní a perspektiva mizerná. A když se podívám na náš kruh, promovali jsme v roce 1997, hodně spolužáků medicínu nedělá. Je to škoda.

Co vám kariéerně dala Diplomatické akademie při Ministerstvu zahraničních věcí ČR, kterou jste absolvoval v roce 2002?

To byla naprosto báječná zkušenost! Po medicíně a vojně jsem byl rok na téhle akademii, díky které jsem poznal mnoho zajímavých lidí. To byla ta léta, kdy jsme si nebyli jisti, zda v Česku zůstat u medicíny. A teď si prostřednictvím kombinace diplomacie a infektologie uspokojuji svou vášně neustále cestovat a poznávat svět. Jezdím na mise s českým programem MEDEVAC. Baví mě ten globální rozměr, protože medicína a speciálně infekce jsou celosvětové téma a je zajímavé zjišťovat, co se děje jinde, a následně se to snažit propojovat. Mým tématem na misích je každý rok antimikrobiální rezistence; to je výzva pro nás všechny.

Od začátku covidové pandemie v roce 2020 jste se aktivně podílel na jejím řešení, byl jste hodně vidět, chodil do médií... Jak to celé nyní hodnotíte? Jaký pocit převládá?

Byla to často frustrace a ta přetrvávala i po covidu. Zdálo se, že je malá vůle ke změně, poučit se. Ale poslední dobou mám pocit, že těch lidí, kteří berou covid jako příležitost ke změně, přibývalo. Pomáhá v tom asi i generační obměna. Tak snad se konečně pohne celý ten systém, třeba že nejde dělat medicínu podle dojmů anebo zvyklostí „my to děláme takto“, ale že jedinou cestou je medicína založená na důkazech, evidenci. Že přestaneme mluvit o tom, že jsme to zvládli, protože máme kvalitní lůžkovou péči a dostatek ventilátorů. Zapomínáme, že klíčovým prvkem, díky němuž jsme to ustáli, je zdravotnický personál, který je po covidu nesmírně vyčerpaný – a mnoho lidí ze zdravotnictví odejde, pokud by se to mělo opakovat.

Zapomínáme, že klíčovým prvkem, díky němuž jsme to ustáli, je zdravotnický personál, který je po covidu nesmírně vyčerpaný – a mnoho lidí ze zdravotnictví odejde, pokud by se to mělo opakovat.

Přeskoky virů ze zvířat na člověka se dějí a budou se dít častěji, zejména v Asii a Africe. A rozšíří se takřkajíc hned, neboť dnes obletíme Zemi za pár hodin.



Výzvu a příležitostí ke změně je i aktuální rozpočtový deficit. Ačkoliv je to nepopulární, myslím, že by se měla zvýšit spoluúčasť pacientů. Zvykli jsme si na špičkovou „bezplatnou“ péči, která je založená na obětavosti zdravotníků, ale takový systém není dlouhodobě udržitelný. Je potřeba konečně změnit postgraduální vzdělávání lékařů, a tak by se mohlo dlouze pokračovat. Uvidíme. Jsem optimistou a mám pocit, že se něco změní. Ale nevím, jestli to bude tak rychle, jak by to mělo jít, protože jinak nám uteče ještě víc času a lidí.

Kdyby byl znovu březen 2020, dělal byste něco jinak?

Ne, já bych dělal to samé, ale kdyby mne o to nežádal Andrej Babiš, vzal bych i toho ministra; tým schopných lidí jsem měl. Profesně mě to chytlo od začátku. Na začátku jsem byl též „chytrolín“, pletl se v odhadech a byl zbrklý v úsudku, ale sledování stanovisek americké CDC, britského SAGE a německého Kochova ústavu mne umravnilo. České cesty většinou nikam nevedly a nevedou. A zkušenosti s politiky – to je skoro na *stand-up comedy*!

Jaké může být poučení z pandemie?

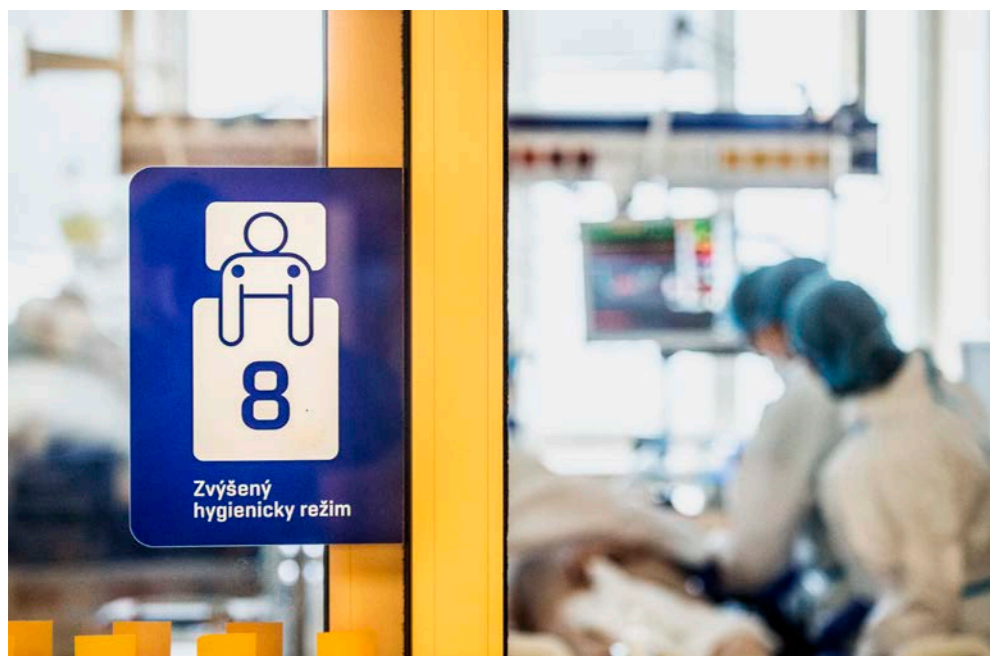
Že příroda je nevyzpytatelná, že ji není dobré dráždit různými snahami maximálně ji využívat a myslet si, že z toho nebudou žádné problémy. Že přeskoky virů ze zvířat na člověka se dějí a budou se dít častěji, zejména v Asii a Africe. A rozšíří se takřkajíc hned, neboť dnes obletíme Zemi za pár hodin. Ale když budeme chytří, dá se tomu předcházet nebo to včas řešit, jen se nic nesmí před světem tajit a je nutné spolupracovat. Máme i poučení, že špatná komunikace, neinformovanost a lidská hloupost je nesmírně nebezpečná, možná i víc než viry a bakterie.

A co změnil covid ve vašem oboru?

Ukázal, že chybí epidemiologové, zejména v terénu. A to není všechno. I proto jsem během covidu vytvořil MeSES, Mezioborovou skupinu pro epidemické situace, na kterou jsem hrdý, protože pandemie je mezioborový problém. A takto by měly vypadat orgány, jež v podobně mimořádných situacích radí. Těší mě, že nás paní rektorka Milena Králíčková jménem vedení Univerzity Karlovy letos v létě oslovila a jsme v kontaktu, kdyby se situace zhoršovala a bylo potřeba opět přijímat opatření... Epidemiologie jako obor je na tom opravdu špatně, chybí atestování epidemiologové se zahraniční zkušeností a zatím jsem žel nezaznamenal, že by se hlásilo více studentů. To platí, i když v menší míře, i o infekčním lékařství.

Doktor stand-upista

Věděli jste o Petru Smejkalovi, že je i nadějným stand-up komikem? „Lékaři, speciálně chirurgové a intenzivisty, mají k humoru velmi blízko, protože tím tlumí všudypřítomný pracovní stres. Já jsem zkoušel *stand-up comedy* a prý to nebylo špatné... Jenže pak jsem začal dělat primáře; zavalila mě práce a přestal jsem být vtipný. Ve chvíli, kdy mi režisér *Underground Comedy* řekl: „Doktore, to, co říkáš, je zajímavé, ale už to vůbec není vtipný!“, jsem skončil. Ale doufám, že se k tomu jednou vrátím. Jak říkal Woody Allen: „komedie, to je tragédie plus čas“. Čím větší je to tragédie, tím později se tomu můžeme zasmát a je to ozdravné.“ říká lékař, jenž si myslí, že Češi by se měli více smát a nebrat se tak vážně. „Jsme talentovaný a vzdělaný národ, jen si to asi neuvědomujeme; chybí nám sebevědomí, neumíme se prodat a ani sami sobě zasmát. Zejména v naší profesi lékařů a vědců se oháníme vážností a tituly. Tato česká malost a pocity méněcennosti nás hrozně brzdí. A když jste dlouho tady, tak tím nasáknete a semele vás to. I proto tak rád jezdím do ciziny, kde mě to vždy „srovná“. Uvědomím si lépe, kam kráčí a komu mám poděkovat a vážít si jeho rad a koho naopak neposlouchat a stát si za svým.“





Patří **esport** na akademickou půdu?

Esport je pojem, který v poslední době slyšíme stále častěji. Čím dál více mezinárodních společností mu otevírá své dveře. Proč tomu tak je a proč by měl mít své místo na univerzitě, píše Lenka Deverová z FTVS UK. Fakulta chce v příštím roce otevřít esportovou učebnu.

TEXT Lenka Deverová FOTO FTVS UK, Shutterstock

Esport je moderní fenomén: na bitvy v počítačových hrách typu *Counter-Strike* se chodí dívat tisícovky lidí (2018).

Esport je zkratka pro elektronický sport, ve kterém proti sobě organizovaně soutěží hráči, nebo týmy v jakékoli hře a na jakékoli platformě (počítači, herní konzoli, mobilu). Takové soutěže mají svá pravidla a účastnit se jich mohou jak amatérští, tak profesionální hráči. Dnes mezi nejoblíbenější herní tituly patří multiplayerové hry *League of Legends*, *Counter-Strike: Global Offensive*, *DOTA 2*, *PUBG* anebo *Valorant*. Hry se odehrávají v prostředí simulujícím fantasy i reálný svět.

Proč je to zajímavé? Esport patří v současnosti k nejrychleji se rozvíjejícím sportům ve světě. Jen pro zajímavost, hra *DOTA 2*, která vznikla před necelými deseti lety, se může pyšnit největším *prize pool*, výherní odměnou, na esportové scéně. V roce 2021 si nejlepší týmy rozdělily více než čtyřicet milionů dolarů! A pro srovnání: *prize pool* ve Wimbledonu, který je nejznámějším i nejstarším tenisovým turnajem na světě, činil v roce 2021 více než 48 milionů dolarů. Což ve srovnání s počítačovou hrou, která tu s námi není ještě ani dekádu, není až takový rozdíl, že?

Hráči už i s fitness trenéry

Často se můžeme setkat i s pojmem *gaming*, obecným slovem pro hraní her. Nejedná se však o or-

ganizovanou soutěž a hráči často hrají v *single módu*, sami neboli proti počítači. Ale esport není jen o hraní her. Ty nejlepší esportové týmy dneška si jsou vědomy toho, že na výsledky hráčů má vliv řada faktorů. Proto profesionálním hráčům poskytují to nejlepší možné zázemí. Samozřejmostí jsou například fitness trenéři či mentální kouči, protože pohybová aktivita, zdravý životní styl, fyzické i psychické zdraví hráčů jsou důležitým předpokladem k podávání nejlepších výkonů.

I proto bychom se na esport neměli dívat pouze jako na „paření“ her, ale jako na multioborovou disciplínu, která skýtá nepřehledné množství – nejen co se týče výzkumu. Ve světě je tento pohled stále častější. Není tudíž výjimkou, že čím dál tím více světových a evropských vysokých škol zařazuje esport do svých studijních programů, esport sleduje a nějak se mu i věnuje.

Studijní obor na univerzitách

V Evropě můžete esport studovat kupříkladu na univerzitách ve Velké Británii, Norsku, Finsku, Španělsku a dalších zemích. Výuka zde ovšem nespočívá pouze v hraní her. Studenti se seznámí se všemi obory a odvětvími, s nimiž se mohou kolem esportu setkat. Naučí se správné a efektivní komunikaci – ta se jim hodí jak při hraní, tak v běžném životě. Vyzkouší si, jaké je to takový zápas moderovat, režírovat, stříhat. Naučí se ovládat a pracovat s kamerami či se čtecím zařízením. Zjistí, jak se hry tvoří, a vyvíjejí i mnoho dalšího. Stranou samozřejmě nezůstává ani vzdělávání týkající se pohybu a zdravého životního stylu. Absolvent těchto studijních programů je proto velmi všestranný člověk s možnostmi uplatnění nejen v esportovním odvětví.

Esport stále patří mezi mladé disciplíny, a proto se nabízí prostor, jak přispět k jeho kultivaci a rozvoji. Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (FTVS UK) se rozhodla do esportu vstoupit tím, co umí nejlépe – a sice pohybem. Proto jako první veřejná vysoká škola v Česku založila svoje esportovní oddělení. Stalo se tak letos v návaznosti na zápis České asociace esportu (ČAES) do registru Národní sportovní agentury, přijetí do státní sportovní autority Sdružení sportovních svazů a taktéž přijetí do České asociace akademického technického sportu i České asociace univerzitního sportu. Zkratka a dobře: hned, když se esport stal uznávaným sportem!

Esportové (a gamingové) prostředí může být sice v tuto chvíli veřejností vnímáno jako „nezdravé“, možná až nebezpečné, takže cílem nového oddělení fakulty je naučit hráče správným návykům, jež mohou přispět nejen ke zlepšení herních dovedností, ale zejména k jejich celkovému fyzickému i psychickému zdraví. Dalším cílem je povýšení „hraní her“ na úroveň etablovaných sportovních odvětví, v nichž je standardem systém vzdělávání koučů, podpora mládeže, pořádání mezinárodních a meziuniverzitních soutěží i etablované vědecké metody testování zdatnosti a výkonnosti.

Jaký je váš názor na esport? Zaslouží si své místo na akademické půdě, či nikoliv? Napište email na esport@ftvs.cuni.cz.

Moderní učebna pro esport

Již v příštím roce plánuje FTVS UK otevřít moderní učebnu, díky které se Univerzita Karlova stane třetí vysokou školou v České republice s vlastní esportovou učebnou. Kdo byl rychlejší? Historicky první esportovou učebnu vybudovala Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, kterou následovala Univerzita Hradec Králové – v obou případech to byly inženýrské fakulty.

Ač je esport na naší fakultě teprve v začátcích, již má ze sebou řadu úspěchů s mezinárodním ohlaselem. Mezi ty nejvýraznější patří Bitva univerzit, která se konala v rámci sportovní-charitativní akce *Hřeje mě pohyb*. Ve hře *League of Legends* se utkali studenti FTVS UK s týmy z londýnské Staffordshire University a studenty z finské polytechniky Kajaani. Součástí bitvy byl i běh, jímž každý z hráčů (přímo či na dálku online) přispěl ke zdolání symbolické vzdálenosti Kyjev–Brusel. Jednalo se tak o první mezinárodní esportovní turnaj propojený s pohybem.

Fakulta tělesné výchovy a sportu UK se stala i garantem vzdělávání pro ČAES, přičemž v této spolupráci již proběhl pilotní *kurz trenéra esportu* a další se chystá. Během letních prázdnin se uskutečnil i první příměstský esportový tábor se všestrannými sportovními aktivitami.

Co dál? Esport je něčím, co tu s námi je a před čím nelze zavírat oči. Důležité je, abychom z něj vytvořili zdravé prostředí, jež bude vytvářet jedince nejen se zájmem o herní svět, ale také o zdravý životní styl, pohyb a sport. A to se nám povede jen tehdy, budeme-li informovat a vzdělávat trenéry, učitele, rodiče a samozřejmě především žáky, studenty základních, středních i vysokých škol.



Tým FTVS UK slaví úspěch v jednom z esportových klání.

S pipetou se cítím líp

Zajít na kafe s touhle červenovlasou holčkou chce snad každý. Na její životní energii je každá blbá nálada krátká. Navíc nám-neodborníkům třeba právě u té kávy stihne „polopatě“ vysvětlit řadu témat, v nichž poněkud tápeme. Schválně: co víte o diagnostice, která pomůže při hledání léčebné terapie „ušité“ na míru pacientovi s rakovinou? Eliška si o ní dokonce připravila vystoupení s názvem *Naděje v kapce krve* a během sto osmdesáti vteřin s vtípem – přesto vědecky přesně – v něm referuje o výzkumu, jemuž se v současnosti v profesní kariéře věnuje. Na tom, že výklad zvládla ze všech jedenácti finalistů nejlépe, se shodla porota koncem září v rámci stand-upového klání *FameLab*, jež proběhlo v Kampusu Hyberská.

Nejrychlejší tři minuty

„Přišlo mi, že šlo o nejrychlejší tři minuty na světě,“ vrací se mladá žena ke svému triumfu. Na úplném začátku jí prý ovládal pocit, že to takříkajíc nedá: „Na hodinkách jsem si nastavila měřič času a za úspěch považovala, když jsem výklad zvládla za pět minut. Ale jenom za tři!“, vzpomíná. A tehdy musela rozhodnout, co je pro posluchače ze všech těch vyřčených slov nejdůležitější a taky co je pro ni, vědkyni, podstatné. „Řekla jsem si: To pokoříme! Zpracovat jsem musela hlavně na přirozenosti projevu, aby v něm ubylo komplikovanosti a odborných termínů,“ zní Eliščina „kuchařka“, jak se přiblížit k úspěchu ve studentské soutěži.

Jaké to bylo? „Já si své vystoupení vůbec nepamatuju,“ říká překvapivě. Měla prý takovou trému, že kdyby se z ní adrenalin neodplavil při výstupu na pódium, zřejmě by nic neřekla. A to prý furt mluví. Už odmala. Eliška má jasno: „Má celoživotní potřeba je vykecat se!“

Dosud nebylo zmíněno, že i v rámci českého kola *FameLabu* vystoupení vedla v angličtině; jak vtípně poznamenal zástupce spolupřítelství britské

ambasády: „Titul vaší přednášky *Hope in a drop of blood* je jako stvořený pro hollywoodský film.“ A proč v angličtině? Tu Eliška miluje! „Přistihla jsem se, že v cizím jazyce opravdu neumím „držet hubu“, pardon,“ směje se, když vysvětluje, jak to má s tou upovídáností. Zkrátka u Elišky Jandové stačí, když se pro dané téma nadchne a vytuší, že ji někdo chce naslouchat: „Kolikrát chtějí ode mě slyšet radu; musím je proto upozorňovat, že jsem molekulární biolog, ne doktor,“ směje se.

Od adrenalinu k slzám

„Když jsem sledovala vystoupení ostatních soutěžících, cítila jsem se naprosto bez šance. Nadšená jsem byla především z matematika Huberta (*Becka z MFF UK, který obsadil třetí místo – pozn. red.*). Mamka, můj divák nejvěrnější, plakala dojetím už jen proto, že jsem se do finále dostala. Když pak rektorka vyhlášovala vítěze a padlo moje jméno, asi jsem na chvíli omdlela. Až

Lidská genetika je oblastí, kam bych se ráda ve své profesní kariéře posunula. A své vystoupení *Hope in a drop of blood* beru též jako posla naděje.

Koncem září vyhrála národní finále soutěže FameLab. Budoucí molekulární bioložka Eliška Jandová, nyní studentka Přírodovědecké fakulty UK, ve svém vystoupení uspokojila svou posedlost mluvením a hlavně – nastínila naději pro pacienty s rakovinou.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Vladimír Šigut

když mi trásla rukou, došlo mi to: jsem první,“ vrací se k večeru červenovláska.

Emoce umocněné vyhranou částkou věnovanou organizací CESNET ji na místě rozplakaly. „V nejméně vhodný čas – zrovna, když mám analyzovat data pro svoji diplomovou práci – mi počítač vypověděl službu. A do toho přijde tahle výhra! Nový, a co do kapacity a programů našlapaný *komp*, s jehož výběrem mi pomohl můj úžasný přítel Martin – již brzy strojní inženýr, už mám doma,“ raduje se usměvavá bioložka z nečekané a užitečné výhry.

Věda je Elišce potěšením i zdrojem inspirace (a teď už víme, že i důvodem k jistému druhu exhibice): „Když jsem nastoupila na přírodovědu, byla jsem posedlá referovat doma o všem, co jsme ve škole probírali.“ Tehdy začala studentka z Plzně přemýšlet, jak svou „obsesi“ uplatnit a dále rozvíjet: „Vítězství v národním *FameLabu* mi možná trochu potvrdilo, že o vědě mluvit umím,“ zamýšlí se. Zatímco prý přespolní posluchači s mladou vědkyní nejraději probírají očkování, diety či autoimunitní onemocnění, ti domácí nepohrdnou žádným z témat, na kterém Eliška zrovínka „frčí“. Ano, v podstatě se jejím *bestsellerem* staly geneticky dědičné choroby, ostatně jedna z nich se Elišky také osobně týká: byla jí diagnostikována Bechtěrevova nemoc (*chronické zánětlivé onemocnění, pojmenované po ruském neurologovi Vladimíru Michajlovičovi Bechtěrevovi – pozn. red.*).

Eliška Jandová pochází z Plzně, nyní studuje na PřF UK obor molekulární biologie, genetiky a virologie. Po mamčině vzoru chtěla být nejprve ekonomkou, pak uvažovala o právech i kariéře tlumočnice: její babička byla Češka z Volyně. Intenzivně se proto vedle angličtiny věnovala ruštině, dokonce byla přijata k jejich studiu na Západočeské univerzitě v Plzni. Ale nakonec zvítězily přírodní vědy. Miluje vaření, zvláště pak asijských pokrmů.

Červenovlasá rebelka

„Když jsem státnicovala a dělala přijímačky na magistra, viděla jsem všechny pouze jedním okem,“ popisuje Eliška příznaky tohoto onemocnění. A už se s naprostou přirozeností pouští do vysvětlování: „Bechtěrev mi způsobil zánět duhovky. To znamená, že se v oku hromadí buňky a ty mají tendenci zornici a duhovku slepovat k sobě...“ Jen co se nám takto „rozjetou“ budoucí vědkyni podařilo ve výkladu zastavit, prozradila i to, že s *bechtěrevem* žije už dva roky; zvykla si. Zároveň je vděčná odborníkům, kteří vymysleli nyníjší biologickou léčbu: „Nebyť jí, pravděpodobně bych nebyla v takovém stavu, v jakém dnes jsem.“

Elišku v davu nepřehlédneme, barví si vlasy, a to zásadně načerveno. Od patnácti. „Začala jsem už na gymplu, šlo o jistý projev rebelie. Teda původně jsem chtěla být modrá, ale to mi mamča rozmluvila – mnohem méně bláznivá jí přišla červená. Vlastně se divím, že ještě nejsem plešatá! Vlasům jsem dávala fakt dost zabrat,“ směje se. A prozrazuje taktiku před podzimmním mezinárodním finálem *FameLabu*: „Budu muset malinko přibarvit. Bude to probíhat online, tak aby mě všichni dobře viděli. Oblečení, to moc neřeším – moje dlouhodobě osvědčená klasika je černá a bílá –, hlavně aby mi ty vlasy svítily!“

Poslaná kapka naděje

Eliška je nyní v magisterském studiu PřF UK. Jak ho vnímá? „Je to náročné, zvláště co do množství požadovaných vědomostí. Jste vystaveni konstantnímu stresu,“ shrnuje. Ačkoli poznala plusy i minusy vědecké práce, chce se jí věnovat. Aktuálně má za cíl dokončení



doktorského studia. „I když to asi moc nevypadá, s pipetou v ruce se cítím lépe než na pódium,“ zamýšlí se. V budoucnu by nejraději pracovala ve výzkumu kolem lidských vzorků: „Lidská genetika je oblastí, kam bych se ráda ve své profesní kariéře posunula. A své vystoupení *Hope in a drop of blood* beru též jako posla naděje. A naději, tu bych ráda dala každému člověku bojujícímu s rakovinou,“ říká Eliška. A mezinárodní finále v Cheltenhamu? Uvidí se 25. listopadu.

Co je to FameLab?

- Jde o mezinárodní soutěž v popularizaci vědy. Soutěžící mají tři minuty, aby vysvětlili téma, které si vyberou.
- Klání vzniklo roku 2004 v Anglii, načež se rozšířilo do světa. Probíhá ve 23 zemích (v Česku od roku 2011).
- Od letošního roku je nositelem licence pro pořádání popularizační soutěže v ČR právě Univerzita Karlova.

Smysl života? Jeho zachraňování



„V srdci Plzně je spolek studentů dávající světu naději,“ zní v úvodu sugestivního videa propagujícího činnost tamních dobrovolných záchranářů. Nastupte s nimi do vrtulníku či sanitky! A stanete se svědky toho, co dokáží v rámci urgentní medicíny.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Life Saving Support, Wikimedia

Snaží se vzdělávat studenty – budoucí lékaře a záchranáře. Ne, nikoliv, členové spolku dobrovolných záchranářů s názvem *Life Saving Support* (LSS) nesuplují výuku všeobecného či zubního lékařství na Lékařské fakultě UK v Plzni ani zdravotnická studia na Západočeské univerzitě tamtéž. Chtějí být „jen“ o krok napřed a být co nejlépe připraveni pro urgentní medicínu i medicínu katastrof. Proto biflování skript – jistě nezbytné a důležité – pravidelně prokládají další praxí, semináři a workshopy. Zvládnání řádného studia jim je ale prioritou.

Pro srdcaře, kteří chtějí

Jak to funguje? Během celého akademického roku studenti – prváci či druháci se zájmem o zapojení do aktivit LSS – procházejí „povinným“ drilem; tedy týden co týden nabírají od zkušenějších spolužáků a absolventů nové praktické poznatky. „Když vše zvládnou, stanou se součástí týmu zajišťujícího školení v různých institucích: ve školách či ve firmách, mohou se účastnit zdravotnických soutěží, anebo se dokonce osobně zapojit při výjezdech za urgentní medicínou,“ prozrazuje Karel Stašek, velitel

spolku dobrovolných záchranářů. Jak tvrdí, pokud někdo – třeba i z ulice – sezná, že by mu aktivní účast v plzeňském LSS dávala smysl a životní naplnění, měl by se k nim přihlásit: „Nikdy jsme nikoho neodmítli. Vážíme si každého nadšence s aktivním přístupem. Prvořadé je přesvědčení: Chci to dělat!“

Rok 2022 už je patnáctým rokem života záchranářského spolku a je prý zároveň i nejvíc *cool* rokem LSS: „Historicky je v něm zapsáno nejvíc lidí,“ netají nadšený medik Karel. Co jeho spokojenost znamená v přesné řeči čísel? „Vedle 138 stálých, ostrílených urgentních záchranářů máme více než stovku nováčků. Jsme teď fakt našlapaní,“ líčí spokojeně. Proč tomu tak je, si Stašek vysvětluje především covidovou pauzou, spolkovým aktivitám věru neprospěla. Teď se dle něj medici a zdravotníci nejspíše snaží dohnat promarněný čas. „Když jsem ve spolku před pěti lety začínal, zvládali jsme schůzky koordinovat ve dvou třídách,“ vzpomíná, „a vloni nováčci zaplnili najednou neuvěřitelných osm učeben!“



I v popelářských vestách!

Velitel Karel Stašek patří v LSS mezi nejzkušenější, však má konec studií nadohled, je šestáček a chystá se na profesní dráhu ortopeda. A rád by i při ní stíhal spolkovou činnost; má sílu se s dobrovolnými záchranáři dělit o své zkušenosti anebo i úsměvné zážitky:

„Jednu jsme ve čtyřech vyjeli na zdravotnickou soutěž a vyfasovali takzvaný zásahový batoh s dost nekompletním vybavením: místo teploměru špachtli do krku, opatřenou nápisem teploměr, kolík na prádlo měl představovat lékařský pulzní oxymetr a popelářské vesty nám suplovaly uniformy,“ vzpomíná medik s úsměvem. A právě i za tuto zkušenost – ve které prý naši plzeňští záchranáři navenek působili spíše jako trhani z ulice – je dodnes vděčný.

„Přišli jsme na soutěž naprosto nezkušení, ale odhodlání nám nechybělo. Nikdy! Nejsme žádní fanatici, ani sekta, která by běhala za vrtulníky... Jsme vlastně spolkem kamarádů – všichni se známe –, rádi spolu travíme čas. A když můžeme udělat dobrou věc, je to paráda,“ hodnotí velitel LSS a přiznává, že se často scházejí i mimopracovně, třeba na pivku.

Ostré výjezdy do terénu

Od roku 2021 naši dobrovolní záchranáři spolupracují se Záchranou zdravotnickou službou Karlovarského kraje,

Nikdy jsme nikoho neodmítli. Vážíme si každého nadšence s aktivním přístupem. Prvořadé je přesvědčení: Chci to dělat!

účastní se reálných urgentních zásahů. „Myslím, že v tom je náš spolek unikátní – máme příležitost dostat se na ostré výjezdy. Tu šanci asi nemá jen tak někdo,“ míní Karel. Je totiž striktně platným pravidlem, že „na place“ smí být student-zachránce minimálně ze čtvrtého ročníku, zkrátka již s jistou zkušeností z nemocniční praxe a se znalostmi v oboru interna. A je jen na rozhodnutí zasahujícího lékaře, zda si na výjezd někoho z dobrovolníků přizve. „Někdy jsme pouhými pozorovateli. Jindy nám lékař svěří třeba napíchnutí kanyly, měření tlaků a podobné přidružené práce,“ popisuje šéf spolku. Jak dále přiznává, nic z toho by nebylo možné bez podpory LFP UK: poskytuje zázemí pro činnost spolku, příspěvky na jeho chod i odborné konzultace a pomoc při přípravě k reálným zásahům v terénu.

Činnost dávající smysl

Širší vedení LSS je tříčlenné: velitele Karla Staška (v čase rozhovoru čerstvě odcházejícího – však už je v šestáku) nahrazují noví velitelé Adam Brázda a Natálie Desenská, s nimi spolek řídí Markéta Zronková. Za celou existenci se spolku podařilo proškolit více než tři tisíce zájemců! O své zdatnosti přesvědčují veřejnost nesčetněkrát v roce: hlavně pak při školeních první pomoci pro různé instituce – nejčastěji školy a firmy. „Rovněž zajišťujeme zdravotnické dozory na kulturních či sportovních akcích,“ dodává Karel. Klání v první pomoci pořádají i pro studenty středních škol, pro své členy simulované zásahy (s realistickými make-upy).

„Dává mi to smysl a je to náplní mého mimoškolního života,“ vyznává se Karel Stašek. Svou práci pro spolek považuje spíše za manažerskou: ostat-



ně zařizuje veškeré akce propagující činnost spolku. A má-li přece jen připustit, že mu LSS něco bere, pak je to čas: „Skloubit tuto činnost s těžkými zkouškami nebylo vždy snadné. Ale to je jediné negativum. Zkušeností, které jsem získal při jednáních s lidmi, a spousta přátel, jež bych nepoznal, kdybych ve spolku nepracoval, si nesmírně vážím. Zůstanou pro mě tím nejdůležitějším i pro další život!“

Life Saving Support (LSS)

je občanské sdružení založené v roce 2007 studenty Lékařské fakulty UK v Plzni za účelem sebezvzdělávání v oblasti první pomoci. Vzniklo jako reakce na malou hodinovou dotaci věnovanou praktickému procvičování rychlé pomoci. Členy LSS jsou studenti různých ročníků všeobecného i zubního lékařství a nově i mladí lékaři, kteří si uvědomují, že mohou být brzy těmi, které budou lidé v nouzi vyhledávat a že nemusejí mít vždy při sobě profesionální vybavení. Sdružení se pravidelně účastní soutěží SOS Extreme, Rozkoš Rescue a podobných.

Pokora a respekt. V karate i v životě

Pokud jste Leonu Markovou viděli ve sportovním úboru, víte, že s medailistkou z posledního mistrovství světa v karate není radno si zahrávat. V civilu klame usměvavá studentka práv tělem, přesto byste měli být na pozoru. V budoucnu chce jít k policii, pracovat na kriminálce.

TEXT Jiří Novák FOTO Hynek Glos

Začala jste s karate proto, abyste se v případě potřeby mohla bránit zločincům?

Asi ano, jako každý, kdo začíná s bojovými sporty, a má pocit, že by bylo dobré umět nějakou sebeobranu. Zkoušela jsem různé sporty a u nás v Hlinsku byl i oddíl v karate, tak jsem to zkusila – a už zůstala. Začala jsem v osmi letech.

To je obvyklý věk pro začátky s karate?

V Pardubicích máme přípravku už od tří let, nicméně první dva roky jsou zaměřené hlavně na všeobecný rozvoj pohybových dovedností. Od šesti let už je pak karate čím dál víc. Myslím, že začít okolo šesti let je asi tak ideální.

Karate se věnujete od dětství, ale nejlepší výsledky jste zaznamenala až letos. Čím to?

U karate jsem vydržela do konce základní školy, kdy mi přestal vyhovovat přístup trenéra, a tak jsem se pár let věnovala jiným sportům. V šestnácti jsem

se ke karate vrátila a postupně přešla do Prahy, kde jsem začala studovat. Jenže pražský klub nejezdil na závody.

U karate je to tak, že nemusíte soupeřit s ostatními?

U tradičního karate není kladen důraz na soutěžení a dodnes ne všechny kluby jezdí na závody. Obecně se v karate začalo závodit až někdy v padesátých letech. Mezi klasickým karate a závodním je velký rozdíl. A já pořád pociťovala touhu závodit, proto jsem se letos v únoru rozhodla přejít do Karate Lions v Pardubicích. Cítila jsem, že mi utíká čas, neboť na profesionální úrovni potřebujete výsledky, kterých lze dosáhnout v mladším věku.

A ty se ve vašem případě dostavily doslova hned – v dubnu stříbrná medaile na mistrovství ČR, poté stříbro na mistrovství Evropy a bronz na světovém šampionátu!

V lednu jsem měla ve škole hotové všechny zkoušky a pak měla v podstatě volný čas až do květnových státnic. Nabrala jsem si tak víc tréninků, které jsou v závodním klubu náročnější i jinak zaměřené. Posunula jsem poté ze září na leden svoje druhé státnice, protože jsem na posledním mistrovství světa v Pardubicích pomáhala i organizačně.

Věnujete se stylu šótókan, v anglickém přepisu Shotokan. O co přesně jde?

V průběhu staletí se v karate vytvořilo mnoho odvětví a stylů; záleželo na tom, který mistr je vedl. Některé styly vedou úderu na osu těla, jiné mimo, anebo se liší ve výšce postojů. Všechny závody a zápasové styly Shotokan WSF probíhají podle olympijských pravidel.

Leona Marková je studentkou posledního ročníku Právnické fakulty UK, po studiu by se ráda věnovala trestnímu právu. Volný čas věnuje především karate, závodí za tým Karate Lions Pardubice. Ve stylu šótókan zaznamenala své nejlepší výsledky právě letos – stříbrné medaile získala na mistrovství ČR i mistrovství Evropy, bronzovou medaili pak na MS v Pardubicích. Pomáhá rovněž s kurzy sebeobrany.

A jak dlouho chcete u karate vydržet?

Ideálně dokud neumřu (*směje se*). U závodění uvidím, co mi dovolí fyzická stránka, a u tradičního karate může člověk vydržet mnohem déle.

Půjde to skloubit s prací?

Právničině se chci určitě věnovat i dál, protože s karate se u nás uživit nedá. Otázkou je, jestli budu hledat nějaký menší úvazek, abych stíhala i závody, nebo to zvládnu i s plným úvazkem. V lednu chci udělat druhou státnici, napíšu na právech diplomku a pak se uvidí.

Co vás přivedlo ke studiu práv?

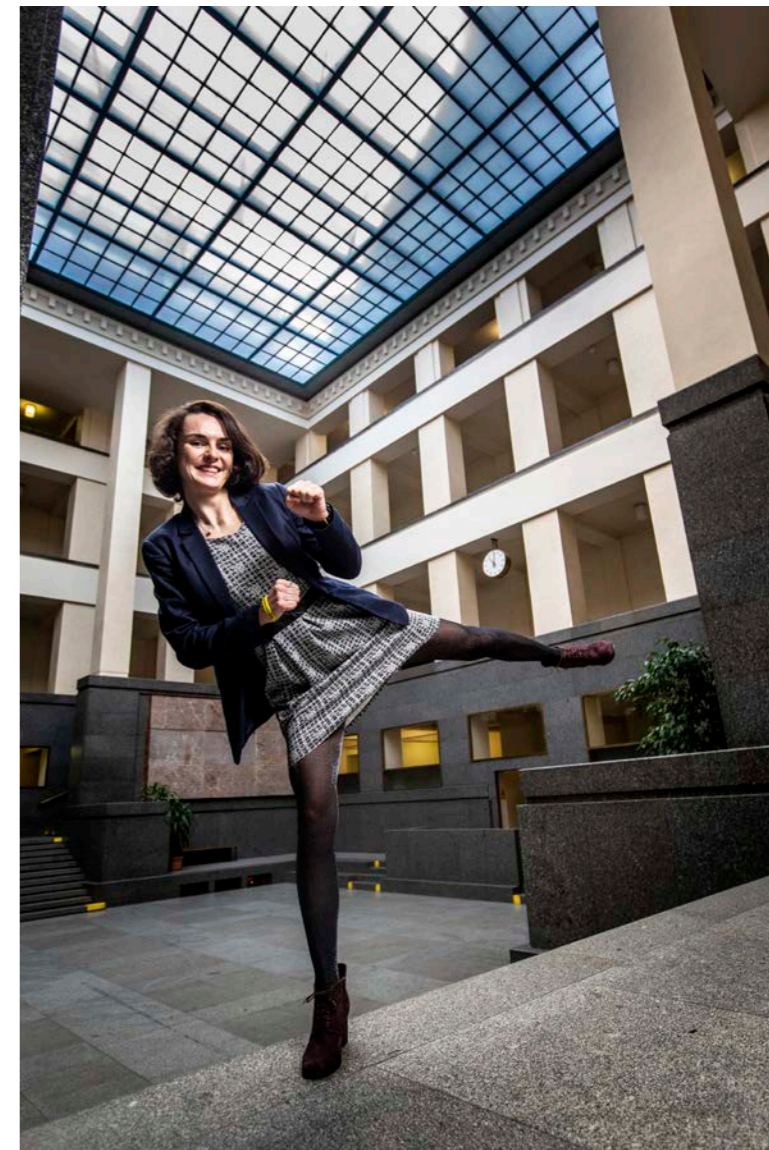
Prvotní myšlenka byla, že chci pomáhat lidem. Ale medicínu jsem dělat nechtěla, neboť mi vadila představa někoho třeba operovat. Vlastně jsem měla blíž k humanitním oborům a zajímala mě třeba i archeologie. Jenže pak člověk přemýšlí o tom, čím by se uživil a měl i čas na zábavu... A z toho mi nejlíp vyšla práva.

Klasická advokacie vás ale zrovna neláká.

Už během prvního ročníku jsem si vyzkoušela praxi v malé advokátní kanceláři a během třetího ročníku i v advokátní kanceláři střední velikosti, kde jsem pracovala jako asistentka. Takže jsem si ten chod zažila a asi mi to zatím stačilo... Mě vždy nejvíc zajímalo trestní právo. Vystudovala jsem specializační modul, který byl složený z kurzů *Kriminologie 1 a 2*, *Kriminalistiky* a *Metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*.

Takže směřujete k policii a k vyšetřování trestných činů?

Sestřenice mojí maminky má vystudovaná práva a pracuje na vyšetřování vražd, čili mám od ní potvrzené, že tato cesta je možná. Ale asi bych se spokojila i s nějakou jinou částí u policie, třeba s loupežemi (*rozesměje se*). Ale to se teprve uvidí, ještě jsem ani nezjišťovala, jestli by někde měli volné místo. Každopádně po studiu práv má člověk širokou možnost uplatnění. Mohla bych dělat i notáře, soudce, státního zástupce; je z čeho vybírat. Ostatně i magisterský titul dává dobré kariéerní šance, i když by byla škoda tolik let studia práv „zahodit.“



Jste ten typ, který kouká na kriminální seriály a kibicuje, co vše tam dělají špatně?

Když jsme se s kamarádkou učily na státnice, tak jsme si k tomu občas něco takového pustily a smály se, jak v seriálech některé právní úkony zobrazují. Ale jinak moc detektivky nesleduji. Mám raději jiné žánry jako komedie nebo sci-fi a fantasy. Teď jsem se například pustila do seriálu *Hra o trůny*. Samozřejmě jsem viděla i nějaké ty filmy o karate!

Zakladatel stylu šótókan Gičín Funakoši vymyslel dvacet pravidel, jimiž by se měl člověk řídit i v osobním životě. Která z nich jsou pro vás nejdůležitější?

Jedno z nich například říká, že „karate je jako horká voda – pokud se pravidelně neohřívá, tak chladne.“ Ale to nejzásadnější pravidlo je pro mě to, že karate začíná i končí respektem. I při tréninku se vždy soupeři ukloníme, projev respektu a úcty je základní. A myslím, že pokory a respektu k druhým lidem je v dnešní době hodně zapotřebí.



Velryby? Jsou stejné jako my

Velryby jsou již od malička její láskou, rozhodla se jim zasvětit život. Když Petra Nevečeřalová ve svých šestnácti oslovila skupinu potápěčů pracujících s keporkaky v Mozambiku a oni souhlasně kývli, byl její osud „zpečetěn“. Chvíli kvůli velrybám žila dokonce i v chatrči u moře!

TEXT Marcela Uhlíková FOTO archiv Petry Nevečeřalové, Unsplash

Dnes je Petra Nevečeřalová spolu se svým školitelem Pavlem Hulvou z Přírodovědecké fakulty UK součástí mezinárodního týmu vědců zkoumajících situaci velryby jižní. V sérii vědeckých studií se jim podařilo ilustrovat, jakým problémům velryba jižní (*Eubalaena australis*) v současnosti čelí. Třeba v časopise *Global Change Biology* se vědci zabývali změnou potravního chování velryby jižní. Ve studii publikované v *Journal of Heredity* autoři zase ukázali, jakou roli hrají v globálních migračních trasách oblasti, kde se populace velryb po éře velrybářství zotavila. A studie v periodiku *Global Ecology and Conservation* zase pomocí genetických metod vysvětlila, jakou roli hraje jihoafrická subpopulace velryby jižní v rámci její globální populace.

Petro, co vás vlastně k velrybám přivedlo?

Od malička jsem velryby milovala. V šestnácti jsem potkala na jedné přednášce v Česku Jihoafričana, který pracoval s keporkaky v Mozambiku, a ten mě tam pozval. Chci především poděkovat mojí mamince, která se sbalila a jela se mnou! V roce 2005 byl Mozambik doslova Bohem zapomenutý kraj, kde běžně řádila malárie nebo břišní tyfus, ale mamka bez jediné stížnosti se mnou žila v malé chatrči bez elektřiny a vody. Abych se já mohla dívat, jak vypadá práce s keporkaky. Bylo to dost finančně náročné pro celou rodinu, obdivuju ji, že to se mnou „dala“. Přes tyto potápěče jsem se dostala do Jihoafrické republiky, konkrétně do Kapské oblasti, kde žijí velryby jižní.

A tam jsem poznala zakladatele neziskové organizace Dyer Island Conservation Trust, pana Wilfreda Chivella a jeho ženu Susan Visagie, padli jsme si spolu do noty. Neuvěřitelně mi v životě pomohli – hlavně každé léto s letenkami do JAR, abych tam o prázdninách mohla pomáhat na lodi. Oni vlastní firmy na *whale watching*, pozorování velryb, a také berou turisty na potápění se žraloky, v ochranných klecích. Komerční firmy pak zaplatí tu neziskovku. Skoro každé prázdniny jsem se učila pracovat na lodi a pracovat se zvířaty.

Takže katedra zoologie PřF UK byla pak na doktorát logickou volbou...

Na vysoké škole jsem si oblíbila molekulární biologii a hledala způsob, jak dva koníčky skloubit. Obor ochrannářská genetika, tedy využití molekulárně genetických metod v ochraně divokých zvířat, je vlastně přesně pro mě (*směje se*). Těžké bylo najít školitele. Obepisovala jsem spoustu pracovišť v Evropě, ale nikde se jim projekt s velrybou jižní nelíbil. Docenta Hulvu jsem poznala náhodou; projekt se mu líbil a souhlasil, že mě „odškolí“. Věřil mi, za což jsem mu vděčná.

Asi vás čekala spousta překážek, nemýlím se?

Projekt byl ze začátku hodně nejistý. Sehnat všechna povolení jak v Česku, tak hlavně v JAR. Musíte jich mít obrovské množství: povolení se ke zvířeti přiblížit, na odběry vzorků, na jejich přechovávání a taky na zaslání vzorků z Afriky do laboratoře v ČR. Bylo to finančně velmi náročné; první terénní práci jsem si částečně hradila sama.

Hodně mi pomohl *Fond mobility UK* a také jsme v druhém roce projektu dostali grant od Grantové agentury UK, který to z velké části zafinancoval. S penězi pomohl i Dyer Island Conservation Trust. A práce se zvířaty také není jednoduchá: v prvním roce terénní práce, 2016, velryby vůbec nepřišly! V Africe jich bylo jen pár desítek a já se vrátila do Čech s 39 vzorky... Tehdy jsem si myslela, že to už vzdám.

Od malička jsem velryby milovala. V šestnácti jsem potkala na jedné přednášce v Česku Jihoafričana, který pracoval s keporkaky v Mozambiku, a ten mě tam pozval.



Jedno africké přísloví říká, že zvířata jsou jen krásní lidé: *Animals are just beautiful people*, a tohle pro velryby obecně, a hlavně pro velryby jižní, rozhodně platí.

Konec dobrý, všechno dobré. Je to tak?

(s úlevou) Ano. Po překonání krize přišly další dva roky, jedny z nejlepších sezon. Chvillemi to na moři vypadalo jako „velrybí polévka“, kolik velryb plavalo kolem nás! Musela jsem si pronajmout extra mrazák na vzorky. Povedlo se nám nasbírat stovky vzorků a díky tomu navázat spolupráce s dalšími vědci, kteří s velrybou jižní pracují. Ve finále máme i tři pěkné publikace: v poslední z nich jsem první autor a docent Hulva je seniorní autor. Další spoluautorový článek už je posláný v časopisu a aktuálně dopisují druhý prvoautorový článek. Všechno se tedy povedlo. Jsem velice vděčná těm, kteří mi pomohli, jinak bych to nikdy nedokázala.

Jak se dělá suchozemcům „mořský“ výzkum?

Ten je v našich končinách trochu ojedinělý, to je pravda, ale koneckonců každý svého štěstí strůjcem. Jen administrativní část projektu – zařídění povolení – zabrala skoro rok. V terénu jsem strávila *de facto* půlku doktorátu. Viděla jsem odběr každého vzorku, a to jich mám stovky. V Africe jsem na moři byla každý rok minimálně šest měsíců, od června do listopadu, kdy je tam „velrybí sezona“, velryby připlují z jihu ke břehům Afriky. Od prosince do května jsem pak v české laborce vzorky zpracovávala – izolovala DNA, dělala PCR, vyhodnocovala výsledky a dělaly se počítačové analýzy. Pauza v cestování nastala za covidu, kdy se zastavil celý svět.

A jaké to je na vodě?

Jako suchozemec jsem se musela naučit žít na moři. Jinak je jedno, jestli jste „suchozemec“ nebo protřeplý námořník, stejně si člověk musí zvykat „nakoukat“, jak se chovají, aby při sběru vzorků neohrozil je, nebo naopak sebe a posádku. Občas bylo trochu náročné udržet na lodi sterilitu, abychom vzorky nekontaminovali. Občas mě na moři trápily takové obyčejné lidské věci. Třeba když je vám zima.

Pár let jsem nezažila léto, protože jsem vlastně z české zimy či jara přelétla do jihoafrické zimy a jara. A že je tam zima pořádná! Lidé si myslí, že když se řekne Afrika, je tam pořád teplo. Ale v zimě v Kapsku teploty klesají pod bod mrazu, občas sněží, pořád fouká ledový vítr: a když zavane z jihu z Antarktidy, tak tomu říkáme pozdrav od tučňáků (*s úsměvem*). A hlavně je tam vysoká vlhkost, což vytváří takovou vlhkou zimu, jež se člověku zavrtá do morku kostí a nejde se zahřát. To bylo pro mě občas hodně náročné. Nebo se mi občas jednoduše stýskalo po rodině... A taky po českém pivu, protože v JAR dobré pivo fakt uvařit neumějí.

Našinec si od práce jezdí odpočinout k moři. Vy to máte možná naopak?

Každý volný čas trávím v přírodě, a pokud to finance dovolí, tak i na moři. Jen občas v Africe ježu na pár dní do nějakého národního parku, abych viděla jiná divoká zvířata. Měštům a obecně tam, kde je hodně lidí, se snažím co nejvíc vyhýbat. Pokud



Mgr. Petra Nevečeřalová pochází z Ústí nad Labem, kde vystudovala obecnou biologii na Přírodovědecké fakultě UJEP. Na Přírodovědecké fakultě UK je doktorandkou zoologie, specializovala se na molekulární ekologii a ochrannou genetiku. V rámci doktorátu absolvovala stáž ve Skotsku na University of St. Andrews či v Biomedicínském centru LFP UK. Další stáže měla též na University of Pretoria, pod níž spadají i „její“ laboratoře v SANBI, tedy South African National Biodiversity Institute v Kapském městě. Právě tam částečně prováděla i svoje laboratorní práce, další na PřF UK.

jsem v Česku, svůj volný čas trávím výhradně v lese, co nejdále od civilizace, anebo se svojí rodinou.

A co nějaká veselá příhoda s velrybami, byla by k máni?

Těch je! Jedno africké přísloví říká, že zvířata jsou jen krásní lidé: *Animals are just beautiful people*, a tohle pro velryby obecně, a hlavně pro velryby jižní, rozhodně platí. Jsou stejné jako my – milují svoje mláďata, jsou mezi nimi dobré i špatné mámy, mají své školky, chůvy, když jsou unavené tak zívají, po probuzení se protahují, některé jsou hodně sociální a mají rády společnost, jiné jsou úplní samotáři. Jeden z nejhezčích zážitků, co mám, je s velrybí samicí a jejím mládětem, která měla moc ráda naši loď a vždycky k nám připlula nás pozdravit. Mládě byla samička, my jí říkali Daisy. Daisy byla neskutečně všetečná a zvědavá, vždy strkala do lodi čumákem a turisté ji milovali, protože tak blízko k velrybě se dostat je vzácnost. Kdyby se nahnuli z lodi, pohladili by si ji. Ne, že bychom jim to ale někdy dovolili! Jednoho dne se mezi matku a Daisy přimotal mladý lachtan, plaval kolem a zjistil, že má společnost. Daisy se rozhodla ho nahánět, a nakonec si ho nacpala do pusy a „kousla“. Nemohla ho kousnout, jak my to známe, velryby jižní mají kostice, nikoliv zuby. Ale ten lachtan byl z toho tak vyděšený, že křičel na celou zátoku. Bylo mi ho líto; zároveň to bylo velmi komické. Lachtanovi se ve finále povedlo vyklouznout a zmizet bez úhony, nic se mu nestalo, jen měl trochu pocuchané ego.

Prosím, ještě jednu historku...

Ta samá matka s mládětem pak vyděsila i místní pytláky. V JAR mají velký problém nejen s pytláky lovcími nosorožce, ale také s těmi, kteří sbírají *ušně*, takové mořské plže. My byli na lodi, ale ve vodě byla vidět aktivita potápěčů veselé pytláčích si u dna. Bylo to v rezervaci, nicméně my nemohli nic dělat – pokud bychom zavolali policii, pytláci by nám do druhého dne vypálili a zničili loď. Matka Daisy ale vzala spravedlnost do svých rukou: z té naprosto klidné a vyrovnané samice, která se líně převalovala vedle lodi a pozorovala dceru, jak interaguje s lidmi, se stala našťvaná velryba! Velryby jižní totiž nemají rády lidi ve vodě, a už vůbec nemají rády potápěče v blízkosti svých mláďat. Velmi agresivně se potopila a v plné rychlosti proplula kolem potápěčů, možná je i trochu postrčila. V zátoce bývá ve vodě mizerná viditelnost, na zhruba dva metry, a představte si, jak se takhle zblízka na vás vyřítí našťvaná sedmnáctimetrová velryba! Pytláci se rychle klidili na břeh... Myslím, že si pak potřebovali přeparat neopren (*směje se*).

Kam koukají žáci při chemii



Vyčíslování rovnic, výpočty a názvosloví – „triáda teroru“, která děsí žáky při hodinách chemie. Jak učit chemii lépe, moderněji? I to zkoumají na Pedagogické fakultě UK. A používají k tomu i moderní technologie: takzvaný eye-tracking, kdy pomocí speciální kamery sledují pohyby očí žáků například při řešení chemických úloh.

TEXT Pavla Hubálková FOTO Hynek Glos

Je to věc, které se žáci bojí. „Vyčíslováním rovnic se při výuce chemie tráví ve srovnání s dalšími tématy obrovské množství času, přitom se to často nenaucí ani ti, kteří se v chemii rozhodnou pokračovat. I z našich výzkumů vyplývá, že pro studenty a studentky je to spíše hraní s čísly: „aby to nějak vyšlo“. Úplně chybí ta podstata – chemické interakce,“ říká Martin Rusek, vedoucí katedry chemie a didaktiky chemie na Pedagogické fakultě UK.

K výzkumům, jak učit chemii lépe, používají mimo jiné moderní technolo-

gie – kupříkladu *eye-tracking*, kdy pomocí speciální kamery sledují pohyb očí žáků i při řešení úloh. „Eye-tracking nám nabízí další možnost mapování, jak žáci a studenti přemýšlejí. Můžeme odhalit konkrétní problematická místa a reagovat na ně změnou výuky, což doposud nebylo možné,“ vysvětluje didaktik chemie a dodává, že *eye-tracking* se v pedagogických výzkumech zatím stále příliš nevyužívá. „Je po celém světě jen pár skupin, které *eye-tracking* při výzkumech využívají. Jsme v tom průkopníky a snad i inspirací pro další obory,“ tvrdí Rusek.

Moderní léčba chemofobie

„Mnoho žáků přijde již na první vyučovací hodinu s přesvědčením, že chemie je příšerná a těžká... Tomu moc nepomáhá, že se na ně téměř od první hodiny valí něco o atomech a elektronech či názvosloví. Místo aby se ukazovalo, že chemie je užitečná a je skutečně všude kolem nás,“ říká Martin Rusek. „Dnešní výuka přitom nabízí obrovskou flexibilitu. Například kurikulum pro základní školy hovoří o tom, že „žák umí vyjádřit průběh chemické reakce“. To může být cokoliv, třeba i slovní popis. Trvat na

vyčíslování rovnic je pouhá tradice, která se dobře známkuje,“ říká učitel učitelů a zdůrazňuje klíčovou roli Pedagogické fakulty UK: „Pokud tu každý rok vychováme dvacítku motivovaných učitelů chemie, kteří budou učit jinak – a na základě nejnovějších poznatků –, může to mít obrovský a dlouhodobý efekt.“

Se stereotypy se přitom setkávají také u samotných studentů a studentek učitelství. „Často přicházejí s určitým vzorem ‚dobrého učitele‘, který vychází z toho, co sami zažili. To podporují rovněž učebnice, které se mění vizuálně, ale obsahově se od devadesátých let příliš nezměnily. Musíme nabourat stereotyp a nejlépe na příkladech z reálné učitelské praxe ukázat, že dnes se již chemie dá, či dokonce musí učit jinak, že chemie je hravá a přemýšlivá, že to není šprtání se vzorečků. Názvosloví a rovnice jsou jen nástrojem chemie,“ líčí.

Cíl? Více chemického myšlení

„V dalším projektu se třeba zaměříme na chemické pokusy. Ano, jsou efektivní, ale opět se často vytrácí podstata chemie a co se tam vlastně děje. Z výzkumu vyplývá, že v pokročilých laboratorních studentech věnují chemickému myšlení zhruba pět procent času! Zbytek připadá na přelévání kapalin a umývání chemického nádobí. To není výuka chemie, ale cvičení manuální zručnosti,“ upozorňuje docent Rusek. I z praxe vyplývá, že experimentální činnost je na základních i středních školách velice zřídka a často se omezuje jen na učitelské demonstrace.

„Zkoumáme roli experimentování na počítači. Reálný pokus je působivější a žáci při tom více přemýšlí. Ale vždy záleží, co chceme cvičit. Při online experimentování mohou jednoduše měnit podmínky či opakováním pokusu získat

více dat pro následnou analýzu. Pozorování, jako jeden ze zdrojů poznání v přírodních vědách, lze perfektně rozvíjet též v elektronickém prostředí,“ popisuje vedoucí katedry. Pomocí *eye-trackingu* pak s kolegy zkoumá, jak má vypadat instruktážní video či co napomáhá lepšímu pochopení. Důležitý je ovšem nejen mezinárodní, ale i lokální kontext výzkumu: co funguje ve Finsku, nemusí platit v Česku, Itálii a podobně..

Učitel-chemikář průvodcem

„Moderní učitel by měl být průvodcem poznání. Napomáhat studentům v procesu učení, aby se sami mohli dobrat k cíli, nalézt odpovědi na otázku ‚proč‘.

Moderní učitel by měl být průvodcem poznání. Napomáhat studentům v procesu učení, aby se sami mohli dobrat k cíli, nalézt odpovědi na otázku ‚proč‘.

K tomu v hodinách užíváme *metodu semaforu*: barevné kelímky – zelená symbolizuje ‚pracuji a jsem ok‘, oranžová ‚ještě to jde, ale když budete mít čas, stavte se‘ a červená ‚nevím, potřebuji pomoci‘,“ ukazuje na poličku za sebou. Učitel tak má lepší přehled o procesu učení. Žákům to přináší větší důvěru a umožňuje jim to si nenápadně říci o pomoc. Zároveň lépe reflektují vlastní proces učení.

Doc. PhDr. Martin Rusek, Ph.D., pochází z učitelské rodiny a jak sám říká „pedagogiku měl v krvi odjakživa“. Po dokončení studia na Pedagogické fakultě UK několik let učil chemii na obchodní akademii. Poté se vrátil jako pedagog a akademický pracovník PedF UK, kde nyní působí jako vedoucí katedry chemie a didaktiky chemie.

„Má to obrovský efekt! Žáci sami zažijí, že často stačí jen drobná pomoc, jedna doplňující otázka či informace, a řešení se doberou sami. Nedochozí k rezignaci ‚já na to nemám‘, a to je pak dále motivuje,“ říká. Když tento přístup zažijí studenti učitelství, šance, že se otiskne do jejich praxe, dále roste. V budoucnu by mohly napomáhat také interaktivní učebnice, jež by dle schopností žáka nabízely text na určité úrovni obtížnosti, dodatečná vysvětlení, či naopak obtížnější úlohy pro optimální učící proces. „Eye-tracking v tom nabízí obrovské možnosti. Identifikujeme tím problematické místo výuky, provedeme opatření a následně můžeme ověřit, zda změna vede k lepšímu pochopení. Moderní didaktika konečně přestává být *black boxem*, ale je vědeckou disciplínou založenou na datech,“ zdůrazňuje Martin Rusek.

Zmapované oční pohyby

Moderní *eye-trackingová* kamera umožní rozlišit i velice jemné detaily, například který index v chemickém vzorci žák přehlédl nebo jak se dívají žáci na obrázky či pozorují mikroskopické preparáty. Kromě samotného měření pohybu očí se ve výzkumech často používá i metoda „přemýšlení nahlas“, kdy žáci retrospektivně popisují, jak o řešení úlohy přemýšleli a proč postupovali zrovna takto. Výsledky jsou využitelné pro cílení na konkrétní potřeby žáků a studentů, a to i napříč obory.



Dobrou vědu nedělá jen impakt faktor

„Podpora excelentní vědy začíná již u financování doktorského studia,“ říká ekonom Ladislav Kříštofuk, prorektor pro vědeckou a tvůrčí činnost, jenž se předloni v pětatřiceti letech stal nejmladším profesorem UK. Jeho odborným zájmem jsou mimo jiné kryptoměny.

TEXT Pavla Hubálková FOTO Vladimír Šigut

Jak se podle vás pozná dobrá věda?

Ne úplně lehce. Jsem přesvědčen, že dobrá věda není jen o hodnotě *impact factoru* nebo *article influence*, ale že je to věda, která někoho zajímá. Tedy že je to v základním výzkumu článek anebo nějaký výstup, který někdo čte, někdo ho dál používá, je tam využití v *policy-makingu* nebo má jiný společenský dopad. V aplikovaném výzkumu je to přímo přenos do praxe. A to lze – byť s omezením – nějak kvantifikovat.

Jak je na tom věda na Univerzitě Karlově?

V národním měřítku jsme na tom velmi dobře, v mezinárodním je to komplikovanější. Máme obory, v nichž jsme na evropské, možná i světové úrovni, ale pak je mnoho oborů, kde jsme ustrnuli nebo jsme se spokojili se zdánlivou excelencí v rámci národního srovnání.

Co s tím?

Za nejdůležitější považuji ukázat, že to jde. A také si konečně připustit, že ne všude se musí dělat vše. V zahraničí je běžné, že se univerzity dělí na výzkumné a vzdělávací, což ve výsledku podporuje excelenci. Nelze dělat vše a být v tom nejlepší. Já ve funkci prorektora nejsem

schopen a snad se ani neočekává, že budu mít stejné vědecké výsledky, jako kdybych byl „jen“ profesorem. Každý v máme v systému nějakou roli a mělo by být naší prioritou dělat ji co nejlépe. Pokud ale nepřijde impulz „seshora“ – z ministerstva školství, tak se v současném nastavení univerzit, kdy „všichni dělají všechno“, asi příliš nezmění.

Kdybyste mohl kouzlem změnit jednu věc týkající se vědy na UK, co by to bylo?

Abychom všichni víc chtěli a nehledali výmluvy.

Každý v máme v systému nějakou roli a mělo by být naší prioritou dělat ji co nejlépe.

Loni na UK proběhla dvě mezinárodní hodnocení vědy. Jak se využívají?

Hodnocení nám – i přes všechny nedostatky – poskytla ucelená data, s nimiž pracujeme v rámci celé univerzity, ale i jednotlivých fakult a výzkumných týmů. Samotné závěry ale nebyly příliš

překvapivé; tušili jsme, jak na tom jednotlivé obory jsou, nyní to však máme černé na bílém, což můžeme využít k dalšímu rozvoji.

Positivně je hodnocena interní podpora Primus, která na univerzitě funguje od roku 2017. Chystáte nějaké rozšíření či další formy podpory pro mladé vědkyně a vědce?

Primus je skutečně vynikající věc, kterou od nás „okoukávají“ i ostatní vysoké školy. Ačkoliv je to finančně náročný program, myslím, že za to stojí a výsledky vidíme nejen přímo v počtu úspěšných ERC projektů a dalších grantů, ale především v tom, že se mění a kultivuje prostředí. A určitě se ještě některé dopady neprojeví, protože jsou dlouhodobější povahy.

Ale rozhodně to není podpora jediná: začíná to již financováním doktorských programů, kde by brzy mělo dojít k výrazné změně. Musíme vyčkat, jak dopadne novela vysokoškolského zákona, ale pokud dojde ke změně kapitáční platby za doktorandy na financování přímo do rozpočtu škol, tak to skutečně změní pravidla hry, a to nejen ve financování doktorského studia a Ph.D. studia jako takového, ale další implikace

mohou být opravdu zásadní pro celé vysoké školství, jak jej známe teď. Bude to, myslím, velká příležitost ke změně.

Jedním z cílů UK je internacionalizace. Daří se nám to v oblasti vědy?

Ano, ale asi ne tak, jak bychom si představovali. Sice platí klasická výmluva, že v lákání zahraničních vědců a vědkyň těžko bojujeme s těmi západnějšími zeměmi, především ve finančním smyslu. Musíme si ale přiznat, že v té administrativně-byrokratické rovině máme rezervy. Ať už je to chybějící dvojjazyčnost všech procesů, anebo připravenost systému na příchod zahraničních zaměstnanců a zaměstnankyň.

Co se týče mezinárodních spoluprací, tak na institucionální úrovni je Univerzita Karlova dobrým partnerem. Stejně tak máme týmy, jež dělají špičkovou vědu a jsou zcela rovnocennými spoluhráči. Pak tu jsou však obory, které ve svých ambicích ustrnuly na hodnocení, že jsou nejlepší v rámci České republiky... To nelze v dnešní době akceptovat a je potřeba posouvat si tu pomyslnou hodnotící latku výše.

Patříte mezi nejcitovanější české vědce. Jak vnímáte scientometrii?

Nechci říci, že jsem přímo fanouškem scientometrie, ale jako ekonom jsem zastáncem *aproximace skutečnosti* pomocí

metrik a statistik. Ve vědeckém hodnocení se pohybujeme mezi dvěma extrémy. Buď vše znovu čteme a evaluujeme, nebo pouze čárkujeme výstupy. Ani jedno z toho nemůže fungovat. Na Univerzitě Karlově se snažíme najít vhodnou variantu někde „mezi“. Ano, nikdy to nebude ideální, ale věřím, že bibliometrické a scientometrické statistiky jsou schopny na základní bázi aproximace kvalitu ve většině případů popsat.

Jak hodnotíte situaci rodičů – především matek – ve vědě? Plánují se na UK změny?

Určitě to vnímám jako téma, snažíme se mateřství a péči o děti zohledňovat ve vypisovaných projektech. Vznikla i rada pro rovné příležitosti, která má agendu na starost; chystají řadu opatření a programů. Zároveň považuji za velké téma i sladění práce s normálním životem.

Jde podle vás dělat špičkovou vědu a mít k tomu normální work-life balance?

Záleží, jak si definujeme *excelentní*. Pokud bychom brali jen úplný vrchol, tak to asi nebude jednoduché. Ale kdybychom za excelentní považovali první kvartil – pětadvacet procent nejlepších, tam si myslím, že *work-life balance* si lze nastavit zdravě. I ze své zkušenosti vím, že dokud jsem nezačal fungovat,

šlo to poměrně dobře. Ve chvíli, kdy se k tomu začnou přidávat povinnosti a zároveň si snažíte udržet vědeckou výkonnost, už to začíná být složité.

Od října jste členem vládní Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI). Jaká je to zatím zkušenost a co je tím „vaším“ tématem?

Zatím z toho mám výborný pocit; sešli jsme se jako heterogenní skupina zástupců vysokých škol, akademie i průmyslu. A nějaké „mé téma“? To je asi nepřekvapivě základní výzkum, budu zpravodajem mimo jiné pro Grantovou agenturu ČR, Akademii věd ČR a ERC.

Šíře agendy prorektora je obrovská. Co je vaší hlavní prioritou? Čeho chcete docílit?

Mojí největší ambicí je změnit systém financování vědy a rozdělování peněz na vědu mezi fakultami – více zohledňovat aktuální, dostupná data a přidat motivační prvky. Což je velká výzva nejenom ve vymýšlení samotného systému, ale pak i následné realizace napříč všemi orgány. Nebude to jednoduché, ale vnímám to jako ten klíčový krok pro změnu.

Prof. PhDr. Ladislav Kříštofuk, Ph.D., vystudoval ekonomii na Institutu ekonomických studií FSV UK, kde vyučuje ekonometrii, datovou analýzu a data science. Od letošního února zastává funkci prorektora pro vědeckou a tvůrčí činnost UK. Předmětem jeho odborného zájmu jsou primárně kryptoměny a kryptoaktiva, ale i řada dalších finančních a energetických témat. Dle různých žebříčků je aktuálně nejcitovanějším společenskovedním výzkumníkem působícím v Česku. V aktuálním indexu *Highly Cited Researchers 2022* od Clarivate je mezi desítkou vysoce citovaných vědců působících v ČR.



Nanomateriály, úžasné i nebezpečné

Oceňujeme na nich jedinečné fyzikální a chemické vlastnosti, ale zatím jen málo víme o jejich negativních dopadech. Proto se vědci z Lékařské fakulty v Hradci Králové UK, Univerzity Pardubice a Fakultní nemocnice Hradec Králové rozhodli pro mezioborovou spolupráci ve výzkumu nanomateriálů a jejich účinků na živé organismy – v projektu NanoBio.

TEXT Jitka Jiříčková
FOTO Vladimír Šigut



Za dobu, kdy výzkumy nanočástic probíhají, experti zjistili, že jejich toxicitu lze výrazně snižovat modifikací jejich povrchu (obalením netoxickým materiálem), přičemž uvnitř si atributy zachovají.

Jak se to seběhlo? „Zhruba před sedmi lety jsme se bavili s mými bývalými spolužáky, prorektorem Univerzity Pardubice Jiřím Caklem a ředitelem tamního Centra materiálů a nanotechnologií Miroslavem Vlčkem, o tom, že ruku v ruce s vývojem a výrobou stále nových nanomateriálů musí na scénu přicházet i odpovídající formy hodnocení jejich potenciální nebezpečnosti pro člověka a životní prostředí,“ vzpomíná profesor Zdeněk Fiala z Ústavu preventivního lékařství LFHK UK. Tak se rodil čtyřletý výzkumný projekt *NanoBio*, v němž se sešli toxikologové, materiáloví inženýři, fyziologové, biologové, chemici či lékaři.

Know-how, co může škodit

Zmíněné centrum pardubické univerzity se věnuje vývoji nových nanomateriálů, tamní katedra biologických a biochemických věd se zase zabývá povrchovou modifikací a biofunkcionalizací nanomateriálů i vývojem metod pro stanovení toxicity a biokompatibility takto upravených látek. A konečně Lékařská fakulta v Hradci Králové UK řeší hodnocení rizik cytotoxických a genotoxických, nemocnice zkoumá nebezpečí imunotoxické (nežádoucí vlivy na funkci imunitního systému). Na základě všech těchto poznatků pak vědci vytvořili panel experimentálně ověřených metod pro testování vlivu nanomateriálů na člověka; soubor metodik nyní dávají k dispozici všem laboratorním pracovištím, která o ně projeví zájem.

Některé poznatky, na něž v rámci *NanoBio* výzkumníci přišli, překvapily i jejich zahraniční kolegy – například z renomovaného pracoviště molekulární a translační medicíny na Trinity College v Dublinu, jež patří ve výzkumu nanočástic k evropské špičce. „Při práci s grafenem, což je jeden z nejpevnějších materiálů vůbec, jsme museli respektovat skutečnost, že povrch nanostruktur bývá často kontaminován zlomky mikroorganismů, které vyvolávají imunitní odpověď. Ta pak bývá často mylně připisována nanočásticím samotným, a dochází tak ke zkreslení výsledků testů. Ty pak indukují imunitní reakci, kterou irští kolegové považovali za důkaz poškození imunitního systému nanočásticemi. My jsme ovšem dokázali, že nejde o reakci na grafen, ale na to, čím je kontaminovaný,“ vysvětluje Zdeněk Fiala.

„Správný“ obal sniží toxicitu

Za dobu, kdy výzkumy nanočástic probíhají, experti zjistili, že jejich toxicitu lze výrazně snižovat modifi-

kací jejich povrchu (obalením netoxickým materiálem), přičemž uvnitř si atributy zachovají. Některé kovové nanočástice (například železo, nikl, kobalt) mají zase speciální vlastnost – *superparamagnetismus*. Za normálních okolností má soubor takových částic nulovou magnetizaci, avšak za přítomnosti vnějšího magnetického pole vzniká silný magnetický a termální účinek. Tohoto jevu se využívá v onkologii.

Feromagnetické nanočástice jsou koncentrovány v místě nádoru s následnou aktivací magnetickým polem. Vzniká tepelný účinek, a pokud je teplota udržována nad terapeutickým prahem 42 stupňů Celsia po dobu minimálně třiceti minut, dojde ke zničení nádoru.

Jiným příkladem využití nanočástic v medicíně mohou být i magnetické nosiče chemoterapeutických látek. Proč? Nevýhodou většiny chemoterapií je totiž jejich celotělové působení. U magneticky cílené terapie je ovšem účinná látka upevněna k magnetickému nanočásticovému nosiči. Vzniklý komplex je vpraven do krevního řečiště a silným vnějším magnetickým polem následně naměřován do postižené tkáně. Tam pak dojde k lokálnímu enzymatickému uvolnění vysokých koncentrací cytotoxické látky a následně i léčbě.

Splnit úkol... a zmizet

Oba uvedené příklady využití nanočástic v medicíně však mají, žel, i své negativní stránky. Nanočástice sice splní „svůj úkol“, jenže z těla jen tak nezmizí. Navíc právě například při léčbě rakoviny dochází k opakovaným aplikacím, čímž se množství nanočástic v organismu neustále zvyšuje a může být příčinou toxických projevů i u nanočástic s primárně velmi nízkou toxicitou. Z tohoto důvodu je po užití nutné nanočástice co nejrychleji z těla odstranit. A právě na to se chtějí hradečtí vědci zaměřit v další fázi svých výzkumů.

Profesor Zdeněk Fiala říká: „Díky výstupům projektu *Nanobio* máme v rukou poměrně efektivní nástroj odhadu nebezpečnosti nanostruktur, s jehož pomocí se v nejbližší době chceme soustředit na oblast nově vyvíjených nano-kandidátů pro medicínské aplikace v oblastech diagnostiky a terapie. Kritéria vhodnosti nových nanostruktur přitom jsou aplikační funkčnost, nízká toxicita a rychlá postaplikační eliminace z lidského organismu.“

Prof. Ing. Zdeněk Fiala, CSc., vystudoval chemii v Pardubicích, profesorský titul získal v oborech hygieny, preventivního lékařství a epidemiologie na Fakultě vojenského zdravotnictví Univerzity obrany v Brně. Od roku 1986 působí jako pedagog a výzkumný pracovník na Lékařské fakultě UK v Hradci Králové, kde v letech 2012 až 2020 zastával funkci přednosty Ústavu hygieny a preventivního lékařství. Nyní je zástupcem přednostky Ústavu preventivního lékařství. Zahraniční zkušenosti získal během pobytů v norském Oslu nebo na Montrealské univerzitě.



S Agathou je nám hezky

Vraždu v Orient expresu považuje Juan Zamora za nejzdařilejší dílo spisovatelky Agathy Christie. Když se absolvent FF UK nevěnuje práci pro českou společnost jejích obdivovatelů, dumá nad produkcí multimediálních knih v Nakladatelství Karolinum.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Hynek Glos

Jako kluk hltal televizní seriály *Kobra 11* či *Komisař Rex* a knihy od Vojtěcha Steklače. Když mu ale maminka nabídla k přečtení knihy od Agathy Christie, konkrétně *Vraždu v Orient expresu* a *Smrt na Nilu*, Juana Zamoru naprosto uchvátily. Nynější pracovník Nakladatelství Karolinum se proto mimo jiné věnuje činnosti ve Společnosti Agathy Christie. A v rámci odborné revize se podílel třeba i na nedávné biografii z pera Janet Morganové vydané – v češtině vůbec poprvé – u příležitosti 130. výročí narození královny detektivek.

S Juanem jsme se sešli v kubistické kavárně s příznačným názvem *Grand Café Orient*. Přišlo nám navíc, že zdejší unikátní prostor je pro hovor o tvorbě nejznámější spisovatelky všech dob – v počtu prodaných knih ji prý předstihuje jen William Shakespeare – takřka ideální.

Nadčasové a stále živé

Osobnost Agathy a všechny její životní milníky zná Juan dokonale, o její tvorbě – zahrnující období od 1. světové války do sedmdesátých let – má

encyklopedický přehled. A ač připouští, že napsala i něco málo méně zdařilých děl (ale fakt jen pár!), ani on (a s ním celý čtenářský svět) nepochybuje, že je autorkou brilantně zpracovaných detektivních příběhů. „Její adaptace sice zesilují dobovost, ale knihy jsou nadčasové a stále živé,“ tvrdí Juan Zamora, jenž vystudoval češtinu a literaturu. A rázem dodává: „Agatha se nikdy ‚nezakécávala‘, děj nezatěžují podrobné popisy reálií, šla rovnou k věci.“ Její knihy jsou tudíž útlejší, než je tomu třeba u současných severských detektivek. „To třeba Sherloc-

Mgr. Juan Zamora vystudoval český jazyk a literaturu na FF UK. Po studiu byl tři roky PR pracovníkem 2. lékařské fakulty UK, nově působí v Nakladatelství Karolinum, se kterým už dříve spolupracoval. Dnes má na starost produkci e-knih. Ke knihám měl blízko i během čtyřletého působení na Filozofické fakultě UK, když lektoroval seminář zaměřený na praktickou přípravu knih. Podnícen tvorbou britské spisovatelky Agathy Christie se sám o literární tvorbu s detektivní zápletkou pokusil. Kde se vzalo Juanovo exotické jméno? „Můj táta pochází z Kostariky. Do Československa přijel za studiem a v roce 1974 se s mojí budoucí mámou potkal na Karlově mostě. Prostě ji zastavil a zeptal se, zda ví, kde by sehnal černé pivo. Maminka zrovna šla na film *Noc na Karlštejně*, takže si asi vyměnili kontakty... a dopadlo to,“ odkrývá s úsměvem jedno z rodinných tajemství mladík.

ka Holmese na audioknihách bych vám doporučil na usnutí: v jeho a Doylově světě je tolik zpomalujících kudrlinek, že jednu povídku nedáte na jeden poslech. U Agathy nemyslitelné! Každý příběh má spád. Navíc – může být v něm třeba hned několik mrtvol, a stejně je nám v jejím světě hezky,“ vypráví.

Poirot? Suchet!

Nepřekvapí, že Hercule Poirot je pro *christiemilce* či *christieloga* Juana Zamoru tím „nejvic nejlepším“ hrdinou, obzvláště když jej v televizním zpracování hraje David Suchet. Vždyť jeho poznávací znamení – knírek s buňkou – si „náš muž“ dokonce nechal vytetovat na pravou paži! „Sucheta vybrala pro roli Agathina dcera, Rosalind Hicksová. Fascinuje mě, že on – ač do té doby neměl příběhy o detektivovi s malými šedými buňkami načtené – se s touto postavou zcela sžil,“ zamýšlí se Juan. O snaze o dokonalé „převtění“ píše Suchet v knize *Poirot a já* (2015); zřejmě nejpozoruhodnější je v ní část věnovaná nácviku specifické poirotovské chůze, a sice za pomoci pence mezi, ehm, půlkami. „Suchet je čestným členem Společnosti Agathy Christie, oficiální certifikát si osobně převzal v Londýně... Knižního Poirota miluju. Především ve *Vraždě v Orient expresu*; ten příběh mám rád i kvůli lásce k vlakům, je v něm exkluzivní prostředí, a hlavně byla mou první. Asi je to v hlavě zapsané,“ prozrazuje Juan.

25 let jedinečné společnosti

Zhruba stočlenná Společnost Agathy Christie vznikla coby „posvěcená“ po-

bočka londýnské Agatha Christie Society. A zatímco britská „základna“ byla už zrušena, její česká odnož v červenci 2022 oslavila pětadvacáté narozeniny. Dost možná je prý dokonce jedinou svého druhu na světě! „Představte si, že Agatha udržovala od začátku šedesátých let až do své smrti v lednu 1976 dopisové přátelství s jednou dámou z Čech. Až vlastníci práv na dílo Agathy Christie projeví o korespondenci zájem. Nebylo totiž běžné, že by si kdy s nějakým fanouškem intenzivně dopisovala,“ uvádí nadšen Juan Zamora. A přidává další zajímavost: „V jedné z jejích pozdějších knih – *Viděla jsem vraždu* (v originále *Hallowe'en Party*) – se vyskytuje postava *au pair* pocházející z tehdejšího Československa, nesoucí jméno Olga Seminofová. Šlo tu o lehce upravené skutečné jméno zmíněné dopisové přítelkyně.“

Multimediální současnost

Juana Zamoru jsme si donedávna zvykli spojovat s 2. lékařskou fakultou UK, byl členem oddělení vnějších vztahů. Nově působí v Nakladatelství Karolinum, kde má na starost agendu související s elektronickými knihami, kupříkladu výrobu e-knih ve formátu pro čtečky a také produkci spojenou s Národním plánem obnovy. „Aktuálně mě čekají interaktivní knihy, zajišťuji vše kolem výroby,“ prozrazuje své úkoly. Karolinum svůj trh s multimédií rozjždí, vydalo zatím dvě publikace (*Mařatkovu gastroentero-*

logii a učebnici pro zdravotníky *Лікуємо чеською / Léčíme česky*). Jak takové „knihy“ fungují? „Uživatel si je může přečíst na počítači nebo na mobilních zařízeních, obsahují vložená videa i zvuky. Nejlépe využitelné jsou právě pro učebnice, třeba medicínské nebo k výuce cizích jazyků, respektive češtiny pro zahraniční studenty. To jsou přesně ty oblasti, kde se přidaná hodnota učebnic vyplatí. Jejich součástí je rovněž možnost provedení vědomostního testu s okamžitým vyhodnocením,“ přibližuje Juan.

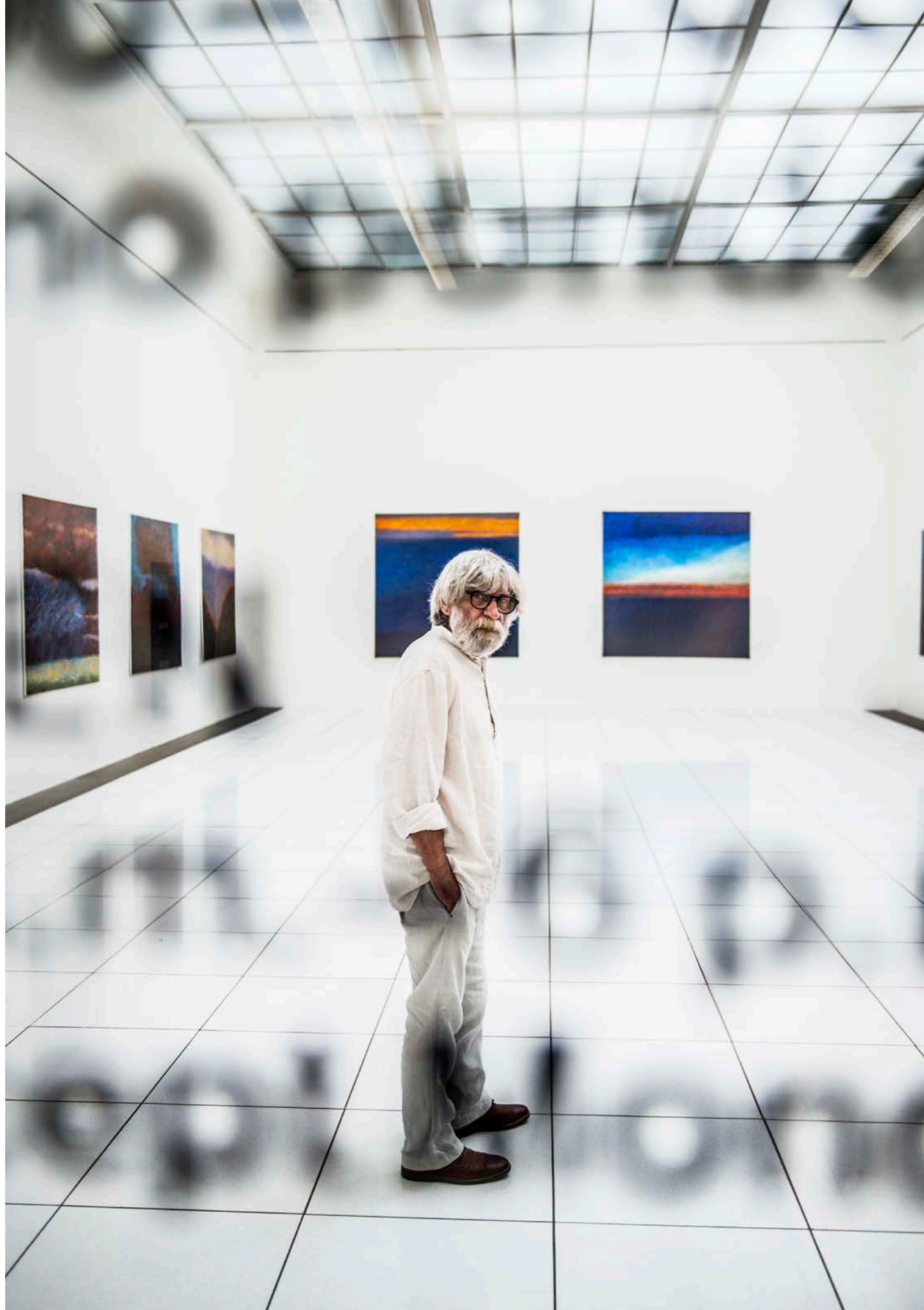
Ale s přihlédnutím k předvánočnímu času se ještě vraťme k Agathě Christie. Do období Vánoc umístila příběhy *Královský rubín* a *Vánoce Hercula Poirota*, ovšem podle Juana Zamory stojí za povšimnutí i bohatě prostřená štedrodení tabule v rodině spisovatelky (ke stolu usedali už ve dvě odpoledne se zataženými závěsy). Co „královna krimi“ jídala? Ústřicovou polévku (tu prý moc ráda neměla), následovala kambala, po ní byl dušený krocan, pečený krocan a obrovský řez svíčkové, pak rozinkový nákyp, dále šátečky a vánoční koláč plný šestipecí, prasátek, prstýnků a všeho možného (pro štěstí). Pomyslnou třešničkou byl pak nespočet dezertů. „Asi měli jiné žaludky,“ glosuje Agathin znalec Juan Zamora. Tak šťastné a veselé!

Královna detektivek

Dáma Agatha Mary Clarissa lady Mallowanová, rozená Millerová, je známá pod příjmením prvního chotě jako Agatha Christie (1890 až 1976). V jejích příbězích je Československo jmenováno několikrát – jde sice o stručné zmínky, ale Agatha o „nás“ alespoň něco věděla. Za pozornost stojí kniha *Viděla jsem vraždu*, psaná asi v první polovině roku 1969, nedlouho po pohnutých událostech srpna 1968. Je nejprodávanejší spisovatelkou všech dob.

www.agatha.cz





Poutníkem nejen v krajině

Jeho díla jsou ve sbírkách Národní galerie, washingtonské National Gallery of Art i v dalších kolekcích po celém světě. Akademický malíř Jaroslav J. Alt, jenž přednáší o umění na Fakultě humanitních studií UK, v interview pro *Forum* hovoří o tom, proč je pro malíře restaurátorství dobrým sluhou, ale zlým pánem, i jak se dívá na práci svého syna Hynka.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Vladimír Šigut

Ve sluncem zalité galerii plné vlastních dvoumetrových pláten působí malíř s plnovousem, jenž si čas od času potřebuje zajít ven zapálit cigaretu, až nečekaně drobně. Jeho velikost se plně projeví, když spolu sedneme ke stolu a začneme si povídat: nejen o jeho tvorbě, ale i životě nebo vlivu, jaký na něj měl jeho otec, po němž zdědil nejen křestní jméno, ale hlavně výtvarný talent a lásku k milované a pro umělce až magické Vysočině, kde oba tvořili poblíž petrkovského „zámečku“ manželů Reynkových. Když jsem se na rozhovor s Jaroslavem J. Altem připravovala, nejčastěji jsem sahala po mapě. Krajina hraje v jeho životě velkou roli.

Věnujete se grafice, kresbě i malbě. Které technice dnes dáváte přednost?

I když jsem se vždy současně věnoval všem technikám, jedna vždy převažovala. Teď je to malba. Grafikou jsem se intenzivně zabýval hlavně ve druhé půlce sedmdesátých let. Pracoval jsem s takzvaně suchou jehlou, kdy ryjete bez použití chemie přímo do zinkové desky. Když se jehlou naučíte ovládat a zjistíte, jak plech reaguje na vaše pohyby, užíváte si to. Čáru můžete velmi jemně modifikovat tím, jak jehlu nakláníte nebo jak na ni přitlačíte-

te. Čára může být rovná střídáma nebo naopak plnějši rozostřenější. Je to velmi intenzivní a intimní kontakt.

Dochází k synergii smyslů. U všech kreslířských i malířských technik můžete využívat nejenom zrak jako toho bazálního smyslu, ale i hmatu. Vnímáte, jak jehla, tužka nebo štětec reagují na odezvu toho, co děláte... Cítíte, jak jsou plátina nebo podložky pružné, jakou má papír strukturu. Sledujete, co vám tam čára jako stopa udělá nebo jak se postupně vytváří. Zapojujete do toho i sluch. Slyšíte, jak vám vrže tužka, jak drhne papír, jaký zvuk vydávají plátina nebo štětec, když na něj přitlačíte. Zapojujete ale i čich, speciálně u malby, kdy používáte různá ředidla, od vody až po různé aromatické. Je to konglomerát smyslů.

Který smysl je váš nejdůležitější a řídíte se jím?

Samozřejmě zrakem, i když u výtvarné tvorby zapojujete mysl jako celek. Prvotní vizuální vjem korigujete s tím, co máte uložené v paměti jako základní kapitál. Při tvoření lovíte v mysli to, co už jste někdy viděla, slyšela, či dokonce to, co nějakým způsobem vonělo.

Proč u vás nakonec zvítězil štětec nad jehlou?

To je těžká otázka. Když pracujete v černobílém prostředí kresby nebo grafiky, má to v dobrém slova smyslu svá omezení; musíte se pohybovat jenom v prostředí toho, co vám technika nabízí a dovolí. U malby se přidává barva. Nejprve pracujete s kresbou jako základní konstrukcí. Z přípravy pro malbu se postupně dostáváte do polohy, již jsem si nazval *konstitutivní*, vyjadřovací. Barva plynule navazuje na konstituci, kterou vytváříte v rámci kompozice a rozvržení, tedy budování obrazového prostoru. Postupně ji překrývá – barevná skvrna nabývá na dominanci, kresba se ztrácí, i když tam musí být cítit, neboť bez ní to nejde.

Barva během vašeho života získala na důležitosti, proto teď dáváte přednost malbě?

Určitě ano. Samozřejmě i v grafice nebo v černobílé poloze je škála výtvarného vyjádření obrovská. Barva mi tam ale připlula jako důležitý prvek a další rovina možnosti vyjadřování.

Očividné hlavní téma vaší tvorby je krajina. Jak si zachováte její obraz? Chodíte se do přírody „ponořit“ a nasávat inspiraci, nebo krajinou procházíte už se skicákem?

Se skicákem moc ne. Ale docela dost si po cestách fotím. Vyhovuje mi být poutníkem, zobrazovat krajinu z pozice člověka, který jí prochází a stává se postupně její součástí. Během cesty si uvědomuje nejen to, co „vidí“, ale i to, že pod touto vrchní, jasně danou vizuální hladinou vnímání existují další, které nejsou vizuálně postřehnutelné. Současně jsou ale velmi důležité a nezbytné, aby člověk krajinu viděl jako celek, včetně její až duchovní hloubky. Poutník do toho, co vidí, může vkládat jak svou vlastní zkušenost, tak přicházející imaginaci.

A pak to zachycujete.

V malbě si snažím uvědomit, co mi konkrétní krajina přináší. Do své tvorby vkládám vlastní vizuální a jiné smyslové zkušenosti, jež mám zasuty hluboko v sobě. Tím se do určité míry vzdaluji od předmětnosti a od prvního momentu vizuálního zážitku, dosazuji si to do kompozice, barevnosti a dalších aspektů, které mi samy naskakují. A když se to povede, je schopný si i divák uvědomit, že je mu na obraze cosi blízké, nějaký detail je pro něj zajímavý, protože vychází z jeho podobné subjektivní zkušenosti. Najednou zjistíte, že krajina je jakýmsi vstupem do určitého prostoru, který se začíná pro vás coby tvůrce otevírat a současně umožňuje pozorovateli, aby dosadil do toho, co mu nabízíte, svou vlastní zkušenost a obraz si předělal podle svého. Jako o přeuspořádání obrazového prostoru o tom píše například Zdeněk Vašíček. Popisuje to i Roland Barthes. Může se stát, že si pozorovatel všimne na obraze něčeho, co je mu velmi blízké, něčeho, co se blíží jeho vlastní zkušenosti, i když tvůrce konkrétní detail zařadí třeba až do druhého nebo třetího ob-

razového plánu. Právě toto upoutání pozornosti na detail může znamenat pro pozorovatele, že začne obraz takto „číst“.

Pocházíte z Kutné Hory, kde jste prožil velkou část života. Před dvaceti lety jste se ale přestěhoval do vesničky u Litomyšle. Hledal jste novou krajinu pro svou inspiraci?

To, kam jsme se přestěhovali, byla spíše náhoda, nadmíru však šťastná. Ocitl jsem se tím najednou ve své již třetí krajině. Nejprve to byla krajina Kutné Hory, která má specifickou barevnost. Od dětství si ji člověk až hapticky „omatlává“. Druhá je pro mě Vysočina, kde měli rodiče chalupu a kde jsem začal malovat. Ta má úplně jiný charakter než Kutnohorsko! Lze ji podobně jako teď ve východních Čechách vnímat nejedním smyslem, vše se shlučuje dohromady. Je tam jiná barevnost a vůně než v Kutné Hoře. Nakonec se mi v Trstěnici podařilo do krajiny vstoupit asi nejhluběji. Stal jsem se opravdovým účastníkem, který v ní nachází vlastní pravdu a pocit, že to je místo, kde jsem správně. Ten domek v Trstěnici byl a doposud je, jak pro mne, tak moji ženu, skutečným zábrakem. Čím dál více si uvědomuji, že je to přesně to místo, které jsem potřeboval pro svoji vlastní práci. Domek je ve svahu. Můžu se z něj dívat dolů do údolí, nebo nahoru na horizonty, které máme z obou stran.

Svou knihu Účast uvádíte citací Paula Cézanna, jenž říká, že „při malování na nic nemyslí a viděné barvy pouze přenáší na plátno, kde je nazdařbůh řadí k sobě, jak si zamanou, a někdy z toho vznikne obraz“. Na co myslíte vy při malování?

Jako by mi mluvil z duše, a to se nechci stylizovat do pózy já a Cézanne (*smích*). Pracoval ale způsobem, který je mi asi nejbližší. O vypnutí nebo oproštění se, o němž mluvil, píše i Barthes ve *Světlé komoře*. Tvůrce se dopouští leckdy něčeho, o čem ani neví, že do díla zanáší. Mně takhle poloha vyhovuje. Proto pořád mluvím o tom poutníkovi. Jako byste se rozpustili v krajině; na nic nemyslíte, stáváte se spíš než přemýšlející hmotou zrcadlem, které odráží to, co přichází. Racionálně to nekorrigujete, necháváte to plynout... Komunikujete nejen s motivem, který se vám stává startovacím momentem, ale povídáte si i s obrazem, posloucháte, co na vás chce. Najednou víte, že je třeba na něj umístit určitou barvu nebo tvarový prvek. To je přesně to *otevření se*, oproštění. Najednou zjistíte, že na plátně děláte něco, o čem vůbec nevíte, že děláte. Je to velmi intimní a intenzivní.

Chtěl z vás mít otec umělce?

Když od dětství žijete *de facto* v ateliéru, co s tím naděláte (*smích*).

Nebylo úniku...

Já jsem ani nechtěl unikat!

Neměl jste potřebu vymezovat se vůči otci?

V určitých věcech v rámci tvorby je to nutnost. Takové to první seznámení s uměním bylo ale pro mě důležité a v prvopočátcích to byla linka, po které jsem mohl jít. Nejdřív je vzor geniální – a vy z toho těžíte –, později se ale potřebujete odloupnout.

Váš syn Hynek je také umělec. Vidíte v něm sebe, když jste byl mladý? Jsou ve vztazích vás a vašeho otce a nyní vás se synem nějaké paralely?

Myslím, že ten model je hodně podobný. Vymezení v rámci své vlastní tvorby je však nutné.

Jak vnímáte práci svého syna? Je vám to blízké, nebo už příliš vzdálené?

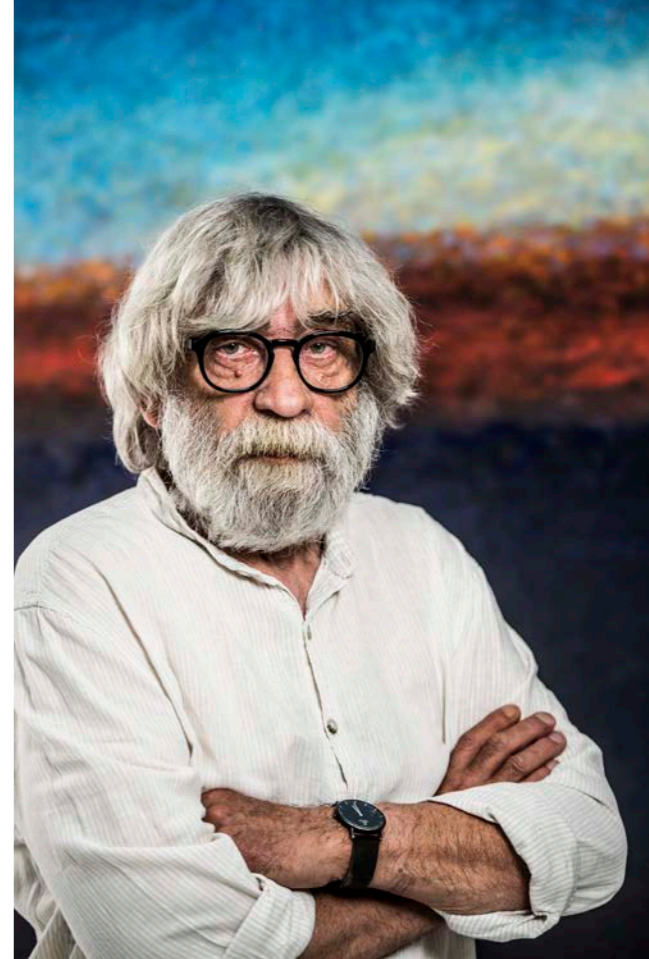
Hynek vystudoval fotografii, pak se pomalu přesouval ke konceptu, teď má na FAMU ateliér, který je vloženo konceptuální. Nedávno jsme o tom spolu mluvili v souvislosti s jeho výstavou v Galerii moderního umění v Roudnici nad Labem. Hodně se mi to líbilo. Řešili jsme spolu, jestli můžu u výstavy tohoto typu, říct, že „se mi to líbí“. Člověk tam přichází jako bytostný malíř s tím, že se na to bude dívat jako na výtvarný artefakt. Když si rozklíčuje, jakým způsobem reaguje na předmětnou zkušenost jako takovou, záležitost výtvarně-estetická v prvním momentě uniká. Hynek hledá novou estetiku (a je to také podtitul jeho ateliéru), jež není postavená primárně na výtvarně-estetickém principu, jde spíš do hloubky. S předmětností pracuje ve smyslu Marcela Duchampa, kdy přebírá artefakty, které do určitého momentu nejsou uměleckými díly, začleňuje je do konceptu a přenáší je do oblasti umělecké.

Spolu s otcem jste pracovali i jako restaurátoři. V jednom rozhovoru jste vyprávěl, že se těžko spojuje práce restaurátora s vlastní uměleckou tvorbou. Proč?

Restaurování vás na jednu stranu omezuje ve vaší vlastní tvorbě. Seznámíte se ale díky tomu s technickou stránkou historické malby. V tom, jak je koncipovaná a jak využívá řemeslných postupů, je pro mě inspiračním zdrojem italská renesanční malba. Pokud vás to nepřeválcuje, poučíte se v řemesle a aplikujete to ve své tvorbě; je to dobré. Pokud se ale nechá člověk při restaurování zadusit historickým dílem a potom to aplikuje netvůrčím, nevhodným způsobem do vlastní tvorby, je to problém. Restaurátorům se to stává často. Dostáváte se do schizofrenní situace. Při restaurování se musíte podřídit dílu, zásah restaurátora nesmí být nepatřičně patrný. Při vlastní tvorbě se ale musíte odstříhnout od polohy služebníka historického díla.

Když jste restauroval nějaké dílo, utlumil jste svoji vlastní tvorbu?

Ne, dělal jsem to vždy souběžně. Právě proto o tom mluvím jako o schizofrenii. Najednou nevíte, kde přesně se pohybujete. Zjistíte, že místo vlastního výtvarného uvažování zanášíte do díla něco, co



doc. ak. mal. Jaroslav J. Alt působí na Katedře teorie umění a tvorby Fakulty humanitních studií UK. V tandemu se svojí manželkou kunsthistoričkou Blankou Altovou přednáší nejen o fenoménu krajiny v umění. Jejich kurzy, během nichž tráví mnoho času i v terénu, patří mezi oblíbené. Je absolventem malířství a restaurátorství Akademie výtvarného umění (AVU). Věnuje se malbě, kresbě i grafice, dříve i restaurátorské práci, o které též přednáší. Jeho otcem byl akademický malíř a restaurátor Jaroslav Alt, jeho syn Hynek je fotograf a postkonceptuální umělec.

máte „nakoukané“ v barokní nebo renesanční malbě. To už je nebezpečné.

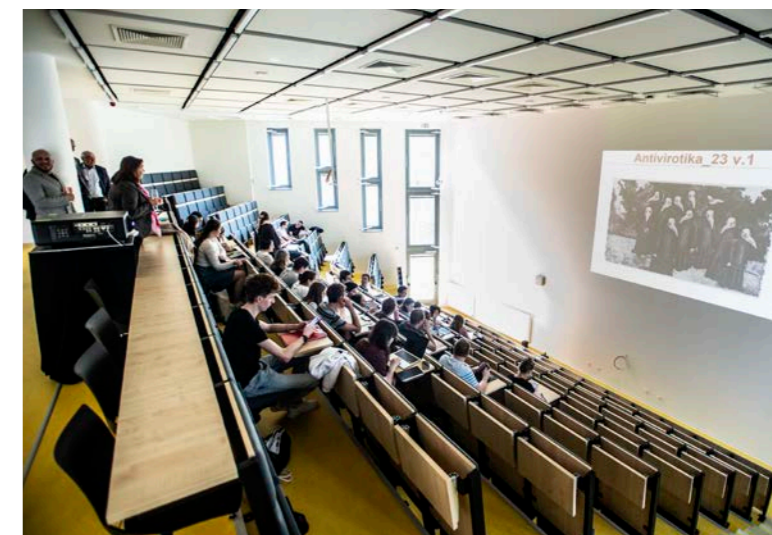
Další část vaší hlavy zaměstnává akademická práce. Promítá se i to do vaší tvorby?

Jsem šťastný, že to, co dělám v malířské tvorbě, můžu zužitkovat i pro typ přednášek, které jsem si vytvořil, a obráceně. Když přednáším o malbě nebo kresbě, můj největší vklad přichází z mé vlastní umělecké zkušenosti. Na druhé straně při koncipování přednášek stále pátrám po tom, co se nabízí někde jinde, co neznám. A to nemusí být jen výtvarné umění, impulzy mi dává hudba, literatura, nenápadně si rozšiřuji obzory a objevuji další kapitoly, o nichž jsem neměl tušení. Nezbyvá mi nic jiného, než to pak zase využít ve vlastní tvorbě. I tady jsem „poutníkem“. Na jedné straně se snažíte něco sdělit, proto si potřebujete rozšířit základnu, a když si ji rozšíříte, zjistíte, že to lze aplikovat na malování. Z toho jsem nadšený.

Moderna s pelikáním vejcem



Adresa:
Areál teoretických
ústavů 2. LF UK
Plzeňská 311
Praha 5



Slavnostního otevření nové budovy areálu teoretických ústavů 2. lékařské fakulty UK se 4. října po poledni zúčastnila nejen rektorka UK, ale i ministr zdravotnictví či náměstek resortu školství. Novinku představuje čtenářům přímo děkan 2. LF UK.

FOTO Vladimír Šigut



Fakulta se po letech a velkém úsilí dočkala dobudování vlastního kampusu, který slouží jako zázemí pro výuku preklinických oborů. Současně byla uvedena do provozu i nová budova zvěřince, jež je nezbytná pro řadu vědeckých projektů fakulty. Zvěřinec využijí ústavy fyziologie, patologické fyziologie či histologie a ve spolupráci s teoretickými ústavami i klinická pracoviště. Pokusy se budou provádět v laboratořích akreditovaných pro práci se zvířaty.

Celý komplex nyní poskytuje zázemí všem teoretickým ústavům fakulty, do poslední nově otevřené části bylo možné přemístit Ústav jazyků, Ústav epidemiologie a Ústav etiky 2. LF UK včetně jejich výukových aktivit. Součástí nově dokončené části kampusu je moderní posluchárna pro 200 osob, řada učeben pro čtyřicet až šedesát lidí a konzultační i seminární místnosti. Byť musely být původní plány částečně redukovány,

podařilo se zajistit též prostory pro zázemí studentů – včetně budoucího bufetu a studentského klubu. V přízemí je na čestném místě umístěno pelikání vejce, které sloužilo jako symbolický základní kámen budovy. Představuje určité spojení s pelikánem, tradičním symbolem lékařských fakult, jež je součástí znaku 2. lékařské fakulty UK.

Komplex teoretických ústavů se nachází na Plzeňské ulici 311 v Praze 5, v prostoru bývalého vojenského areálu. Výstavba celého objektu, který se skládá z několika na sebe navazujících budov, začala již v roce 2009. Jeho dokončením se podařilo vytvořit základnu pro moderní výuku preklinických oborů i pro probíhající vědecké aktivity, bez nichž si nelze moderní lékařskou fakultu představit.

Prof. MUDr. Marek Babjuk, CSc.
děkan 2. lékařské fakulty UK

I talár musí být pohodlný

„Na začátku byla zakázka na repliky dvou talárů pro pedela a postupně přibýly zakázky na taláry profesorské, prorektorské... a rektorské,“ říká Alena Foglová, jež šije slavnostní oděvy pro Univerzitu Karlovu. A co musela na tom největším rektorském inovovat?

TEXT Jiří Novák FOTO Vladimír Šigut

Tento příběh začal před osmi lety v univerzitní převlékárně, kde tehdy mladičká studentka Alena Foglová z Fakulty humanitních studií UK čekala před vystoupením se svým projevem na bakalářských promócích. Aby zahнала nervozitu, prohlížela si pověšené vysokoškolské taláry a zkoumala, z jakého jsou materiálu. „Přistižena“ příslušným proděkanem pak rozšafně prohlásila, že je švadlena a že by je dokázala ušít také – a možná levněji.

Uběhlo jen pár měsíců a Aleně Foglové zazvonil telefon. Zástupci UK ji oslovili jako novou krejčovou pro oficiální univerzitní taláry! „Na začátku byla zakázka na repliky dvou talárů pro pedela a postupně přibýly zakázky na profesorské, prorektorské a rektorské,“ vzpomíná.

Zatímco černé profesorské taláry se vyrábějí stále nové, počet talárů pro nejvyšší představitele UK a pedely je logicky přesně daný a v případě potřeby se šijí jen repliky. Nenabízí se ovšem příliš prostoru na inovace, jejich podoba je určena už staletí. Výjimkou jsou nové taláry pro pedely FSV UK a FHS UK, které vznikly teprve letos, a to právě Foglové zásluhou.

„Haló FHS, nechcete talár?“

„Napsala jsem paní děkance, že bych ráda jako absolventka FHS UK navrhla pedelský talár a návrh poté fakultě věnovala. Někdy před prázdninami jsme se pak sešli s odpovědnými lidmi z fakulty a v září jsem odevzdávala hotový talár,“ vypráví

Alena. Žádnou „divočinu“ však ani u nejmladší fakulty UK nehledejte: „Předpokladem bylo, aby nové odění příliš nevybočovalo z už zavedeného stylu. Jediné, co je v tomto případě mírně odlišné – a dejme tomu moderní –, jsou hladké prýmky zdobící přední rukávy, u starších jsou vytkávané.“

Právě zdobené pedelské taláry jsou na výrobu nejnáročnější. „U některých replik bylo třeba spolupracovat s prýmkařem, který podle zadání zhotoví ozdobné *borty*. Nápodoby hermelínových límců svěřují kožešnici, se kterou dlouhodobě spolupracuji. Součástí zdobení je i velké množství knoflíků, kdy některé musíte ručně omotávat přízí na dřevěný základ, na který se následně vyšívá vzorek; jiné jsou potahované hedvábím nebo brokátém. Taláry se zhotovují klasickými krejčovskými technologiemi, takže kromě podšívky obsahují různé výztužné vložky, žíněná plátna a podobně,“ doplňuje expertní švadlena, která i svoji bakalářskou a magister-

Napsala jsem paní děkance, že bych ráda jako absolventka FHS UK navrhla pedelský talár a návrh poté fakultě věnovala. Někdy před prázdninami jsme se pak sešli s odpovědnými lidmi z fakulty a v září jsem odevzdávala hotový talár.



Obleky se staletou tradicí

Slovo „talár“ je odvozeno z latinského výrazu *talamus*, přeložitelného jako „po kotníky sahající“. Jedná se o slavnostní oděv oblékaný členy akademické obce i jinými účastníky akademických obřadů. Talár tvoří dlouhý plášť a typický klobouček (*baretka*). Původ univerzitních talárů lze v Evropě dohledat až do roku 1215, kdy měli členové akademické obce povinnost odlišit se od laiků. Pražští mistři nosili dle zvyklostí na pařížské univerzitě černou nebo modrou sutanu, děkani fakult a rektor červenou kleriku. To u nás trvalo až do roku 1784, kdy císař Josef II. akademický šat zrušil. Během 19. století nosili profesori slavnostní úřednické uniformy, později i frak. Taláry byly na UK znovu zavedeny na podnět nové přírodovědecké fakulty v polovině roku 1922.

Stříhem jsou dnešní taláry Univerzity Karlovy odvozeny ze svrchního renesančně humanistického šatu učenců –

reverendy. Vzájemně se liší jen detaily na úzkém dlouhém šálovém límci. U rektorského taláru je z šedivé kožešiny, u prorektorů je potažen červeným sametem, u profesorských talárů sametem černým. Talár pro kvestora je shodný s profesorským, jen límeček je potažen bílým sukem. Samostatnou kapitolou jsou zdobné pedelské taláry, jejichž vzhled prozrazuje dobu i původ vzniku – provedením jsou to renesanční oděvy italských měšťanů 16. století a na UK se nosí od sjednocení Karlo-Ferdinandovy univerzity po roce 1654. Svrchní kabát se mezi fakultami rozlišuje barevně – hlavní (rektorský) pedel chodí v černé, pedelové světových fakult (právníké a lékařské) v červené a pedelové duchovních fakult (teologické a filozofické, později PŘF, MFF, PedF a FTVS) v modré. KTF časem změnila barvu taláru na červenou, talár pedela HTF má fialovou barvu.



skou práci z antropologie věnovala na FHS UK dějinám odívání.

Jeden kousek na dvacet let

Celou náročnou práci nemá Alena Foglová na hodiny spočtenou; hodně času navíc zabere i shánění materiálů a výběr. Materiály zpravidla odebírá od již osvědčených továren z Itálie a Polska. Kolik látek nakupuje? Na pedelský talár je třeba osm metrů vlněného sukna a celkem je na něm k vidění okolo deseti materiálů (když počítáme i výztuhy) včetně brokátu nebo hedvábí. „Ve vlněném suknu je malá směs, asi deset procent, polyamidu, která zásadně nemění vlastnosti vlněné tkaniny, ale zaručí, aby to bylo celé pevnější a trvanlivější. Přece jen pedelský talár se nešíje na jednu nebo dvě sezony, počítá se s tím, aby vydržel třeba dalších dvacet let,“ upozorňuje Foglová. Letitá trvanlivost pedelských

talárů ovšem na druhé straně znamená méně práce a peněz pro šikovnou švadlenu, ne? „Ale profesorů a profesorek obecně je čím dál víc a čestné tituly se udělují pořád,“ mávne rukou usměvavá Alena. Pro zvláštní promoce doktorů *honoris causa* se totiž profesorské taláry šijí přímo na míru a držitelé čestných titulů UK dostávají i možnost si talár ponechat, pakliže sami chtějí.

A ušitím profesorského taláru to pro autorku nekončí, ráda se zajímá o ty, kdo její výtvořky obléknou. Vždy si u oceněných osobností zjišťuje informace navíc a někdy se i začte do jejich vědecké práce: „Kdysi jsem dělala zkoušku z psychologie, kde jsem měla popsat studii od profesora Philipa Zimbarda. A několik dnů poté jsem se dozvěděla, že slavný psycholog bude v Praze. Samozřejmě jsem za ním nešla, abych se chlubila, že jsem mu ušila talár, ale přednášku jsem si ujít nenechala a měla jsem z toho příjemný pocit,“ vzpomíná.

Mohou za to filmové baletky

Šít začala už jako malá holčička, když ji fascinovaly sukénky baletek v televizní komedii *Jak vyrh-nout velrybě stoličku*. A tak chodila okukovat, jak šije její babička, a od první třídy už si šila šatečky pro panenky sama. Postupem času pak kamarádkám a známým přešívala šaty i šila vlastní! „Dlouho mi

Na pedelský talár je třeba osm metrů vlněného sukna, a celkem je na něm k vidění okolo deseti materiálů (když počítáme i výztuhy) včetně brokátu nebo hedvábí.

trvalo rodinu odmítat, až jsem přišla na jednoduchý recept: vždy jim řeknu, ať si koupí kvalitní materiál, protože do šití s levnými látkami se nevyplatí investovat čas a práci... A když ty ceny zjistíš, tak je to obvykle přejde,“ směje se.

Zaujetí oděvnictvím ji přivedlo i ke studiu oděvních konstrukcí a technologií na Střední průmyslové škole oděvní v Praze, již začala studovat současně s obecnou antropologií na FHS UK. I tam si našla k módě cestu, když se zaměřovala na filozofii módy a československou módní scénu v padesátých letech. K poslednímu ročníku si navíc přidala i další vysokou, a to v Liberci: na Technické univerzitě vystudovala výrobu oděvů a management oděvní výroby.

Pod Ještědem mimo jiné zkoumala i rozdílnou konstrukci korzetů v renesančně-barokní a viktoriánské době: „Už na FHS jsem psala na semináři osteologie o tom, jak korzet měnil lidskou kostru. Tehdejší aristokratické dívky často nosily korzet odmala a pozdější výzkumy ukázaly, že to modifikovalo pánev natolik, že u nich poté byla velká pravděpodobnost úmrtí při porodu prvního dítěte. Korzet totiž měnil nejen hrudní koš, ale též strukturu páneve.“

Berou se míry jeptiškám?

Dějiny odívání jsou pro členku spolku Jane Austenové v Brně velkým koníčkem. Co ji nejvíce baví? Nejraději má období druhého rokoka, ale věnuje se též módě empiru. Historické kostýmy procházejí i její domácí dílnou v krásném rodinném domku v Meziměstí u polských hranic – v současné době šije kostýmy pro místní divadelní spolek a pravidelně dodává kostýmy pro herce a průvodce na některé zámky Národního památkového ústavu.

Mezi její zákazníky ovšem patří i zástupci Československé církve husitské, pro něž šije pokrývky hlavy, *bireti*, a dokonce i jeptišky. „Oslovily mě karmelitánky, zda bych jim neušila hábity. Dříve si hábity a škapulíře zřejmě upravovaly samy nebo je šila některá ze sester. Obvykle chtějí hábit ušit nový nebo mít lehčí letní verzi,“ líčí. A berou se jeptiškám míry? „Kdepak, míry beru ze starých hábitů, které pošlou. A posílají i vlastní materiál,“ směje se.

Pohodlí vyžadují i pedelové Univerzity Karlovy, kteří oblékají těžký slavnostní úbor několikrát do roka a často i během parného léta. „Už od první zakázky jsem ode všech poslouchala, jak je to těžké, silné, je v tom vedro, nevětrá to... Proto jsem na taláry volila sukno s nižší gramáží a všívám do nich hedvábné podšívky. Pedelové nyní zprostředkovaně děkují, že je talár lehčí a dá se v něm snáze vydržet,“ září spokojeností Alena Foglová.

Vzdušné hedvábné podšívky má rektorský talár i ty prorektorské, jež jsou nositelům šité na míru. Rektorský talár Univerzity Karlovy má navíc od letošního února jednu nenápadnou, nicméně velmi praktickou novinku, které si běžný pozorovatel jen tak nevšimne – „prsni záševky“. Strihové řešení pro dámskou postavu totiž nebylo u rektorského taláru potřeba dlouhých 674 let.

Mgr. Alena Foglová se věnuje vlastní oděvní tvorbě i dějinám odívání. Šít ji naučila už jako malou babička, po gymnáziu si doplnila odborné vzdělání i v oboru oděvních konstrukcí či textilu (SPŠ oděvní, TU Liberec). Na FHS UK studovala obecnou a historickou antropologii, přičemž bakalářskou práci věnovala krejčovskému řemeslu první republiky (2013) a práci magisterskou odívání těla za socialismu (2019). Věnuje se zakázkovému šití oděvů na míru.



Praha v oku bouře



Na přelomu 19. a 20. století zachvátila Prahu stavební horečka. Z provinčního souměstí se rodilo evropské velkoměsto a metropole státu. Mizely nevyhovující, mnohdy architektonicky cenné budovy, aby rostly celé nové ulice, nábřeží a úřady. Na divokou jízdu, během níž ukazuje, jak se v rozmezí 140 let proměnilo centrum Prahy i společenské klima, bere čtenáře Richard Biegel z Filozofické fakulty UK prostřednictvím své megaknihy *Město v bouři*.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Vladimír Šigut

Je to těžká váha. Na první pohled se *Město v bouři*, jež vydalo Karolinum, jeví jako kniha, kterou člověk, jenž zrovna nežije architekturou a nehltá *pragensie*, jen těžko učte. Na hutně popsaných sedmi stovkách stran bohatě ilustrovaných fotografiemi, kresbami, plány či mapami však historik umění Richard Biegel, ředitel Ústavu pro dějiny umění FF UK, rozvíjí tak mimořádně napínavý příběh, že si i architekturou nepolíbeného čtenáře musí získat.

Zaměřil se na jedno z nejpozoruhodnějších období života Prahy (od třicátých let 19. století do sedmdesátých let 20. století), které bylo pro její vývoj zásadní a které i do budoucna určilo, jaký charakter bude město nad Vltavou mít. Sám přitom onu „bouři“, která se v té době města zmocnila tak mohutně jako nikdy předtím ani potom, nehodnotí. Nechává čtenáře, aby si na základě všech dostupných informací sám vytvořil celkový obraz o tom, co se dělo a proč. Ukazuje také, jak se v době překotného bourání a následného budování proměňuje vnímání architektonické a historické hodnoty města a jak se rodila památková péče.

Slovo mají boříči i stavitelé

„Snažil jsem se dát stejný hlas všem: těm, kteří bořili a stavěli, i těm, kteří se historické město snažili chránit. Někdy se tyto póly výrazně oddalovaly, jindy překvapivě setkávaly. *Bouře* je pro to dobrá metafora. Když do ní jednou vletíte, věci se dějí, musíte reagovat, interakce se týká všeho se vším. Proměna města začala pozvolna romantickými doteky, přijel první parní vlak a pak se do toho najednou šlo natvrdo. Bořilo se, neboť se představa o městě úplně proměnila. Promítaly se do ní spory umělecké, nacionální, později vize Prahy jako metropole nového státu, následované pak všemi těmi radikálními vizemi – nejdřív nacistickou, následně komunistickou a modernistickou. Bouře pak ustává, když se v roce 1971 celé historické souměstí vyhlásilo památkovou rezervací,“ vysvětluje pro *Forum* šestačtyřicetiletý vědec, jenž se dějinám architektury, urbanismu a památkové péči věnuje přes pětadvacet let.

Aby si čtenář udělal ještě lepší představu, jak radikálně se Praha měnila, vybavil autor knihu stovkami dobových ilustrací a fotografií, které staví do kontrastu s aktuálními snímky vybraných míst. Vytvořil tak jakýsi časosběrný dokument, který ilustruje proměnu centra Prahy v posledních dvou stoletích. Součástí publikace jsou i plány, mapky anebo návrhy nerealizovaných staveb. „Jenom hledání fotek mi trvalo dva roky. V knize jsme použili i ty méně známé, které zachycují různé mezistavy, tedy dobu, kdy se zároveň bořilo a stavělo. S fotografem Martinem Mickou jsme pak vymýšleli *dublety* a on skvěle nafotil vybraná místa. Většinou v roce 2020, což byla mimořádná doba pandemie, takže se mu podařilo zachytit daná místa unikátně oproštěná od autodopravy i turistů,“ podotýká docent Biegel.

Jenom hledání fotek mi trvalo dva roky. V knize jsme použili i ty méně známé, které zachycují různé mezistavy, tedy dobu, kdy se zároveň bořilo a stavělo.

„Rám obrazu“ i asanace Josefova

Z dochovaných ilustrací je na první pohled patrné, jak charakter pražského centra změnila výstavba nábřeží. Stavěla se nejen jako obrana před velkou vodou a kvůli splavnění Vltavy, ale i pro svou estetickou funkci. „První nábřeží, dnes Smetanovo, bylo pojímáno vysloveně umělecky. Na jedné straně jako vyhlídková terasa, z druhé strany obklopené domy, které ale nepřevýšily panorama a nezastínily věže za sebou,“ upozorňuje kunsthistorik s tím, že nábřeží orámovalo panorama Prahy. A doplňuje: „Rostlý břeh, který známe z Kampy a Malé Strany, je krásný a dobře, že zůstal zachován, byť měl namále. Chceme-li ale hovořit o velkoměstě, nábřežní promenáda a jednotná fronta domů jsou jedním z jeho základních atributů.“

Nejzásadnějším zásahem do staré Prahy však byla známá asanace Josefova, někdejšího židovského gheta, jež v první polovině 19. století bylo nejzanedbanější částí města a obývala ho chudina (asanace zasáhla i část Nového Města). „Pocit, že pátá – chudinská – čtvrť je vředem na tváři města, nikdo nezpochyboval. Kontrast vůči předměstím – hlavně nově vybudovaným Královským Vinohradům – nebo Vídni byl obrovský. Asanace se asi odehrát musela. Zarážející ale je, že se od počátku pojala jako pragmatická příležitost, jak investovat a přestavět co nejvíc. Hranice, kam až se bude bourat, se nevytyčily architektonicky, ale podle toho, kam dotekla velká voda, protože na to platily daňové úlevy,“ připomíná Biegel, jenž vede Klub ↪



Za starou Prahu. A ten vznikl právě v době asanace jako reakce na ni. Za obět padla řada architektonicky cenných středověkých, renesančních a barokních domů, a dokonce i severní část Staroměstského náměstí. „Vyrostla tam čtvrť, která je poměrně harmonická, má jasná urbanistická pravidla a je zajímavá i z hlediska architektury,“ míní autor obří knihy.

Rok 1918 aneb kam s úřady?

Dalším významným mezníkem je vznik Československa, kdy se z Prahy stala metropole samostatného státu. A s tím se pojila potřeba najít (nebo vybudovat) vhodné prostory pro ministerstva, různé úřady a další instituce. Proto také vyrostla na dohled Vltavy v Petřské čtvrti a na kraji Starého Města trojice monumentálních ministerských budov, které jsou takto využívány dodnes. Upravily se i stávající budovy – areál Klementina či Černínský palác.

„V centru i okolních čtvrtích panoval čilý stavební ruch, který až do krize v roce 1929 nabíral na obrátcích. Proměňovaly se budovy na okružních bulvárech kolem Starého Města, na Václavském náměstí i v hloubi města, protože stále platilo, že zbořit a postavit vyšlo levněji než přestavět. Město získalo během dvou desetiletí novou vrstvu a z hlediska celku nový tvar,“ líčí. Připojením předměstí se po vzoru Berlína nebo Londýna zrodila Velká Praha.



O Václaváku té doby docent Biegel píše jako o „laboratoři moderní architektury“. Dochované obrazy ukazují, jak se původně gotické náměstí, jež nechal narýsovat už Karel IV., proměnilo k nepoznání: „Bylo to krásné náměstí, na něž bychom dnes nedovolili sáhnout! Tehdy se to nedalo udržet. Náměstí mělo výhodu, že bylo součástí velkorysého karlovskeho urbanismu. Parcely umožňovaly výstavbu nejen do náměstí, ale i do hloubky bloků. Proto tehdy vznikly první pasáže, podzemní divadla, kina i zahrady. Zúročilo se to, co Karel IV. po roce 1348 založil. Je zajímavé, jak gotický velkorysý urbanismus došel naplnění až o 550 let později.“

Speerovy i stalinské vize

Stavební boom začal pomalu utíchat; nejdřív s příchodem hospodářské krize a pak se vznikem protektorátu a vypuknutím druhé světové války. „S nacisty k nám přicházejí velkorysé vize inspirované Speerovými plány z Berlína. Dosazení urbanisté i čeští architekti najednou kreslí velkorysejší, monumentální prospekty. Tehdy se rodí idea toho, čemu budeme později říkat severojižní magistrála nebo nikdy nerealizované náměstí Pod Vítkovem. Z pohledu města bylo protektorátní bezčasí důležité v tom, že se sice nestavělo a byla stavební uzávěra, ale začalo se přemýšlet o řád monumentálněji nežli



Město v bouři. Urbanismus a architektura historického centra Prahy 1830–1970

Richard Biegel
Karolinum 2022
vázaná, 768 str.
ISBN: 978-80-246-5289-4
doporučená cena: 2400 Kč

dřív, z čehož bude potom velmi intenzivně těžit období nesvobody po roce 1948,“ upozorňuje na další totalitu Richard Biegel.

Po únoru 1948 se v architektuře Prahy odráží mocenské soubory. „Architekti mají po válce pocit, že to budou oni, kdo nakreslí nový svět. V roce 1948 se ale stávají služebníky nové komunistické „šlechty“, která soupeří o to, kde bude které náměstí, jestli to bude Letná, nebo jestli je důležitější znovuvybudovat Betlémskou kapli. Naštěstí z toho skoro nic nevznikne, jenom Letná a Stalin, což bude následně korigováno,“ avizuje odstřelení obřího pomníku.

V šedesátých letech se začala řešit dopravní obslužnost. Vedle projektování severojižní magistrály se jednalo o vybudování hloubené tramvajové dráhy, která měla vést i pod právě zrekonstruovaným Karolinem! Její stavba by znamenala proměnu středu města ve staveniště. Kvůli hloubení trasy z povrchu by musely být bořeny celé bloky domů, takže nakonec dostalo přednost metro a šetrnější technika ražení.

Bouře, která v centru řádila 140 let, pak utichla v roce 1971, kdy československá vláda prohlásila historické jádro Prahy za památkovou rezervaci. A přestože je od roku 1992 historické centrum Prahy zapsáno i na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO, Biegel jako odborník, jenž se zabývá vývojem města od renesance, podotýká, že další „bouře“ může prý Prahu klidně zasáhnout.

„Z knihy je zřejmé, že kolektivní zkušeností dostalo město na poměrně dlouhou dobu ochranu. Zejména kvůli šoku z válečných demolic se najednou začalo chápat jako hodnotné i v částech, jež do té doby nebyly vnímané jako výjimečné. Tato kolektivní zkušenost nám už však dávno chybí. Město vnímáme prizmatem třiceti porevolučních let, naše dilemata jsou jiná. Ochrana města je společenská smlouva a jak víme, dohody se mohou měnit,“ upozornil autor svazku.

Metropole křehké harmonie

Podle něj však lidé památkovou, krajinně-architektonickou a výtvarnou hodnotu Prahy cítí. Narušuje to ale vylidňování i turistické vyprazdňování centra. „Pak jsou to podivné meteority komerčních staveb, které vpadají do centra, jako je novostavba vedle Masarykova nádraží. Ta jde měřítkem i pojetím proti předchozímu vývoji. V centru Prahy platí už od osmdesátých let 19. století výšková regulace. Díky tomu je město jednotné. Přidejte jedno dvě patra, jak je vidět na novostavbách v okolí Masaryčky, a město začnete ztrácet. To se dít nesmí,“ varuje.

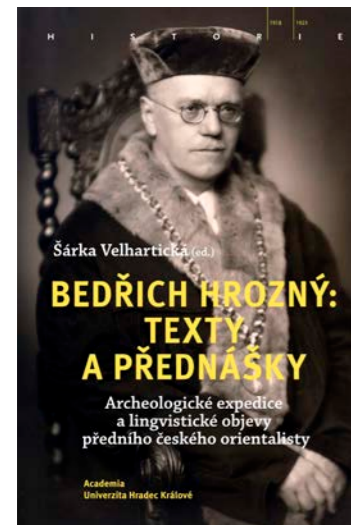
A k tomu Richard Biegel, jenž poznal dějiny Prahy jako málokdo, dodává: „Centrum Prahy je výtvarný obraz nahlížený ze všech míst. Když do něj nějaká stavba zapadne, obraz doplní, vyvolá to radost, jež trvá napříč staletími. Když ale jiná stavba svoji hmotou nebo pojetím tuto harmonii naruší, obraz zničí. Praha je poskládaná z vrstev, které spolu musejí koexistovat, jakmile začne jedna druhou přebíjet, obraz se – bohužel – začne nevratně kazit.“

Doc. PhDr. Richard Biegel, Ph.D., je ředitelem Ústavu pro dějiny umění FF UK. Věnuje se především dějinám architektury od renesance po 20. století. Zabývá se i současnou architekturou, urbanismem a památkovou péčí. Loni se habilitoval a také stal předsedou Klubu Za starou Prahu, jehož členem je od devadesátých let. Je autorem a spoluautorem řady monografií, které se věnují české architektuře a dějinám umění. Vedle nové publikace *Město v bouři* napsal *Mezi barokem a klasicismem: Proměny architektury v Čechách a Evropě druhé poloviny 18. století* (2013) a je spoluautorem a spolueditorem rozsáhlé monografie *Barokní architektura v Čechách* (2015).

Rektor, vědec... a fundraiser

„Bedřicha Hrozného máme zafixovaného jako exaktního vědce. Ve své době byl ale žádanou vědeckou autoritou a schopným diplomatem, který dokázal pro své projekty sehnat i peníze od sponzorů,“ říká chetitoložka Šárka Velhartická, jež uspořádala první souborné vydání českých textů a přednášek badatele, který pro svět objevil jazyk Chetitů.

TEXT Blahoslav Hruška FOTO Martin Pinkas, Academia



Bedřich Hrozný: Texty a přednášky

Ed. Šárka Velhartická
Academia a Univerzita
Hradec Králové 2022
vázaná, 764 str.
ISBN: 978-80-200-3161-7
doporučená cena: 795 Kč

O Bedřichu Hrozném se děti učí ve škole, v Lysé nad Labem má muzeum na náměstí jeho jména, je po něm pojmenovaná základní škola. I v Praze „má“ ulici, v roce 2015 se připomínalo sto let od rozluštění chetitštiny. Kdy vám došlo, že řada řada jeho publicistických textů byla zcela zapomenuta a že by to vydalo na samostatnou knihu?

Když se připravovaly staleté oslavy rozluštění chetitštiny, oslovila jsem významné instituce v Česku, zda mají ve fondech dokumenty týkající se Hrozného. A k mému překvapení mi řada z nich odepsala, že ano! Zjistila jsem, že je mnoho nezpracovaných archiválií, které nikdo neprobádal a nezveřejnil. Což je dáno i tím, že Hrozného pozůstalost je roztržštěná po mnoha archivech, a navíc z velké části byla neutříděná.

A tak jsem začala objevovat i badatelské poklady: třeba korespondenci a články o Hrozném z pera Justina Václava Práška, Hrozného učitele na gymnáziu, který ač orientalista s velkým rozhledem, třikrát se marně pokoušel habili-

tovat na Univerzitě Karlově. Narazila jsem ale i na řadu novinových výstřižků, jež v Hrozného bibliografii úplně chybí. V knize jsou poprvé přetištěné některé jeho cestopisné črty z výprav do Sýrie a Palestiny a rovněž rozhovory.

Čím jsou pro dnešního čtenáře zajímavé?

Hrozného máme zafixovaného jako exaktního vědce, on ale psal velmi živě a poutavě. Tak, aby čtenáře pobavil a zároveň poučil, jak to dělal v cestopisných črtách. Kromě toho, že jeho novinové články pomáhají pochopit, jak fungovala popularizace vědy za první republiky, jsou i zajímavým dokladem nazírání na českého vědce, který dlouhá léta působil ve Vídni.

Když vzniklo Československo, bylo Hroznému skoro čtyřicet let a jako mimořádný profesor Vídeňské univerzity měl před sebou slibnou kariéru. Jak se mu podařilo „naskočit“ do českého vědeckého provozu a etablovat se na UK?

On to ale nebyl tak náhlý zlom v kariéře. Hrozný svůj první česky psaný text do novin poslal již v roce 1902 jako student a ještě předtím uveřejňoval své překlady z francouzštiny. I během svého pobytu ve Vídni česky pravidelně publikoval. Podařilo se mi objevit jeho nezveřejněnou korespondenci s historikem Jaroslavem Gollem, v níž je už roku 1906 zmínka o Hrozného případném působení v Praze. Vyměňují si názory, jak by se v pražském akademickém světě mohl Hrozný etablovat. Na UK sledovali, co Hrozný dělá, věděli o jeho významných publikacích ke staroorientálním dějinám a filologii. Nebylo to tedy tak, že do Prahy byl pozván až po rozpadu Rakouska-Uherska, když byli čeští profesori ve Vídni suspendováni.

Ve své knize dokládáte, že Hrozný byl velký popularizátor české

Mgr. Šárka Velhartická, Ph.D., vystudovala jazyky a archeologii starověkého Předního východu na Freie Universität v Berlíně a klínopis s etnologií na Filozofické fakultě UK. Působí na univerzitě v Bernu. Zaměřuje se na jazyky starověké Anatólie, srovnávací jazykovědu a lingvistickou antropologii, soustavně se věnuje dílu Bedřicha Hrozného. Je editorkou svazku *Audias fabulas veteres. Anatolian Studies in Honor of Jana Součková-Siegelová* (Leiden-Boston, 2016) a spolueditorkou *Beyond All Boundaries. Anatolia in the First Millennium BC* (Leuven-Paris-Bristol, 2021).

orientalistiky. Stál u zrodu Orientálního ústavu a když archeolog Howard Carter v roce 1922, před sto lety, objevil Tutanchamonovu hrobku, napsal o tom pár článků do novin a časopisů. Ale egyptologie nebyla jeho oborem. Proč si myslíte, že se toho chopil zrovna Hrozný?

Téma Tutanchamonovy hrobky bylo ohromně populární; mimo jiné i díky nádechu tajemnosti a magie v podobě takzvané kletby faraonů, která měla údajně přivodit smrt každému, kdo naruší klid krále a královen uložených v hrobkách. Jeden z Hrozného článků, který jsem objevila v podobě výstřižku z *Národních listů*, se jmenuje „Pomsta mumie!“. Hrozný v něm obhajuje úkoly vědy a ohrazuje se proti takovým bludům. Vzhledem k tomu, že je článek uvozen „obdrželi jsme tento dopis“, lze se domnívat, že cítil potřebu bránit archeologii i jako obor, který podle něj měl československý stát rozvíjet a podporovat.

Na dobrém jméně čs. vědy mu záleželo. Kromě toho byl i úspěšný v organizování expedic a shánění peněz. Nešlo jen o Tomáše Garrigua Masaryka, jenž podobně jako Hrozný chtěl čs. vědu postavit na roveň velmocí. Hrozný úspěšně oslovil i Baťovy závody nebo plzeňskou Škodovku a na výpravy získal „relativně nemalý peníz“, jak sám píše.

Kam se vydal?

Podařilo se mu uspořádat expedice do Sýrie a do Turecka v letech 1924 až

Hrozný úspěšně oslovil i Baťovy závody nebo plzeňskou Škodovku a na výpravy získal „relativně nemalý peníz“, jak sám píše.

1925. Výzkumy v Anatólii přinesly objev, jímž se Hrozný po rozluštění chetitštiny podruhé zapsal do dějin světové orientalistiky. Československá výprava pod jeho vedením objevila u pahorku Kültepe rozsáhlý archiv klínopisných textů na hliněných tabulkách. Sepsali je kupci z daleké Asýrie, kteří tu zřizovali své obchodní pobočky a o svých obchodech si vedli přesné záznamy. Hrozný přitom od počátku počítal nejen s vědeckým, ale i popularizačním rozměrem expedice. Ještě před odjezdem si sjednal dohodu s *Národními listy*, kterým pravidelně posílal zprávy.

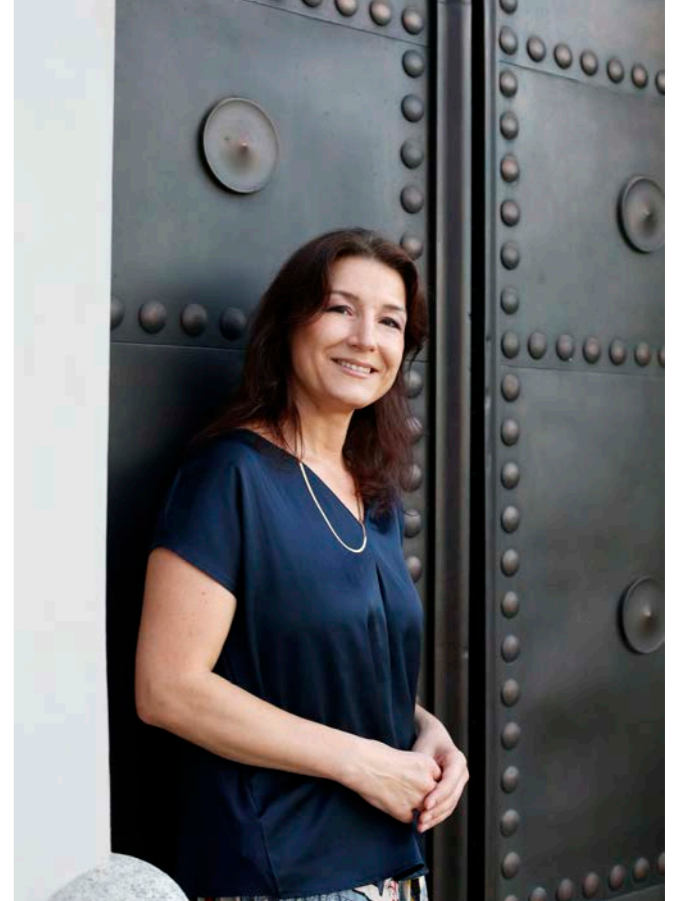
Jako popularizátor vystupoval také na Radiojournalu. Rozhlas byl přitom relativně nové médium. Dokázal rozlišit mezi posluchačem u rádia a čtenářem novin?

Myslím, že velmi dobře. Zachovaly se jeho strojopisné poznámky se vpisky, vysílalo se naživo. Ale i z toho je znát, že do rádia mluvil odlehčeněji, říkal víc historek. I v rozhlasu si přitom vybíral témata, která ho zajímala vědecky. Sestavila jsem chronologický přehled a je až pozoruhodné, jak stejné téma dokázal uchopit badatelsky i popularizačně. Když v rádiu mluvil o sumerské

a akkadské kultuře, tak proto, že nad tím bádala. To samé jeho přednáška o chovu koní, která se v archivu rozhlasu dochovala. Hrozný byl první, kdo tyto chetitšské texty přeložil a dokázal srozumitelně přiblížit. Mimo jiné do toho zapojil i své osobní zkušenosti, protože při cestách na Předním východě i během výkopů kromě v autě jezdil též na koni.

Mnoho čs. vědců se dalo do služeb politiky. Když zůstaneme u historických oborů: Josef Šusta byl ministrem školství, Kamil Krofta šéfdiplomatem. Dá se na základě Hrozného článků vysledovat, že by tíhl k nějaké politické straně?

Hrozný byl bezesporu vůdčí autorita, byl známou osobností. Rozhodně byl obratný diplomat, kterému pomáhal i tehdejší ministr zahraničí Edvard Beneš. Pro nějaké politické angažmá toho ale nevyužil. Chtěl si vyhradit co nejvíc času pro své bádání. V dopisech píše, že ho od vědecké činnosti zdržovaly zejména zdlouhavé přípravy na přednášky na univerzitě a poté také akademické funkce. V roce 1926 byl zvolen děkanem tehdejší Filosofické fakulty UK. V roce 1939, v předvečer druhé světové války, se pak stal rektorem celé univerzity.



Jít na nadhoz, nebo do hlediště?



Český baseball prožívá své malé „Nagano“. Poprvé v historii se totiž národní tým probjoval na World Baseball Classic, špičkový turnaj s top týmy a nejlepšími hráči světa. O postup se zasloužil i nadhazovač reprezentace Lukáš Ercoli, absolvent FTVS UK.

TEXT Jiří Novák FOTO Jan Beneš, Ladislav Svěččík

Kam se Češi probjovali? „World Baseball Classic (WBC) je nejprestižnější turnaj planety, navíc pod patronátem nejslavnější ligy MLB, díky čemuž zde mohou startovat ti opravdu nejlepší baseballisté světa,“ vysvětluje pro *Forum* Lukáš Ercoli. Na turnaj, který se odehraje příští rok na jaře, mohou jen vybrané elitní reprezentace, které doplnily čtyři nejlepší celky z kvalifikace. I do té ovšem musíte dostat pozvánku a český tým ji letos v říjnu – na třetí pokus – pře-

tavil v postupu, když v zápase o všechno senzačně vyřadil Španělsko.

Ze svazu opět do „repre“

U největšího úspěchu české baseballové historie byl i 26letý Ercoli, ačkoliv se zprvu zdálo, že kvalifikaci pro WBC bude sledovat jen zpovzdálí. „Když na svaz přišla pozvánka, volal jsem trenérovi a řekl mu, že pokud mě vidí až jako nějakého desátého nadhazovače, tak raději pojedu jako funkcionář, než abych

jen seděl na lavičce náhradníků,“ vypráví baseballista.

Ercoli je totiž poslední tři roky zaměstnancem České baseballové asociace (ČBA), a tak před každou velkou reprezentační akcí svádí vnitřní boj mezi rolí aktivního hráče a funkcionáře. „Trenér tehdy ocenil, že spolu mluvíme na rovinu, a dohodli jsme se, že v týmu nebudu. Jenže pak se mi nadměru vydařil závěr ligové sezony a situace se náhle změnila. Našel jsem tak za sebe na svazu

náhradu a znovu oblékl reprezentační dres,“ doplňuje Ercoli zvláštní příběh.

Příští rok se přitom bude v Česku konat mistrovství Evropy, což vnímá jako vyvrcholení své funkcionářské práce. Znamená to, že už za národní tým nenačká? „S mistrovstvím Evropy upřímně moc nepočítám. Nicméně trenér mi řekl, že je to až za dlouho a pobavíme se o tom v červnu, až se bude ME blížit. Tak uvidíme; je to trochu bizarní situace,“ usmívá se.

Americký sen stojí majlant

Cesta Lukáše Ercoliho k baseballu započala v rodné Roudnici nad Labem. „Táta chtěl, abych byl sportovně všestranný, tak jsem jako malý dělal atletiku, hokej, chodil jsem do skauta, zkoušel všelicos. Pak jsem zkusil baseball a tam se mi zalíbilo. Měli jsme v Roudnici skvělou partu,“ líčí. Do té patřil i Martin Červenka, asi největší ikona historie českého baseballu.

„S Martinem se známe asi od osmi let a následoval jsem ho i do pražské Kotlářky, kterou tehdy vedl jeho otec jako trenér. Potřeboval jsem hrát na vyšší úrovni, tak mě zkusili a už jsem tam zůstal,“ říká Ercoli. Zatímco Červenka v dalších letech okusil profesionální baseball v USA a prošel farmářskými kluby slavné MLB, Ercoli zůstal Kotlářce věrný až do loňska, kdy klub sestoupil z extraligy. Také on kdysi snil o tom zahrát si v Americe profesionálně, ale i z finančních důvodů nakonec dostala před studiem v USA přednost česká vysoká škola.

Když já jdu na hřiště, snažím se zapnout jakýsi tunel, kdy nevnímám okolí a soustředím se jen na sebe a minisouboj s pálkařem.

„Vždy mi šla matematika a nechtěl jsem studovat vyloženě jen sport. A narazil jsem na obor management na Fakultě tělesné výchovy a sportu UK, kde mě oslovilo spojení marketingu a ekonomie se sportovním prostředím,“ vysvětluje hrající funkcionář. Ještě jako student prošel marketingovou praxí ve fotbalové Spartě a v Českém olympijském výboru, během svého magisterského studia jej pak oslovili z baseballového svazu, kde pracuje dodnes.

Civilní zaměstnání mají ostatně všichni baseballoví reprezentanti, profesionálně byste v Česku hledali marně. „Baseball u nás je hodně vysokoškolský sport, a tak polovina kluků pracuje okolo byznysu. Ale je to pestré. Například Martin Červenka se věnuje strategickému prodeji na zahraničních trzích, Arnošt Dubový je učitelem na střední škole, Martin Schneider je profesionální hasič. A trenér Pavel Chadim je brněnský neurochirurg,“ vypočítává Lukáš.

Čekající 55tisícová aréna

Všichni už se teď těší na baseballový svátek, přestože World Baseball Classic se koná až v březnu 2023. Český tým byl nalosován do skupiny v Tokiu, další

skupinu pořádá Tchaj-wan, zbylé dvě se konají na území USA. „Hrát proti Americe, kterou bude reprezentovat třicet nejlepších baseballistů světa, by byl ohromný zážitek. Ale mě osobně víc lákalo Japonsko a z losu jsem nadšený,“ přiznává Ercoli, který miluje asijskou kulturu a několikrát byl v Jižní Koreji a na Tchaj-wanu. V Tokiu se navíc bude hrát na národním stadionu Tokyo Dome pro 55 tisíc lidí, kde bývá pokaždé vyprodáno. O takové divácké kulise mohou čeští baseballisté jen snít; na zápasy české ligy chodí řádově stovky fanoušků. Ani Ercoli nedokáže odhadnout, co s ním násobná převaha lidí v hledišti udělá: „Ale když já jdu na hřiště, snažím se zapnout jakýsi tunel, kdy nevnímám okolí a soustředím se jen na sebe a minisouboj s pálkařem.“

Spokojený bývá, když uspěje čtyřikrát z pěti, ovšem splnit takovou bilanci i mezi světovou smetánkou bude hodně těžké. Češi se ale nehodlají jen zúčastnit. Ercoli říká: „Nikdo z nás tam nepojede jen na výlet, náš cíl je udělat dobrou reklamu českému baseballu. Vždyť tuhle akci bude sledovat celý svět! Nicméně jsem realista a naším cílem je vyhrát alespoň jeden zápas, což v minulosti stačilo k tomu, aby si tým zajistil účast i v dalším ročníku WBC.“



Mgr. Lukáš Ercoli již od mládežnických let patří do baseballové reprezentace ČR. Má zlatou medaili z mistrovství Evropy do 23 let z roku 2019, je rovněž mistrem české extraligy 2015 a startoval i na univerziádě a univerzitním mistrovství světa. Vystudoval management sportu a tělovýchovy na FTVS UK, od roku 2019 pracuje pro Českou baseballovou asociaci, a to v sektoru marketingu.

Z kariérních žebříků jsou **prolézačky**

Linda Štucbartová, členka Rady pro komercializaci na Univerzitě Karlově, studovala na FSV UK, v Oxfordu i Ženevě. Má zkušenosti ze státní i soukromé sféry, z rodinných firem, technologických startupů, mentoringových programů pro ženy i přenosu vědeckých poznatků do praxe. Jak to jde všechno dohromady?

TEXT Pavla Hubálková FOTO Vladimír Šigut

„Mým profesním životem se táhne jedna červená nit, a to je vzdělávání, podpora žen a zájem o nové trendy a technologie,“ usmívá se podnikatelka, mentorka, diplomatka, lektorka, členka rady správních a poradních orgánů, ale též milující manželka a máma: Linda Štucbartová.

„Když jsem studovala, tak jsem si takovou kariéru neuměla a ani nemohla představit, většina z těchto možností neexistovala. Dnešním studentům a studentkám bych doporučila: řiďte se srdcem a jděte za tím, co vás táhne, baví. Čas na kompromisy přijde, až budete mít hypotéku, rodinu a budete se starat o stárnoucí rodiče. Dnes je již jedna nalajnovaná kariéra – pomyslný žebřík – minulostí a spíše se mluví o kariérních prolézačkách. Jednou jste nahoře, pak ovšem chvíli míříte dolů a možná i trochu někam jinam. A myslím, že je mnohem lepší dovadět na prolézačce, nežli lézt po žebříku,“ vypráví nadšeně a motivačně.

Jak ale na cestu „proti proudu“ najít sílu? „Jít si za svými sny je těžké, speciálně pro ženy. Společnost má stále tendenci hlídat, jak je to ‚správně‘.

Nebojte se ozvat!

„Pokud se dostanete do nepříjemné situace, ozvěte se, popište situaci a své pocity: ‚Váš komentář mi je nepříjemný, vraťte se k tématu.‘ A dobře vím, že někdy je to v dané situaci těžké – je naprosto normální, že vás nevhodný komentář zaskočí a paralyzuje, není třeba si to vyčítat. Zároveň někdy víte, že by se přímé ohrazení mohlo otočit proti vám, že je tam silná mocenská pozice: profesor-studentka, doktor-pacient a podobně, proto může být taktické situaci řešit s odstupem. Dnes již našťástí existuje mnoho míst, kde vám pomohou. Pokud se dostanete do nepříjemné situace, nezustávejte na to sami, vyhledejte pomoc a mluvejte o tom,“ radí Štucbartová.

Proto jednoznačně doporučuji najít si mentorky a mentory, obklopovat se lidmi, kteří to dokázali, mít vzory,“ radí Štucbartová, pro níž je kromě profesní sítě základem rodina: „Myslím, že život má být vyvážený, nikoliv balancovat mezi rodinou a kariérou – to lehce spadnete. Rodina je pro mě na prvním místě a myslím, že to vše, co dělám a že se mi daří, je právě díky tomu, že mám báječné zázemy a o koho se opřít. S manželem jsme spolu 22 let a máme hezký vztah i dvě báječné děti.“

Oklikou zpátky k Izraeli

Jak se na takovou životní cestu vydala? Po dokončení mezinárodních teritoriálních studií na Fakultě sociálních věd UK zamířila na rok na Oxford do Centra pro hebrejštinu a židovská studia. „Studovala jsem problematiku vysídlených osob po druhé světové válce. Byla to báječná zkušenost, zajímavé téma, ale zároveň to nejméně praktické, co jsem mohla studovat,“ s úsměvem vysvětluje, proč pokračovala do Ženevy na mezinárodní studia.

První pracovní zkušenost měla ve státní správě, následovala velká korporace: Škoda Auto. „Tam jsme ale nedokázali najít společnou cestu, jak skloubit práci a péči o malého syna a nemocného rodiče, takže jsem ze dne na den skončila a vydala se na dobrodružnou a zábavnou cestu, jejímž výsledkem je tak pestrý životopis,“ říká.

„Ale vše to do sebe zapadá; od studií na Oxfordu neuplynulo ani patnáct let a k tematice Izraele jsem se vrátila na poli diplomacie, vzdělávání, byznysu, ale především v oblasti vědy, výzkumu a inovací,“ říká členka rady Česko-izraelské smíšené obchodní komory (ČISOK).

„Mám obrovskou radost, že se letos Nadačnímu fondu Neuron ve spolupráci právě s ČISOK, i. lé-

Linda Štucbartová vystudovala baka-lářský program Mezinárodní teritoriální studia na FSV UK, následovala studia v Oxfordu a Ženevě. Působila na Ministerstvu zahraničních věcí ČR, ve Škoda Auto i malých rodinných firmách. Je členkou Rady pro komercializaci UK. V Česko-izraelské smíšené obchodní komoře se věnuje otázkám vědy, výzkumu a inovací. V pozici mentorky, lektorky i zakladatelky působí v řadě projektů a organizací, například Women in Tech, kde pomáhá ženám uspět v technologických startupech. Novým projektem je Sebeobrana pro všechny.

kařskou fakultou UK a IOCB Tech podařilo vyslat čtyři studentky a jednoho studenta do Izraele, aby nasáli inspiraci, jak se přenášejí výsledky výzkumu do praxe,“ sdílí své nadšení Štucbartová, podle které v Česku děláme i špičkovou vědu a máme obrovský potenciál v oblasti komercializace. „Situace se tu výrazně zlepšuje, vzniká tu řada startupů, je větší zájem o technologický transfer. Komercializace již není brána jako sprosté slovo nebo jako něco, co špiní čistou vědu. Ale stále máme rezervy, hlavně v sociálně-humanitních oborech, a je velmi důležité, aby především mladí zažili, jak se to dělá jinde a že to jde. Jednoznačně platí: ‚You can't be what you can't see‘ aneb ‚Nemůžete být tím, koho a co nevidíte,‘“ zdůrazňuje Linda Štucbartová, která považuje Izrael za báječný zdroj inspirace nejen v oblasti vědy a technologického transferu, ale například i v postavení žen a také péči o děti.

„Jako ženy to v Česku máme těžší. Chybí vzory – více žen ve vedoucích pozicích. Pokud se žena chce po porodu brzy vracet do práce, chybí podpora v péči a navíc je vnímána jako ‚krkavčí matka‘. A pak tu jsou verbální stereotypy; stále se setkáváme s tím, že se jinak vítají ‚vážení kolegové‘ a jinak ‚milá Linda‘. V tom všem nám Izrael může být inspirací,“ míní.

Tipy pro zlepšení kariéry

Co je v kariéře podstatné? „Je důležité obklopovat se těmi správnými, podporujícími lidmi a především se umět bránit, a to i verbálně. Protože lidí, od kterých uslyšíte kritiku a nevyžádané rady, jak máte žít svůj život, je hodně,“ vysvětluje Štucbartová, proč je jejím nejnovějším projektem Sebeobrana

Je důležité obklopovat se těmi správnými, podporujícími lidmi a především se umět bránit, a to i verbálně. Protože lidí, od kterých uslyšíte kritiku a nevyžádané rady, jak máte žít svůj život, je hodně.



pro všechny, která vychází z konceptu Empowerment Self-Defense. Oč jde? „Tato sebeobrana místo chvatů vychází více z komunikace a asertivity. Posilujeme intuici a snažíme se zabránit násilí dřívě, než se rozvine,“ říká průkopnice tohoto přístupu v ČR. „Ve společnosti roste agresivita a různé formy násilí, nejen fyzické. Statistiky jsou hrozné. Každá třetí žena, každé páté dítě, každý šestý chlapec, každý desátý muž se v životě setká s násilím vůči sobě. A je alarmující, že ve více než osmdesáti procentech případů se násilného chování dopouštějí lidé, které daná osoba zná,“ upozorňuje mentorka.

V zahraničí je prý běžné, že se tyto techniky, jak sdělit své potřeby, jak nastavit hranice či jak rozpoznat první známky nevhodného chování, učí již na školách jako prevence šikany. „V Česku nás nikdo moc neučí, jak předcházet konfliktům, ale ani jak navazovat nové kontakty či pečovat o současné vztahy. Dlouho jsme podceňovali třeba sílu alumni sítí, ale i to se našťástí začíná měnit,“ říká Linda Štucbartová. A pro úspěšný networking a rozšiřování kontaktů doporučuje: „Vždy mějte u sebe vizitku a aktualizujte si profil na LinkedIn.“



22. 9. Na poprázdňinové vědecké radě se dostalo medailí zářným osobnostem UK: stříbrnou medaili obdrželi (zleva) kardiolog profesor Jaromír Hradec a profesorka biochemie Kyra Michalová (oba 1. LF UK), zlatou plaketu chemik František Švec (FaF UK) a historickou medaili profesor psychologie Jiří Mareš. Uprostřed stojí vědecká redaktorka *Forum* Pavla Hubálková, jež dostala za svoji disertaci na 3. LF UK mezinárodní Cenu Dimitrise N. Chorafase.

Vědecké osobnosti oceněny

Kronika



27. 9. Na atletickém ovále Fakulty tělesné výchovy a sportu UK v Praze se podruhé uskutečnil běžecký závod na podporu integrace handicapovaných a ukrajinských i dalších zahraničních studentů. Akce s názvem *Hřeje mě pohyb* byla součástí Evropského týdne sportu.

Běh pro dobro i Kyjev



27. 9. Matematicko-fyzikální fakulta UK oslavila sedmdesát let od svého založení. „Tradice vzdělávání a výzkumu v oblasti matematiky, fyziky a astronomie na Univerzitě Karlově však trvá téměř sedm set let,“ připomněla rektorka Milena Králíčková. Děkan MFF UK Mírko Rokyta přivítal v Karolinu vzácné hosty – včetně tří minulých rektorů i bývalých děkanů.

Matfyz si užíval sedmdesátiny

27. 9. Pedagogická fakulta UK za pomoci dceřiné společnosti Charles University Innovations Prague (CUIP) představila nový publikační systém FutureBooks, který umožňuje jednoduchou tvorbu a publikaci interaktivních výukových médií. Vystoupil i děkan PedF UK Michal Nedělka.

Další univerzitní spin-off



Tématem Noci vědců byly smysly

30. 9. Přes rekordních tři tisíce návštěvníků vidělo, slyšelo, cítilo, ochutnalo či se dotklo vědy na letošní Noci vědců. Univerzita Karlova přichystala na osmdesát aktivit! Mimo jiné také finálový večer klání FameLab, jež vyhrála Eliška Jandová (rozhovor s ní je na straně 22).





Ceny Neuron ovládli vědci UK

16. 10. Dva čeští vědci, kteří svou celoživotní prací obohatili světový výzkum, jeden projekt vědeckého transferu a šest mladých vědeckých nadějí. Taková jsou letošní ocenění Nadačního fondu Neuron na podporu vědy. Šest z devíti cen putuje na Karlovku, ta hlavní za celoživotní přínos míří k profesoru Janu Starému z 2. LF UK, vynikajícímu hematologovi a učiteli vědců.



10. 11. Lékařská fakulta UK v Plzni slavnostně zahájila provoz v novém kampusu u příležitosti 77. výročí založení fakulty. K dispozici jsou moderní prostory i zařízení, jež hostům představil vedle rektorky UK Mileny Králíčkové – hrdé Plzeňáčky – děkan LFP UK Jindřich Fínek.

Plzeňská fakulta frčí v novém

Sbližení s východními partnery

19. 10. Univerzita Karlova se ve spolupráci s Ministerstvem zahraničí ČR zapojila do vzniku iniciativy Eastern Partnership University Cluster (EPUC), v němž jsou jak univerzity z Evropské unie, tak z oblasti Východního partnerství včetně těch ukrajinských.



Vzácná návštěva, oslavy svobody

16. 11. a 17. 11. Odkaz dvou slavných dnů československých dějin, 17. listopadů 1939 a 1989, si připomněli i studenti, akademici a představitelé Univerzity Karlovy. „Scházíme se, abychom společně oslavili památku studentů a jejich statečný boj za svobodu,“ řekla rektorka Milena Králíčková, kterou u Hlávkovy koleje i na Albertově doplnili členové kolegia. V předvečer oslav 17. listopadu vystoupila v debatě na UK slovenská prezidentka Zuzana Čaputová, jež vyzvala ke slušnosti, pravdě, lásce i boji s dezinformacemi.



20. 10. Vědecká rada UK se nesla ve znamení slavnostního ocenění tří významných vědců: zleva jsou profesor dětské chirurgie Jiří Šnajdauf (2. LF UK), docent sociální geografie Ivan Bičík (PřF UK) a profesor patologie Ivo Šteiner (LFHK UK).

Medaile pro výjimečné vědce





Ti, kteří **vozí** vedení

Při své práci ročně najezdí – všichni dohromady – kolem 130 tisíc kilometrů. Během pandemie též zajišťovali rozvoz zdravotnického materiálu i roušek.

TEXT **Marcela Uhlíková** FOTO **Michal Novotný**

Nastupte si, přisedněte ke trojici řidičů Univerzity Karlovy. Těmi jsou pánové Jan Štamberk, Rostislav Broda a Jan Jiroušek. Každý z nich na univerzitě působí přes deset let. Co mají ještě společného, je předchozí zaměstnání: všichni tři nejméně dvě dekády sloužili u policie. Jejich působištěm byl Útvar na ochranu ústavních činitelů Ochranné služby Policie ČR – právě tam dosáhli důstojnických hodností, Broda s Jirouškem byli dokonce velícími důstojníky! Mají u policajtů výhody? „My pokuty neplatíme, protože přestupky neděláme,“ směje se Jiroušek.

Vozový park rektorátu UK dnes čítá třikrát Škodu Superb, jednu Octavii, šest elektrol a k tomu dvě dodávky: od Fordu a Volkswagenu. Proč autům dominují zrovna škodovky? „Jsme česká univerzita, proto auta vyráběná v Čechách, která dokonale

vyhovují potřebám univerzitního managementu,“ odpovídá Antonín Rezek, ředitel Správy budov a zařízení UK.

„Na Univerzitě Karlově jezdíme samozřejmě na pohodu. Vždyť celá parta prorektorů – ať už to bylo za rektorského vedení profesorů Hampla a Zimy, či teď profesorky Králíčkové – byla vždycky super. Tihle lidé to mají v hlavě srovnané, nemají potřebu jakkoliv se povyšovat, jsou nad věcí,“ vypráví trojice sešraných šoférů. Kdo vozí koho? Jaká je naše paní rektorka pasažérka? O čem si členové kolegia se svými řidiči povídají? A může se jíst za jízdy štrůdl? A pít kafe? To vše se dozvíte v nezkrácené verzi tohoto článku v online magazínu *Forum*.

www.ukforum.cz

Karolinum
NAKLADATELSTVÍ



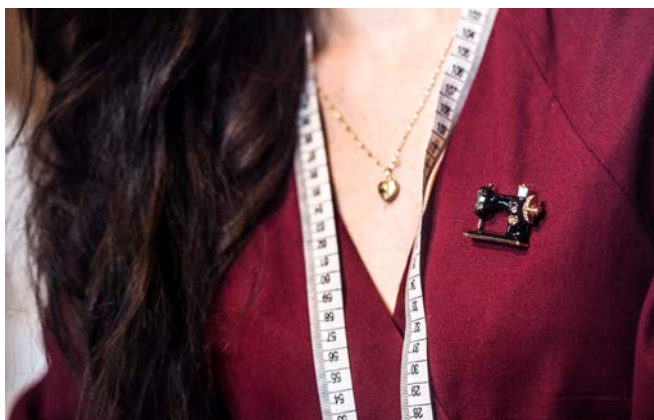
Knihkupectví Karolinum

Celetná 18, Praha 1

(+420) 224 491 448

knihkupectvi@ruk.cuni.cz

www.knihkupectvikarolinum.cz



„Na začátku byla zakázka na repliky dvou talárů pro pedela a postupně přibyly zakázky na taláry profesorské, prorektorské... a rektorské,“ říká Alena Foglová, jež šije slavnostní oděvy pro Univerzitu Karlovu.

I talár musí být pohodlný **46**

